

NC-10.3. Religiefilosofie.

NC-10.3.1. p. 1 tot p. 100.

1. Het eeuwig verbond.

Lezen wij - met het oog op onze religiefilosofie - *Is. 24: 1/6* (met inbegrip van *34: 1vv.*). Beide teksten zijn de aanhef van wat de exegeten heten “de grote en de kleine Apocalyps” van Isaias (Jesaia). ‘Apocalyps’ genomen in de engere betekenis van “onthulling door een profeet inzake een radicale ingreep van Jahweh, resp. H. Drie-eenheid (oordeel)”.

Nu lukt het dat beide teksten niet het volk ‘Israël’ maar alle volkeren, “de bewoners der aarde” bedoelen. En dat *Is. 24:5* het heeft over “het eeuwig verbond” uitgerekend met alle aardbewoners. Aangezien onze religiefilosofie het heeft over de religie(s) algemeen gezien (en niet enkel over de Bijbelse), heeft deze basistekst een omvattend belang.

Is. 24: 1/6.-- “Kijk: Jahweh verwoest de aarde en overlaadt ze met onheilen. Hij keert er het aanschijn (*opm.*: het oppervlak) van ondersteboven en verspreidt haar bewoners”.

Om aan te duiden dat Jahweh handelt zonder “aanzien des persoons” (d.i. de maatschappelijke posities tussen haakjes zet) zegt de profeet dat priester en volk, heer en slaaf, heerseres en slavin, verkoper en koper, schuldeiser en schuldenaar hetzelfde oordeel ondergaan. Waarna hij het godsoordeel verantwoordt.

“Aan algehele verwoesting,-- ja, algehele verwoesting zal de aarde toe zijn. Leeggeplunderd, ja, leeggeplunderd zal zij worden. Want Jahweh heeft “dit woord” (*opm.*: én de aankondiging én haar verwezenlijking) gesproken. De aarde is in rouw zij verkommert. De wereld verwelkt: hij verkommert. (Zelfs) de elite van het volk verkommert. (Want) de aarde is ontwijd onder de voeten van haar bewoners. Want zij hebben de wetten overtreden, het raadsbesluit (*opm.*: in Gods geest de oorsprong van de wetten) verkracht, het eeuwig verbond verbroken”.

Dààrom heeft de vervloeking de aarde verslonden én ondergaan haar bewoners er de straf van. Daarom werden de bewoners der aarde in aantal verminderd weinig mensen slechts overleven”.

Is. 34:1 v.. -- “Komt naderbij, naties, en luistert, volkeren, let op wat de boodschap zegt. Dat de aarde luistere mèt al wat ze vult. Want verontwaardiging van Jahweh staat tegen alle naties gericht (...)

Opm.: -- Er is dus blijkbaar een algemeen verbond dat bovendien eeuwig is, dat alle volken; alle aardbewoners ‘bindt’. De religies moeten dààr minstens sporen van vertonen (denk aan een opperwezen geloof).

2. Jezus hersticht het eeuwig verbond.

Lezen wij *Rom. 1:16/3:31*.-- Samengevat:

a. Joden en 'Grieken' (heidenen) - globaal genomen (niet individueel) - weten ergens dat God en zijn geboden (de wetten) bestaan (wat een soort paulinisch oermonotheïsme behelst);

b. Joden en heidenen - collectief genomen - hebben in hoge mate hun religies (moraalstelsels inbegrepen) verwaarloosd ('ir.religio') waarop Gods 'oordeelsingreep' (vgl. *Is. 24:1/6*) ze aan de verwaarlozing van zijnentwege overlevert (wat de Grieken 'atè', oordeel, heten; *Rom. 1:24; 1:26; 1:28*).

Opm.-- In Paulus' gedachte spreekt Gods verwaarlozing door overlevering aan eigenzinnigheid en voorkeursgezindheid veeleer t.v.v. zijn bestaan dan ertegen.

c. Joden en heidenen worden gered, o.g.v. Jezus' herstichting van het algemene en eeuwige verbond d.m.v. zijn kruis- en verrijzenispasen (*Rom. 2:16; 3:21/31*).

Het heidense geweten.

Rom. 2:14vv. -- Wanneer heidenen, onbekend met de (joodse) wet, op natuurlijke wijze de voorschriften van die wet levend verwerklijken, dan zijn zij blijkbaar zichzelf -- zonder de (joodse) wet te bezitten, tot 'wet'. Zij onthullen de werkelijkheid van deze 'wet' als in hun hart geschreven. Wat bewezen wordt door het getuigenis van hun geweten alsook door de in hun binnenste uitgesproken afkeurende of lovende oordelen (...).

Opm.: -- Men ziet het: Paulus als gewijd schrijver staat erop te bevestigen dat God èn zijn aanwezigheid èn zijn raadsbesluit in de vorm van 'wet(ten)' in het diepste van de zielen der heidenen onthult. En wel zo dat diezelfde heidenen - net als de joden overigens - in een hoge graad van zelfbepaling ('vrijheid' van kunnen, niet vrijheid van mogen) kunnen waarmaken, of verwaarlozen.

Jezus' algemene naam.

In *Filipp. 2:9/11* zegt Paulus dat Jezus een 'naam' (functie) kreeg die in de onderwereld, op aarde en tot in het hoogste der hemelen geldt. En wel als 'rechtvaardiger: d.i. als degene die al wat in onderwereld, op aarde en in de hemelen met God in orde gebracht moet worden, werkelijk kan in orde brengen.

Wat *Rom. 3:21vv.* op zijn wijze verwoordt: "Nu (*opm.:* sinds Jezus) onthulde Gods gerechtigheid zich zonder de (joodse) wet en dan nog wel zo dat de wet en de profeten (*opm.:* der Joden) ervan getuigden. Met name: Gods gerechtigheid o.g.v. het geloof in Jezus christus (...).

Opm.:-- Wat de nieuwtestamentische basis van een algemene religiefilosofie is.

3. De Bijbelse grondslag van de godsdienstleer.

Kan men als Bijbels gelovige objectief aan religiewetenschap en religiefilosofie doen? Ja! De Bijbel zelf geeft de grondslag aan.

Wij spreken niet eens over het noahisch verbond dat God sloot met “alle vlees” (mensen en dieren) (*Gen. 8:21v.*). Vooral *Is. 24/1/6* geldt hier: God sluit doorlopend een eeuwig verbond, ontsprongen aan zijn raadsbesluit, met al wie (mens, onzichtbaar wezen) “de wetten” (samengevat in de decaloog) waarmaakt.

Nog duidelijker is *Rom. 2:14*: de heiden (al wie niet-Bijbels leeft) zijn zichzelf tot ‘wet’ (decaloog), want zij spreken innerlijk waardeoordelen uit uitgaande van een werkelijkheid in hun hart (vgl. *Jer. 31:33*). Zowel Isaias als Paulus onderstrepen dat enkel een klein gedeelte de heidense wet waarmaakt.

Tacitus’ waardeoordeel.

P.C. Tacitus (55/120; geschiedschrijver), in zijn *Germania*, toont ons overduidelijk als gelovig heiden zijn waardeoordelen. Wij staan stil bij *Germ. 39*.

1.-- Barbaars.

Op gestelde tijden komen de afgevaardigden van alle bloedverwante stammen (*opm.--* in Germanii) in een bosje samen dat, volgens de tekens die hun voorvaders doorkregen en volgens archaische zien(st)ersvermogens, als ‘heilig’ geduid werd. Zij vierten het akelig begin van hun barbaarse liturgie door middel van een publiek mensenoffer.

Opm.-- Tacitus, een volslagen heiden, noemt zo’n gebruik, hoe religieus ook, ‘barbaars’, net zoals *Lev. 18: 21* b.v. ook doet.

2.-- Getuigerest.

Nog een andere vorm van verering bewijst men het bosje. - Men betreedt het enkel met gebonden hand. Om a.h.w. de onderdanigheid te tonen en de macht van het ‘numen’, godheid, te betuigen. Indien toevallig iemand er valt, dan is het niet toegelaten (*opm.--*: taboe, te mijden) zich te laten oprapen of zelf op te staan: zij rollen er zich over de grond buiten!-

Het gehele overgebleven gebruik (‘superstitio’, religieuze getuigerest) duidt erop dat dààr de oorsprong van de stam is, waar de godheid allen en het overige onderwerpt en dienstbaar maakt.

Tot daar Tacitus, die door de term ‘superstitio’ een zekere evolutie aanneemt inzake religie zo dat hij als waardeoordeel “bijgelovige rest van vroeger” uitspreekt.

Tacitus getuigt van wat Isaias en Paulus zeggen, nl. ook de heidenen hebben een geldige religieuze en morele basis (decaloog).

4. De religie als ongeloof.

W.-E. Hocking (1873/1966), prof aan Harvard, schreef in *Revue de Métaphysique et de Morale* 29 (1922): 4 (oct.-déc.), 452s., wat volgt.

De primitieve religie, indien van buiten uit bekeken, toont zich als een wildernis van riten, taboes, allerlei gevoelens (vrees, wrok, gruwel, durf (...)). Deze religie moet ontcijferd worden aan de hand van een sleutel(...).

Met name: ook in de archaische religie is 'intuïtie' aan het werk. Zij toont werkelijkheden, werkelijke machten(...)

De religieuze ontkenning.

In de archaische religie - aldus Hocking kan men een overtuigd 'neen' zien tegenover de bedreigingen die de natuur richt tegen de mens die zij wil onderwerpen, je, verslinden.

Wat is b.v. ziekte, verminkt worden, bloedverlies, dood? Wat is de crisis van liefde en geboorte? Al deze dingen zijn bedreigingen eigen aan de natuur. Welnu, de religie is een welomschreven en massieve weigering zich neer te leggen bij die natuurbedreigingen. Deze 'ontkenning' neemt vorm aan te midden van een woest stel riten en taboes. Wat de religie der primitieven weigert te aanvaarden, is dat de kringloop van de natuurmachten de gehele mens in zijn greep heeft of zijn lot bepaalt. niet de religie, wel de irreligie is lichtgelovig inzake de schijnfenomenen die de natuur ons voorhoudt.

'Religie'? Dat is het onoverwinnelijke ongeloof van de menselijke geest inzake de schijnfenomenen van de werkelijkheid rondom ons.

'Religie'? Zij is de - doorheen de zo-even geschetste weigering gaande - zekerheid dat de diepste werkelijkheid in het domein van het onzichtbare te zoeken is.

Opm.-- Hocking is, inzake religieuze ervaring, 'realist', d.i. hij is ervan overtuigd dat religie op werkelijkheden slaat.

Zo zegt hij a.c., 441, wat volgt. "Om zijn psychologische rol te kunnen spelen, moet de eredienst zich richten tot een extrapsychologisch object. Om zijn sociale rol te kunnen spelen, moet de eredienst zich richten tot een extrasociaal object".

M.a.w.: religie herleiden tot psychologie of sociologie is ze miskennen!

Opm.-- Dat is de stelling van een aantal specialisten die wij in deze cursus aan het woord laten! Tonen dat religie onherleidbaar is tot niet-religie!

5. Toetsbaarheid.

Inspireren wij ons door *I.M. Bochenski, Wijsgerige methoden in de moderne wetenschap*, Utrecht/ Antwerpen, 1962, 74vv. (Semantische zin en. verifieerbaarheid).

Terloops: ‘semantisch’ betekent “wat op iets anders dat werkelijk is, uitgeeft”; ‘verifieerbaarheid’ is ‘toetsbaarheid’. Beide begrippen hangen natuurlijk samen. Wanneer een bewering op niets werkelijks uitgeeft, is zij hoe dan ook niet toetsbaar.

Bochenski staat even stil bij een positivistische gradatie van toetsingswaarden, aan de hand van wat Hans Reichenbach (1891/1953; lid van de Wiener Kreis (een logisch positivisme)) zegt.

1.-- Technische verificatie.

Indien ik als arts de koorts van een patiënte neem, dan ‘toets’ ik technisch, d.i. d.m.v. instrumentatie, haar bewering “Ik voel mij koortsig”. De betrouwbare thermometer situeert zich tussen mij als waarnemend wezen en het waargenomene. Doorheen de thermometer neem ik ‘technisch’ waar.

2.-- Fysische verificatie.

Wanneer Galilei in een kerk een godslamp ziet heen en weer slingeren, dan woont hij als waarnemend wezen iets natuurkundig vaststelbaars bij. Maar zonder de instrumentatie van juist hiervoor is zijn waarneming weinig ‘nauwkeurig’ (zeggen wij beter ‘exact’). Maar zij is ‘fysisch’ (wat o.m. zintuigen behelst), d.i. zintuiglijk.

3.-- Logische verificatie.

“Indien $a + b = c$, dan $b + a = c$ ” is een logische formule. Zolang zij niet strijdig is met de axiomata van het (logisch en) wiskundig systeem van stellingen waarin zij thuishoort, is zij ‘zinnig’ (niet inconsistent, niet contradictorisch) en dus logisch toetsbaar als geldig, (‘waar’).

4.-- Transempirische verificatie.

Reichenbach haalt een aanhangster van een ‘sekte’ aan die zegt: “De kat is een goddelijk wezen”.

Iedereen die een beetje vertrouwd is met logica en toegepaste logica (= methodologie), ziet onmiddellijk in dat de drie vorige toetsbaarheden hier spaak lopen.

Welnu, de religies, in wat zij aan echt sacraals of heiligs bergen” zijn enkel ‘trans-empirisch’ toetsbaar.

Louter positief d.i. technisch en fysisch, of, logisch is de religie erg zwak! Zij situeert zich in het domein van de aartsmoeilijk te verifiëren menselijke akten. Hoe inderdaad ‘bewijzen’ dat “de kat een goddelijk dier is”?

6. *Apocalyptiek*.

Indien er één fenomeen is dat religie definieert, dan is het 'Apocalyps'. Daarom staan wij stil bij het woordgebruik. *S. Reinach, Cultes, mythes et religions*, 111, Paris, 1913-2, 284, definieert.

“Een Apocalyps is wezenlijk - zoals de Oudgriekse naam ‘apo.kalupsis’ (lat.: re.velatio) het zegt - een openbaring, beter: onthulling, bloottrekking van feiten die aan de kennis van “de mensen” (*opm.*: de doorsnee mensheid) ontsnappen”. Dat wat met een sluier toegedekt is en dus ‘occult’ is, wordt ont.sluierd.

Reinach preciseert: “Het is een verhaal, vertelt door een bevoorrecht mens, omtrent een gezicht (visioen) waarvan hij/ zij de enige getuige of althans de enige waarborg is”.

Opm.: -- apocalyptiek is dus één type van ‘a.lètheia’.

C. Kappler e.a., Apocalypses et voyages dans l'au-delà, Paris, 1987, 17 en 30, bevestigen Reinach's algemene definitie.

Een Apocalyps is een onthulling, bloottrekking, d.m.v. reizen - zielereizen - in de andere, de onzichtbare werelden. Het is “te zien geven”. “Apocalyps betekent onthulling of zo'n onthulling nu al of niet slaat op het einde der tijden” (o.c.,30).

Opm.: -- M.a.w.: er zijn apocalypsen en er zijn eindtijdapocalypsen”.

Opm.:-- De stelling, verdedigd door *Danièle Vazeilles, Les chamanes* (Paris, Cerf), luidt als volgt.

1. M. Eliade beweert dat het sjamanisme “een sacraliseringsproces is van de profane werkelijkheid”. Het oertype van sjamanisme zou het noord Siberische sjamanisme zijn.

2. Vazeilles weerlegt die stelling. Sjamanisme is een transcultureel fenomeen te midden van andere fenomenen: het is een techniek - om in contact te komen met “de wereld der geesten”. Vandaar het belang van het begrip ‘(ziele)reis’ van de sjamaan/ sjamane die in de andere werelden doordringt dankzij een soort vervoering (trance) of een soort van toestand van verruimd bewustzijn.

Sjamanisme als geloof en ritens werd in vele streken vastgesteld: Siberië, Midden-Azië, Noord-Europa, Korea (Noord- en Zuid-K.), Noord- en Zuid-Amerika.

Opm.: -- Het is duidelijk dat sjamanisme één naam is voor ‘apocalyptiek’.

Overigens: al wat echte mantiek, zien(st)ersvaardigheid, is, is apocalyptische vaardigheid. Daarom leggen wij hier de nadruk op het brede begrip ‘apocalyptiek’ als basiselement van iedere religie.

7. De zielereis van een indiaan.

Een voorbeeldje van apocalyptiek.-- *Th. Achelis, Die Religionen der Naturvölker im Umriss*, Leipzig, 1909, 36ff..

Achelis geeft dit als een model van (etnologisch te begrijpen) ‘openbaring’: “Die wonderbare toestand van buiten zichzelf zijn waarin de sterfelijke mens een vat van goddelijke krachten wordt zo dat hij/ zij b.v. in de toekomst kan kijken of ziekten genezen”. Zo typeert Achelis.

Terloops: de sjamanen/ sjamanes beoefenen dergelijke ‘uittredingen’ van de ziel in de onzichtbare werelden als een soort beroep. Achelis haalt een tekst aan (*Bastian, Zur naturwissenschaftlichen Behandlungsweise der Psychologie*, 139).

“De levensdroom van een jonge indiaan”.

De inwijdeling vertelt.

De conditionering.

Om uit te treden met de ziel heeft men een stel technieken nodig.-- De grootvader nam mij bij de hand. Hij bracht mij diep in het woud. Hij zocht er een hoge dennenboom. Bereidde er mij een legerstede in: dààr moest ik gaan liggen! Om te vasten. Wij kapten twijgen en vlochten ze in de dennentakken ineen. Daarop de grootvader: “In geen geval eten of drinken, bessen plukken, regenwater dat gebeurlijk neerdruppelt, oplikken! In geen geval Uw legerstede verlaten: almaar door stilliggen.” Dag en nacht mij tot mijzelf beperken”. En geduldig de dingen afwachten die op til zijn!”.

De overgang (transitio, trance).

De eerste drie of vier vastendagen waren verschrikkelijk. Van de honger en de dorst kon ik ‘s nachts niet slapen. maar ik beheerste dit. De vijfde dag voelde ik geen last meer.

Toen verviel ik in een dromerige en halfverstarde toestand en sliep in. Mijn ziel kwam vrij en was wakend.

De geest openbaart zich.

De eerste nachten toonde zich niets. Alles lag in diepe stilte. Maar de achtste nacht vernam ik plots een ruisen en waaien in de takken. Het was alsof een zware beer of eland door de struiken en de wouden vaart. Mij overviel grote vrees. Ik had de indruk dat er zo vele dieren waren - een hele menigte - en ik wou wegvluchten.

Degene echter die op mij toekwam, doorzag mijn gedachten. Van verre ‘zag’ hij mijn vrees. Zacht en mild daalde hij op de takken van mijn boom - tot aan mijn hoofd - neer.

“Waarom hebt gij schrik, mijn zoon?”

“Nu niet meer.”

“Waartoe bevindt gij u hier?”

“Om te vasten”.

“Waartoe dient dat vasten?”.

“Om levenskracht te verwerven en mijn levensloop te kennen”.

“Goed zo! Alles valt voortreffelijk samen met wat elders voor u geschiedt: uitgerekend deze nacht heeft men zich over u en uw heil beraden. Ik ben gekomen om u mee te dien dat het raadsbesluit wat u betreft, zeer gunstig uitviel. Ik heb tot opdracht u uit te nodigen zo dat gij zelf kunt zien en vernemen. Kom en volg mij”.

Op de bergtop: de raad der beschermgeesten.

De geest zweefde voor mij uit oostwaarts. Ik volgde hem. Na een lange tijd kwamen wij op een bergtop: dààr stond een wigwam. Wij gingen er binnen. De wigwam was zeer groot en vol wezens: er was een uitzonderlijke raadsbijeenkomst aan de gang.

De vier mannen bij de steen.

Eén van de vier mannen bij de steen zei: “stijg hogerop!” Hij wees op de leuning van mijn stenen zetel echter mij: ik zag dat de leuning zich de onmetelijke hoogte in uitzette. Ik ging hoger en hoger almaar door.

De vier ouden.

Ik kwam op een plek aan waar, rondom de zuil, vier bejaarden met wit haar in open lucht zaten. Een verblindend glanzende koepel welfde zich boven hen.-- Ik voelde mij dermate licht dat ik nog hoger wou stijgen. “Halt! Hoger moogt gij niet gaan! Er zijn al voldoende schone en grote dingen voor u voorzien! Kijk hier rond: hier vindt gij alle goede gaven van god. Gezondheid, levenskracht, lang leven en alle schepselen der natuur.

Om ziekte te voorkomen neem deze doos met geneesmiddelen in aan. Maak er in nood gebruik van.- Indien gij in de problemen geraakt, herinner u uw vervoering. Denk aan ons en aan al wat gij hier ziet. Bidt gij tot ons, dan zullen wij u helpen en u bijstaan bij de heer van het leven. Gij zult een geducht jager worden en alle prooien treffen”. - Uw tijd hier is afgelopen. Ga terug”.

Opnieuw de raad en de vier mannen bij de steen.

Zij waren nog altijd in vergadering. “Goed zo! (...). Vergeet niets van wat men u gezegd heeft. Die hier zetelen, zullen u gedenken. Wij zijn allen uw beschermgeesten. Wij zullen voor u bidden”.-

Opm.: -- Hij daalt neer en komt bij, vermoeid en met verstard lichaam.

8. De vervoering als 'onthulling'.

Wij knopen aan bij W. Lederer, *La peur des femmes ou gynophobia*, Paris, 1980, 276 / 281 (*Erzulie, tragique maîtresse*). Steller is Californisch psychiater.

Als dusdanig geeft hij een stukje voodoo religie weer maar zeer 'psychiatrisch', d.w.z. zonder echt begrip, tenzij zijdelings, voor het sacrale.

Voodoo (voodoo).

De religie der meerderheid op Haïti.-- De ziel, als tot 'possession' (vervoering) in staat, en de loa (geest) zijn de twee opvallende elementen. Als een ruiter zijn paard zo 'berijdt' de loa, volgens rituelen die aan zeer strenge voorschriften onderworpen zijn, het medium (man of vrouw) dat zijn ziel daartoe leent. In wat volgt, gaat het om een medium dat de zichtbare tegenwoordigstelling is van de loa Erzulie.

Erzulie.

Deze loa (lwa) is typisch 'demonisch' in de godsdienstwetenschappelijke zin, nl. harmonie der tegengestelden.

Zij is ware liefdesgodin en maagdelijk. Zij crepeert van weelde en rijkdom maar mist alle goederen. Zij rooft kinderen en sleurt ze in de diepten van de zee maar haalt ze er weer uit. Zij is smoorverliefd op mooie mannen maar als Erzulie Mapionne verslindt zij ze.

De onthulling.

Het medium is omgeven van de duurste toiletbenodigdheden (om Erzulie's weelde te vertolken).- Eens in trance (vervoerdheid) gedraagt het medium zich als volgt.

Zij omgeeft zich met de mooiste mannen uit de schare der aanwezige gelovigen. Gul groet zij ze. Tikt enigszins minachtend de vrouwen met de pink. Heeft oog voor al wat bloemen is. Danst op de maat van haar geliefde liederen. Zeer gracieus. Eet het zeer uitgelezen voedsel (vooral taarten) en neemt de dranken tot zich.

Zij omhelst de mannen, drukt ze tegen zich aan, en streelt ze! Zit graag tussen twee mannen die zij met kunst- en vliegwerk vertroetelt.

Opm.: Lederer brengt toch zoveel sacraal begrip op dat hij zegt: een buitenstaander zou geërgerd zijn, maar geen enkel gelovige ziet daarin iets verkeerd.

Terloops: voor haar/ hen is Erzulie 'leven', 'goddelijk' versta: goed-en-kwaad mengend) leven (van een hoger wezen). Van een wezen dat zich 'gewaardigt' onder hen/ haar te verwijlen om haar gunsten uit te delen.

9. Het doorboorde hart.

Een embleem van Erzulie is een doorboord hart (denken wij aan de Mater dolorosa, de Moeder van smarten). Haar doorboord hart wordt plots duidelijk wanneer het medium - te midden van weelde en amoureuze doorlevingen - de 'kosmische' teleurstelling uit.

Opm.: Eén detail van haar mythe luidt dat zij, de maagd, een enig kind had, Ursule, dat in het water verdronk. Wanneer plots de kosmische (*opm.:* haar frustratie is die van het kosmische leven met zijn opgang maar ook met zijn neergang) droefenis losbreekt, let zij enkel op de fouten in de infrastructuur die haar onthaalt: een fout in een parfumflesje ziet zij, maar het geheel dat ten koste van soms heel veel geld tot stand werd gebracht, ontgaat haar dan totaal.

Klaaglijk zucht zij. Beklaagt zichzelf. Hoe rijk en weelde omgeven ook, hoe amoureuze benaderd ook: zij mist a.h.w. alles! Als een nooit genoeg rijke, nooit genoeg vertroetelde. Barst in tranen uit.

De gelovigen op dat moment komen met grote vertedering haar troosten: met taarten, juwelen, geloften. Waarbij zij steeds dieper in troosteloosheid verzinkt,-- als in de afgrond. Vooral een aantal vrouwen leef dit aspect diep mee.

Het valt voor dat - nog steeds lijdend aan de kwetsuren uit haar verleden (beledigingen, tekorten) - zij razend van woede wordt en een spectaculaire wanhoop onthult.

Het medium is dan met dichtgeknepen knieën één en al wanhoop. Haar vuisten zijn gebald. De kaakbeenderen staan op elkander geklemd. Doorheen de gesloten oogleden perst zij tranen.

Tot wanneer een ontspanning optreedt.

De tranen en klachten van Erzulie vallen stil. Haar lichaam, alsof het radicaal uitgeput was, toont zich slap. De armen worden letterlijk overgeleverd aan de sterke schouders van de mannen die ondersteunen. Het hoofd neigt.

Men draagt ze daarop naar een kamertje. Legt ze zachtjes op een bed. Zij slaapt in. De aanwezigen blijven er stil bij, -- hoogstens fluisteren ze de nodige woorden.

Opm.: Hiermee eindigt de 'vervoering'. Wat men zo goed als altijd vergeet, is dat Erzulie, vanuit de andere wereld, zich met het mana van het medium en de aanwezigen 'opgeladen' heeft. Dan pas kan zij gunsten uitdelen. Dat heet 'offermagie'.

10. De mantische theorie.

Het kan verwondering wekken maar zo goed als geen der bekende specialisten inzake religiewetenschappen, is mantisch begaafd. Nochtans allen weten uitstekend dat iedere religie die naam waard (de Bijbelse inbegrepen) staat of valt met een klasse van zien(st)ers ('profeten/ profetessen).

Dat is de reden waarom wij stelselmatig *G. Hodson, Les fées au travail et au jeu*, Paris, 1966 (// *Fairies at Work and at Play*, London, 1957), aan het woord laten. Als ziener is hij zeer degelijk en als geen ander in staat om in reine beschrijvingen zonder veel eigen(zinnige) interpretaties (wat de meeste zien(st)ers wel doen) weer te geven.

Opm.: -- Dit aspect is des te belangwekkender daar New Age (Nieuw Tijdperk, Nouvel age) de mantiek zoveel mogelijk waardeert en zelfs in de hand werkt, o.m. in de vorm van 'channels' (mediumnieke 'kanalen' waarlangs "kosmische machten" tot de huidige wereld 'spreken) en sjamanen (een herstelling of actualisering van het noord Siberische sjamanisme). Deze beweging is bezig overigens wat men 'religie' heet volop in onze (post)moderne wereld in te voeren dermate zelfs dat een religie-theorie "er niet nevens kan zien".

Opm.: Het loont overigens de moeite het plan van Hodson's boek even te overlopen. E.L. Gardner, in de inleiding, zegt dat de termen "natuurgeesten/ deva's (in Hodson's taal een aan het Hindi ontleende term om de hogere en hoogste geesten aan te duiden)/ feeën (in de brede en de engere zin)/ elementalen (in de bredere zin)" verschillende namen zijn voor hetzelfde.

Gardner verwijst overigens naar vier bronnen:

- a. de zien(st)ers, natuurlijk;
- b. de fotografie (b.v. de Kirlianfotografie die de aura kan opnemen op plaat);
- c. de volkstradities (er zijn mensen, doodgewone mensen, die uitstekend "zien" maar meestal ongevormd);
- d. de occulte tradities (waaronder de moderne theosofie b.v.).

Hodson zelf overloopt naeen de feeën (breed genomen), de in een plechtigheid betrokken geesten (kunstmatige elementalen, echte natuurgeesten die meewerken met mensen), de 'deva's' (een oosterse term die "schitterende wezens", onbegrensd in gedaanten en rollen, aanduidt) waarbij Hodson vooral stilstaat bij de natuurverbonden 'deva's' (vooral die welke als domein de planten hebben).

11. Aretalogie.

Een aspect dat, samen met de apocalyptiek, fundamenteel is inzake religie, is aretalogie.

S.Reinach, Cultes, mythes et religions, III, Paris, 1913-2, 293/301 (Les aréalogues dans l' antiquité), toont zeer overtuigend aan dat de term 'aretalogie' "harmonie der tegengestelden" is: hij wordt nu eens neutraal dan weer pejoratief (spottend) of melioratief (waarderend) gebruikt.

Aretè.

'Aretè' (lat.: virtus) betekende "dat waardoor iets zich superieur, verhevener, deugdelijker dan de doorsnee toont".

'Aretalogia' betekende dan ook "het ter sprake brengen van wat superieur is".

Reinach vermeldt een antiek opschrift.

Daarin luidt het dat de godheden die de stad beschermen, Zeus panhèmeros (de oppergod Zeus die de dag door actief is) en Hekatè (de oppergodin die in de verte treft), de stad gered hebben uit vele, grote en slepende noodsituaties. Waarin "de allerevidentste machtsdaden ('aretas'), eigen aan de goddelijke levenskracht ("tès theias dunameos") duidelijk worden.

Opm.: M.a.w.: aretalogie is een dynamistische term en verwoordt - wat M. Eliade heet - een kratofanie, een zich tonen van macht(sdaad).

Reinach verwijst overigens naar *Matth. 13: 58*: "Dààr veroorzaakte Jezus niet veel 'dunameis', lat.: virtutes, machtsdaden, mirakels of wonderen, om reden van hun ongelooft".

Een andere Latijnse term i.p.v. virtus luidt 'fortitudo', kracht(sdaad). Het feit dat 'aretalogos'; mirakelverhaler, soms ineensloopt met 'oneirokrites', droomduider, verraadt dat het telkens weer om ...voor het gros der mensheid verborgen, occulte, machtsdaden gaat. En dus dat de term 'aretalogie' met de term 'apocalyptiek' gedeeltelijk identisch is.

Reinach's besluit.

Het staat vast dat de term 'aretè', wonder, gebruikt werd lang vóór de triomf van het christendom in de zin van "mirakel, d.i. een boven de natuur uitreikend uitwerksel".

Opm.: In de taal der traditionele katholieke theologen: een buitennatuurlijk (= paranormaal) of zelfs een bovennatuurlijk (een direct van de H. Drie-eenheid uitgaand) feit.

Besluit.-- Met *Th. Achelis, Die Religionen der Naturvölker im Umriss*, Leipzig, 1909, 35/65 (*Offenbarung und Wunder*), zeggen wij dat apocalyptiek-en-aretalogie een koppel uitmaken dat fundamenteel is.

12. Wat opvalt, stemt tot nadenken.

Indien er één volzin is die telkens weer de dragende grond van al wat echt ‘religie’ (‘re.ligio’, aandacht schenken aan) is, dan wel deze.

Wanneer *Mark. 6:1/6* het over Jezus’ optreden in zijn eigen vaderstad, Nazareth, heeft, haalt hij de vraag aan die zijn stadsgenoten stellen n.a.v. zijn opvallend, ongewoon, niet banaal optreden:

“Waarvandaan komt hem dit alles? Welke is de wijsheid (‘sofia’) die hem gegeven is? Van welke aard zijn de wonderen (‘dunamis’) die doorheen zijn handen geschieden? Is deze immers niet de timmerman, de zoon van Maria?”.

Opm.:- Louter ‘aards’ (= seculair, seculier, wereldlijk, werelds) komt Jezus voor als “de zoon van Maria”. Die kennen zij want zij kunnen hem thuiswijzen in hun gewoon kader van denken. Maar zijn wijsheid en machtsdaden kaderen niet meer met dat denkkader. Gevolg: “Van welke aard” zijn die wijsheid en die daden?”.

Markus voegt eraan toe: “en zij ergerden zich in hem”. M.a.w.: hun duiding van die wijsheid en die wonderdaden bleef steken in hun lokale sfeer: “Het is onmogelijk dat die timmerman zoiets kan doen!” Zo tekent zich ongeloof af (= neg.ligio) tegenover geloof (= re.ligio).

Opm.:- Het koppel “wijsheid en kracht(sdagen)” is een gemeenplaats, in *Kor. 1:1: 25* zegt immers Paulus: hij predikt Christus als iemand die “voor Joden en Grieken - voor zover zij geroepen zijn (*opm.*: geloven) - Gods kracht en Gods wijsheid (dunamis en sofia)” is.

Wij zullen ons in deze cursus dus houden aan dit basiskoppel als één van de axioma’s die iedere echte religie onderscheidbaar maken van niet-religie en van schijn-religie.

Opm.: -- Zelfs de radikale sceptieker *Ernest Renan* (1823/1892), de positivist, in zijn *Vie de Jésus* (1863), een ‘kritisch-rationalistische’ duiding van het nieuwe testament, heeft het in zijn inleiding over de ingeving (‘l’ inspiration’), - het cognitief of kenniselement, (wijsheid) en het mirakel (‘le miracle’) - het dadelijk element, als karakteristieken van religie.

Religie die hij, sceptisch als hij is, verwerpt als op geen ‘kritische’ argumentatie gesteund fenomeen.

M.a.w.: “Wat opvalt, stemt tot nadenken zo dat het tot het niet-opvallende herleid (‘reductionisme’) wordt”. Wat op ‘kritisch’ ongeloof neerkomt.

13. Religie is en openbaring en wonder.

De met klem verdedigde stelling dat religie én apocalyptiek én aretalogie is, blijkt uit *Th. Achelis, Die Religionen der Naturvölker im Umriss*, Leipzig, 1909, 39f..

Ter inleiding.

Achelis, o.c., 43, zegt: “De stichter van de Islam - Mohammed - die vaak aanvallen van vallende ziekte kreeg, gold bij het gewone volk als bezetene die met demonen omging en uitgerkend daardoor als profeet kon optreden. Mohammed zelf verzette zich natuurlijk tegen dergelijke duiding: hij wou als Godsgezant aangezien worden”.

Opm.:-- Ofschoon beide religies, -- de Bijbelse en de islamitische, door de specialisten “monotheïstische religies” genoemd worden, ja, tot de “hogere godsdiensten” gerekend worden,- is er toch een grondig, ja, zeer grondig verschil tussen de stichters ervan: Jezus geeft nergens ook meer enig teken van ‘bezetenheid’. Dit belet niet dat zoiets hem wel toegedicht werd, ja, dat hij als “niet wel in zijn hoofd’ afgedaan werd.

Wij geven dit ter inleiding omdat dit erop wijst hoe moeilijk levende personen met begaafdheden te beoordelen waren, zijn en zullen zijn.

In de lange tekst die nu volgt wordt soms een taal gebruikt die insinueert dat steller ervan wat hij ziet, demoniseert. Dit nemen wij niet voor onze rekening. Het kan immers dat iemand zeer goed is, ja, zeer godbevriend, en toch in een dodelijke wurggreep van boosaardige wezens soms een gedrag vertoont dat ‘stoort’ in de ogen van mensen die met zo’n sacrale worstelingen niet bekend zijn.

Want de genezers die wij straks aan het werk zien, beginnen met (de oorzaak van) het kwaad, de ziekte of wat het ook zij, in zich te trekken en in zich te verwerken totdat zij het beheersen.

Achelis haalt *Bastian, Deutsche Expedition an der Loangaküste* 1:55 ff., aan die wat hij beschrijft, zelf ter plekke meemaakte.

“Volgend tafereel - aldus Achelis - geeft de sacrale genezing weer, d.i. een wonder (aretalogisch) dat duidelijk direct samenhangt met een openbaring (apocalyptiek): het is nl. de praktische verwerkelijking van een boodschap “uit den hoge” (*opm.:* -- afkomstig van hogere geesten)”. (O. c., 39).

M.a.w.: apocalyptiek en aretalogie zijn wel onderscheidbaar maar tegelijk onscheidbaar. Zo en niet anders funderen zij religie.

14. Het verhaal.

In een geëigende ruimte zat de zieke tussen zijn vrienden die achtergrond vormden. Voor hem een reeks muzikanten die lustig op hun instrumenten erop los speelden en een hels lawaai veroorzaakten.

De voldoende reden of grond.

Ook primitieven denken streng logisch maar met gedeeltelijk andere axioma's dan b.v. westerlingen (behalve de huidige etnomedici en etnopsychologen of -psychiaters die vaststellen dat louter westerse methoden bij zo'n tachtig procent van de wereldbevolking niet of niet voldoende resultaat boeken).

Bastian.

Ingaande op de ingeving van de demon waren de genezers de nacht te voren tot het besluit gekomen dat "de ziekte" veroorzaakt werd doordat de zieke een door de quixilles (vastengeloften) van zijn familie verboden spijs (*opm.:* een sacrale taboe) gegeten had en zo de fetisj (*opm.:*-- de geest) die hem nu strafte, beledigd had.

Aan de zijde van de hut - links en voor de zieke - zat de ganga (= wijman) gehurkt: hij was bezig met zich het gezicht te beschilderen. Voor de hut brandde een groot vuur.

Uit de verte zag men doorheen de donkerte de wiegelende lichten van een fakkelstoet naderen: een tweede ganga werd naderbij gebracht wiens begeleiders met een van fantasie getuigende hoofdversiering uitgerust waren.

Toen de beide auguren (*opm.:*-- Latijns woord voor zieners) in de hut bijeen waren, werden om te beginnen de tover- en geneeszakken van beiden geopend en de kleuren ter beschildering getoetst.-

Daarop zwaaide men op feestelijke wijze de met magische kracht gevulde huidenbundels boven het vuur waarin wierookmiddelen geworpen waren, en hing ze, terwijl zij opnieuw aangeblazen werden, aan de wand nevens elkander op.

Ondertussen werden de afgodsbeelden ordentelijk op hun plaatsen gezet. Hiermee was alles in orde voor de demonische manifestatie.

De ene ganga.

Dit was duidelijk te zien aan de ene wijman: onder een door het koor beantwoord gezang werd hij 'gegrepen' door een stuiptrekkend heen en weer geslingerd worden van zijn lichaam. In wilde rukken sprong hij de hoogte in, dansend en stampend, terwijl hij de fetisjen (*opm.:* én de voorwerpen én de geesten der genezing erin aanwezig met hun levenskrachten) voor de zieke rammelde en schudde.

15. De tweede ganga.

Zijn medewerker zat op de grond. Hij bootste de bewegingen van de eerste na en begeleidde ze met gelijkaardige bewegingen. Toen de draaiingen en wendingen sneller, heftiger en heftiger werden, werd ook hij omhoog gerukt.

Beiden tolden nu onder het al maar door luider geluid van een bedwelmende muziek in de kleine hut over en tussen de vuren, tussen en over de potten, kisten en kasten, tussen en over de toeschouwers heen en weer. Zonder dat zij zichzelf of iemand onder de aanwezigen bekeerden

Opm.:-- Wat bewijst dat zij zichzelf trots alle schijn beheersten. Plots renden zij de hut uit en verzwonden in het nachtelijk donker om daar een geheime beraadslaging door te voeren.

Op zoek naar de ware oorzaak.

Want ondertussen was de eerste diagnose niet heel en al zeker aangezien bij de raadpleging van drie genezers een aantal meningsverschillen aan de dag gekomen waren.

Gevolg.

De volgende nacht begon de duivelsdans opnieuw. De morgen daarop was alles nog volop aan de gang: de hele diagnose van de eerste nacht was onjuist gebleken. Er waren helemaal geen quixilles in het spel! Wel was de ziekte door de chimbinde, de ziel van een onlangs gestorvene, veroorzaakt. Het 'spook' (*opm.:* de schim) was immers "uit het graf" (*opm.:* de schim hangt gewoonlijk rond niet ver van het graf) teruggekeerd. Zij was in het hoofd van de zieke getrokken.

Opm.:-- Men ziet dat dergelijke 'primitieven' met hun 'duivelsdans' wel degelijk nadenken en niet zomaar als onfeilbaren te werk gaan: ook zij kennen een 'hypothese': toetsen ze - weliswaar op hun sacrale wijze - en, indien 'gefalsificeerd' (onjuist bevonden), door een andere vervangen die op haar beurt getoetst wordt.

Dit wijst duidelijk op een geest van methode. Het waandenkbeeld dat "primitieven" niet logisch denken, is met zo'n voorbeelden niet bevestigd!

Opm.:-- *Ethnopsychiatrie.* -- Wie wat meer wil weten over de etnologische geneeskunden, leze b.v. *Ch.J. Wooding, Geesten genezen (Etnopsychiatrie als nieuwe richting binnen de Nederlandse antropologie)*, Groningen, 1984.

"Ieder arts of psychiater die in contact komt met Caribische, Noord-Afrikaanse, Aziatische patiënten, kent het probleem dat diagnostiek en vooral therapie op zijn westers niet aanslaan".

16. Een uittredende magiër.

Wij halen aan omdat P.H.Trilles, een missionaris in West-Afrika, in Gabon, ervaringen opdeed die hem mettertijd tot weergeven aanzetten. De methode is die van het erbij zijn en toetsen.- *H. Trilles, Een verschrikkelijk avontuur*, in: *J.Teernstra, uitg.-vert., Schetsen en verhalen uit Afrika*, Weert, 1922, 72/ 81. Wij geven verkort weer.

Ngema izogo was een magiër met een ergens minimale gewetensvolheid zo dat pater Trilles met hem ‘bevriend’ kon zijn. Hij woonde op vier uur afstand van de katholieke missie in Aveng, een dorp, aan een rivier en in de nabijheid van wouden. Hij was er opperhoofd van de yebikonis, een stam. Hij was gehuwd.

Beeldindruk.

’s Nachts in zijn magische kledij met een masker van dierenhuid,-- met ook een opschik “meestal besproeid met mensenbloed” (o.c., 73), is Ngema huiveringwekkend.

Sinds lang is hij een beroemdheid onder de magiërs: zijn ‘macht’ (*opm.*:-- dynamisme) wordt door niemand betwist,-- bezorgt hem grote aanhang.

1. Genezen van ‘kwalen’: “Hier zag ik verwonderlijke dingen (*opm.*:-- aretalogie)”. Zo b.v. plotselinge genezingen. - *Opm.*:-- Trilles schrijft ze dikwijls aan ‘hypnose’ toe. Wat betwistbaar is.

2. Maken van afgodsbeelden. Zo b.v. om een ‘godheid’ te contacteren die rijkdom verschaft.

3. Onthullen van “wie vijanden zijn”. Dit laatste is typisch ‘mantiëk’ (waarzegging).

De ‘prijs’.

“Do ut des”! Ik geef u, magiër, opdat gij geeft! Een zwarte kip voor de offerande is de minimale prijs. Een geit is beter. Twee geiten nog beter. Een kruikje brandewijn is uiterst welkom.

“Ik wees hem ooit op zijn waarlijk verregaande eisen. Ngema: “Hebt gij de bodem van mijn maag gezien? Deze vertoont een gat!”.

Opm.:-- Dit toont het ‘primitieve’ cynisme.

‘Vriendschap!’

Ngema is Trilles’ vriend: “Hier in Afrika is dat iemand die mij dikwijls nodig heeft”. Praten komt hij bij de missionaris, bij valavond, uren en uren lang. Rokend “als een turk”.

Opm. -- Dergelijke vertrouwelijkheid waarborgt een veel betrouwbaarder kennis van vreemde culturen dan de ‘vlugge’, door universitaire vooroordelen bedorven contacten van etnologen die ternauwernood de mensen en de culturen ter plaatse kunnen kennen.

In het kader van zo'n diepgaande vertrouwelijkheid ondervroeg Trilles Ngema vaak omtrent magie. Zo o.m. of hijzelf geloofde in zijn magie". "Het antwoord was meestal ontwijkend maar bij herhaling nodigde hij mij uit om zelf eens bij zijn geestenoproeping aanwezig te zijn' (wat erop wijst dat de negro-afrikaan weinig hecht aan 'theorie').

Ngema vraagt hem zekere dag hem te komen opzoeken. "de meester (*opm.* - de meester der heksers) heeft ons allen uitgenodigd voor morgenavond. (...). De meester, hij die alles kan. (...).

Alle medemagiërs uit de omtrek en van tamelijk ver komen. Er zijn er die meer dan dertig dagen moeten 'lopen' (*opm.*: dat 'lopen' slaat op de zielereis)". (o.c.,75). De samenkomst geschiedt op het plateau van Yemvi, bij het oude verlaten dorp.

Opm.:- De profeet Isaias (Jesaia) heeft het over "de puinen van een cultuur waar de godin Lilith huist". Jezus zegt dat uitgedreven geesten ronddwalen "in dorre oorden". Alle zwarte magieën de wereld rond zoeken methodisch puinen op. Als het maar uitgestorven cultuurpunten geldt.

Het verwonderlijke (aretalogische) begint.

Trilles: "Hoe is dat mogelijk? Hoe zijt gij nog hier! De plaats is toch vier dagreizen ver hier vandaan. Morgenavond? Gij komt er nooit". Ngema kijkt Trilles verontwaardigd aan: "Blanke collega, kunnen de magiërs bij u dan niet reizen?".

Opm.:- Hieruit blijkt dat uittredingsreizen als gemeenplaats opgevat worden in de archaische culturen. Wat het animisme als theorie (Tylor) zal valoriseren. Het geloof aan de ziel steunt daarop.

De overgang.

Ngema laat het hoofd tussen de handen rusten en "lange tijd denkt hij na".

Opm.:- Trilles duidt dit als nadenken: het is bewustzijnsverruiming, ter voorbereiding van de zielereis.

Ngema "Morgenochtend komt gij mee. Eet bij mij. 's Avonds ziet gij dan hoe wij, negro-Afrikaanse magiërs kunnen reizen" (o.c., 76).

Opm.:- Men ziet het: de methode om een westerling te overtuigen bestaat niet in (lange en/ of geleerde) uiteenzettingen maar in demonstreren. Op voorwaarde, natuurlijk, dat zo'n westerse intellectuelen willen 'zien'!

De dag daarop "met lichte en korte kleren aan" - vooral Ngema - trekken Trilles en Ngema er vroeg op uit naar zijn dorp. Tegen zes uur 's avonds kan Ngema beginnen.

Bij heldere Afrikaanse sterrenhemel zei Ngema op zeer plechtige toon: “Aanstonds vang ik de voorbereidselen voor mijn vertrek aan. Wanneer ik hiermee bezig ben, stoor mij dan niet. Tenminste indien uw leven u dierbaar is. Voor mij en voor u zou overtreding een zekere dood betekenen”.

Trilles. “Gij gaat toch naar het tafelland Yemvi?”

Ngemi: “Ja. Zeker”.

“Wilt gij meteen een boodschap overbrengen?”

“Heel graag”.

“Onderweg naar Yemvi komt gij toch doorheen het dorp Nshong?”

“Wat dan?”

“Kent gij daar niet een rubberhandelaar?”

“Esaba bedoelt gij?”

“Juist”.

Opm.:-- Esaba is christen: geeft catechese, doopt in stervensnood. - “Welnu, als gij zijn deur voorbijgaat, zeg hem dan dat hij dringend tot bij mij komt en een ijzeren kastje met patronen dat ik laatst bij hem liet staan, meebrengt”. -

“Uw boodschap zal ik overbrengen. Vanavond nog krijgt hij bericht. Morgen begeeft hij zich op weg”. En nu geen woord meer!” -

Trilles is aan de grond genageld: “Vier dagreizen afleggen in enkele minuten! Maar ik had een uitstekende toetsing in Esaba: drie dagen zijn nodig om tot bij hem te geraken (en dan mag men onderweg geen tijd verliezen)”.

Het verschrikkelijke avontuur.

Ondertussen waren Trilles en Ngema in diens hut aangekomen. De afgodsbeelden stonden uitgestald. Middenin was een vuur waarin aromatische kruiden en riekend hout in grote hoeveelheden smeulden. Heldere vlammen verlichtten van tijd tot tijd de gehele hut. Trilles zet zich in een hoek neer. Ngema was al een tijdje een melodie beginnen neuriën.

Opm.:-- Dat is het magische lied.

De beeldjes.

Hij ontdeed zich van zijn profane kledij. Bekleedde zich met de afgodsbeeldjes.

Bij het nemen van elk ervan hield het neuriën even op om een nieuwe melodie aan te vatten. Erg eentonig, een lied dat aanbidding uitdrukte en een smeekgebed dat op de hulp der geesten beroep deed.

Opm.:-- Hier is echte magie aan het werk maar niet zonder gebed.

De wijdans.

Eens in de gewijde kledij begint Ngema traagjes rond het vuur te dansen terwijl hij tegelijk om zijn as draait. Elke beweging is nauwkeurig afgemeten.

Opm.:-- Dat herinnert aan de oude pythagoreeërs die elke beweging ‘arithmos’: numerus, structuur, toedachten.

Maar het tempo versnelt steeds meer.

Op het einde is Ngema zingend en dansend omhangen met al zijn afgodbeeldjes.-- Nog lang, zeer lang, danst hij rond het vuur. Net zolang totdat het bijna verbrande materiaal nog enkel een zwak licht afwerpt, niet sterk genoeg om de zich opdringende duisternis te verdrijven.

De ‘elangela’.

Opm.:-- De ‘elangela’ is een soort ‘nahual’ of individuele geest. Dit bewijst dat het dierlijke element steeds een open of bedekte rol speelt in primitieve magieën en magische ritën. -

Plots staat Ngema stil: aan de zoldering hoor ik een scherp gesis. Kijk omhoog: een gladde, lichtbeweeglijke wezenheid komt ritselend naar beneden. Ik sidder van angst (*opm.:* -- Trilles is een massieve Normandiër die van niet veel vervaard is): het is een zwarte slang van het gevaarlijkste soort. Zij kronkelt langs de grond, richt toornig de kop in mijn richting. Terwijl zij haar ‘angel’ met ongelooflijke snelheid heen en weer beweegt, richt zij zich op - ziet mij vaag aan - , kronkelt verder en werpt zich op de roerloze magiër, omknelt hem en strengelt zich om hem heen.

Hekszalf.

Onberoerd neemt Ngema een flesje, begiet de handen met een rode vloeistof en wrijft het hele lijf in: te beginnen met de voeten.

Daarop maakt de zwarte slang zich van het onderste lichaamsgedeelte los, wikkelt zich om Ngema’s nek, zwaait met de kop rondom diens hoofd op de maat van zijn magisch lied.

Opm.:-- Volgens Trilles voert de slang Ngema’s doodsvonnissen uit. Trilles ontsteekt een toorts om alles duidelijker te zien.

De uittreding en de zielereis.

Het vuur geraakt geleidelijk uitgedoofd.-- “Een scherpe geur vult de hut. Een verdoving over al mijn leden overmant mij. Ik sta op. Met moeite blijf ik rechtop. Stil nader ik Ngema. De slang is verdwenen en de magiër ligt in diepe slaap. Zijn lijf is gevoelloos. Het opengetrokken oog is wit en glazig. Een opgetilde arm of been vallen als dood krachteloos terug. Op een speldenprik volgt geen beweging. Alleen in de mondhoeken een witachtig schuim. De hartkloppingen zijn nauwelijks hoorbaar. Ngema ‘slaapt!’

Opm.:-- Alle verslagen over de Europese heksen/ heksers, -- tot op heden, hebben het telkens weer over die schijndood. C. Ginzburg net als alle andere historici van het hekserijwezen zijn formeel.

De hele nacht blijft Trilles bij Ngema: niets aan deze laatste geeft nog enig teken van leven.

“Terug van weggeweest”

Het is rond acht uur ‘s anderendaags. Ngema beweegt lichtjes. Geleidelijk keert het leven in hem terug. Eerst zijn de bewegingen krampachtig. Daarna als die van iemand die ontwaakt. Ngema staat op. Kijkt Trilles aan “met een paar onnozele ogen” alsof hij zich afvraagt “wat ik daar kom doen”. Enkele ogenblikken later beschikt Ngema over zijn volle bewustzijn.

Opm.-- Hier tast men a.h.w. het fenomeen waarop de begrippen “ziel/ leven/ bewustzijn/ ik” bij archaische mensen gesteund zijn.

Ngema: “Wat ben ik moe!” Wat later: “Wij waren met heel wat op de hoogvlakte en hebben ons terdege vermaakt”.

Trilles: “Meer kon ik er niet uitkrijgen”.

Opm.-- Voor wie seksuele magie kent, lijdt het geer twijfel dat het om een ‘hekserssabbat’ - versta: jolige maar ook tragische seksuele riten - gaat, die als bron van levenskracht fungeren.

Trilles vraagt of hij aan Esaba de boodschap overbracht: “Ik lag niet op bed maar enkel mijn lichaam. Maar: wat is mijn lichaam?” Ik was op de hoogvlakte van Yemvi”.

Opm.:-- Men ziet dat ook primitieven een zeer duidelijk maar occult gefundeerd begrip ‘ik’ hebben.

Opm.:-- Uitsluitel.

Drie dagen daarop komt Esaba op de missie aan: “Pater, hier zijn de patronen die gij via Ngema hebt laten vragen.

“Wanneer is Ngema bij u geweest?”

“Drie dagen geleden. Tegen negen uur”.

Trilles verbaasd: “Juist op het ogenblik dat Ngema ingeslapen was!”.

Onzichtbaar en toch ‘aanwezig’

Trilles tot Esaba: “Hebt gij hem gezien?”

Esaba: “Nee, pater! Gij weet toch dat wij een afschrik hebben van ‘s nachts wandelende geesten! Ngema klopte op mijn deur en zo bracht hij de boodschap over. maar ‘gezien’ heb ik hem niet”.

Opm.:-- Dat is het fenomeen waarop primitieven zich het begrip ‘geest’ en “nachtelijke wandelende geest” vormen.

M.a.w.: ook primitieve religies steunen op fenomenen d.i. zich tonende ‘zijnden’ of werkelijkheden. Daarop steunend vormen zij zich begrippen die die fenomenen in termen die denkbeelden weergeven, in talige vorm vastleggen. Primitieven denken als wij maar verdringen een aantal fenomenen niet.

17. 'Rationaliteit', "wetenschappelijke rationaliteit" en religie.

Er is vooral sinds de moderne tijd enorm gediscussieerd over wat rationaliteit (en o.m. wetenschappelijke rationaliteit) is. Laat ons zeggen dat 'rationeel' te werk gaan betekent verstand en rede(neervermogen) aanwenden om werkelijkheid te ontdekken en te beheersen.

Opm.!-- Rationaliteit heeft twee hoofdvormen.

1. Deductie.-- Indien A (= vooropstelling, axioma), dan B (begrijpelijk). Welnu, A. Dus B.

2. Reductie.-- Indien A (vooropstelling), dan B (begrijpelijk). Welnu, B (het te begrijpen gegeven). Dus A (de voorop te stellen zin).

Sciëntisme.

'Scientia', wetenschap.-- Sciëntisme bestaat daarin dat men uitsluitend geldigheid inzake kennen en beheersen toekent aan wetenschappen zoals deze in feite gegroeid zijn sedert de antieke Grieken en vooral sedert de moderne epistemologie.

Het is duidelijk dat, indien de pretentie van de sciëntisten houdbaar is, deze veronderstelt dat de moderne wetenschappen (en haar rationaliteit) - niettegenstaande haar eindig aantal vooropstellingen" (axioma's) - toch alle werkelijkheid kan 'verklaren' (ontdekken en beheersen), begrijpelijk maken.

Klaarder

B verklaren vereist als noodzakelijke en voldoende voorwaarde dat men alle en enkel alle A, vooropstellingen, van B kent en beheerst.

Indien nu B betekent "alle werkelijkheden" (de totaliteit van het zijn), dan moet A alle (en enkel alle) axiomata of vooropstellingen van B vertegenwoordigen.

De eindigheid van de (moderne) wetenschappen en haar rationaliteit.

Er is geen enkele bekende (moderne of niet-moderne) wetenschap die alle vooropstellingen (A) van alle werkelijkheden (B) bevat. Iedere rationaliteit van dat type staat of valt met een eindig aantal vooropstellingen.

De wetenschappelijke methode.

Zij wordt gedefinieerd aan de hand van een eindig aantal axioma's. Zo b.v.: vatbaar zijn voor onderzoek door "de onderzoeksgemeenschap" zoals zij in feite is (mèt b.v. haar rationele of rationalistische mentaliteit). Zo: voor herhaling vatbaar zijn (wat voor meteorieten al ondoenlijk is). Zo: technisch-fysisch toetsbaar en operationeel zijn.

Indien ooit bewezen wordt dat dat eindig aantal axioma's volstaat om over alle werkelijkheid geldig te oordelen, dan pas kan de sciëntist(e) haar pretentie doen gelden.

Want dan beschikt zo'n wetenschap over al wat een encyclopedisch uitgewerkte ontologie (werkelijkheidsleer) zou omvatten! Men denkt daarbij aan Hegel's encyclopedische rationele filosofie. En haar mislukking.

Methode en ideologie.

Een methode is een ideologie (een uitgewerkte mening) die weet dat zij op een eindig aantal vooropstellingen gesteun is.

Een ideologie is een methode die, ofschoon op een eindig aantal vooropstellingen steunend, toch meent alle werkelijkheid te kunnen ontdekken en beheersen.

Het scientisme is zo'n ideologie.

Toepassing.

Lezen wij A. Chalmers, *Wat heet wetenschap*, Meppel/ Amsterdam, 1981-1, 170 / 173 (*De wetenschap is niet noodzakelijk superieur aan andere gebieden*).

Steller heeft het daar over één punt uit de epistemologie of wetenschapsleer van P. Feyerabend (1924/1994) - o.m. in zijn *Against Method*, London, 1975 - dat onze religieuze problematiek direct raakt. Ziehier wat Feyerabend zegt.

1.-- Vele wetenschapstheoretici stellen dat wetenschap het paradigma (*opm.*: methode) van rationaliteit is (bij sommigen lijkt dat zelfs de natuurkunde te zijn) zonder meer.

2.-- Wel stellen deze vele epistemologen die voorzin of axioma voorop maar bewijzen dat nergens; - Vooropstellen wel, Aantonen niet.

Imre Lakatos (1922/1974).

Van deze epistemoloog zegt Feyerabend dat hij wel moderne wetenschap 'reconstrueert' (herdefinieert) maar zonder te bewijzen dat die wetenschap geldiger is - als kennis - dan alle andere kennistypes,-- zonder te bewijzen dat die wetenschap geen illusorische resultaten oplevert.

Toch doet Lakatos "een aanval" op andere kennistypes als aristotelische wetenschap (*opm.*:-- die door de modernen als achterhaald geminacht wordt) of als magie.

Hij toont niet aan dat wetenschappelijke wijsheid "beter is dan de fundamentele wijsheid van heksen en tovenaars". (*Against Method*, 205). Maar valt aan!

Het oordeel van Chalmers.

"Feyerabend klaagt terecht erover dat verdedigers van de wetenschap typisch van oordeel zijn dat wetenschap superieur is aan andere vormen van kennis zonder die andere vormen voldoende te onderzoeken". (O.c., 170).

Chalmers.-- “Feyerabend merkt op dat “kritische rationalisten” (*opm.*: o.m. aanhangers van K. Popper) al wat b.v. Lakatos zegt, zeer gedetailleerd hebben onderzocht. Maar wanneer het over marxisme of astrologie gaat, dan “worden

- a. het oppervlakkigste onderzoek en
- b. de ondeugdelijkste argumenten voldoende geacht”.

Hoe vaak komt men die gesloten, dogmatische houding tegen!

Chalmers treedt zulks “in beginsel” bij. Zo zegt hij, o.c., 172: “Het is onterecht het marxisme te verwerpen om de reden dat het niet in overeenstemming is met een of ander vooropgezette idee van de wetenschappelijke methode zoals Popper dat doet, of om het te verdedigen om soortgelijke redenen zoals L. Althusser dat doet”.

Opm.-- Popper was antimarxist, Althusser promarxist.

Meer nog, - aldus Chalmers - de foute vooropstelling dat er een algemene wetenschappelijke methode is waarmee alle vormen van kennis moeten overeenstemmen, speelt een schadelijke rol in onze maatschappij, hier en nu,-- in het bijzonder om reden van het feit dat de versie van die wetenschappelijke methode waarop men gewoonlijk een beroep doet, een of andere ruwe vorm van empirisme of inductivisme is.

Opm.-- M.a.w.: Chalmers trekt er de aandacht op dat niet al wat zich als echte wetenschap aandient, meteen al echte wetenschap is.

Sociale theorie.

Hij meent dat die misvattingen inzake wetenschap - marktonderzoek, behavioristische psychologie b.v. - vooral in maatschappijopvattingen aantrefbaar is.

De uitvlucht.

Maar kijk: Feyerabend stelt dat vodoe, astrologie e.d.m. niet van ernstig onderzoek kunnen uitgesloten worden door zijn toevlucht te nemen tot een algemeen begrip ‘wetenschap’ als superieur.

Chalmers vindt dat Feyerabend zich beter met sociale theorie had beziggehouden: “hoewel ik moet toegeven dat dit enigermate een vooroordeel is omdat ik de analyse (*opm.*:-- van b.v. vodoe of astrologie) niet heb uitgevoerd”.

Chalmers vindt zelf dat vodoe of astrologie “geen nijpend sociaal probleem” is in onze maatschappij hier en nu.

Opm.-- Hij lijkt van het neo-sacralisme en inzonderheid New Age niets af te weten! Uit deze cursus kan b.v. blijken dat er wel van een nijpend sociaal probleem sprake is: denk aan de macht van de sekten b.v..

18. Pater Bochenski en “the logic of religion”.

Lezen wij even *I.M. Bochenski. The Logic of Religion*. New York.’1965. Deze dominicaan neemt de religie bij haar “religious discourse” (religieus taalgebruik), d.i. de uitspraken die religieuze mensen, als religieuze mensen, uitzeggen.

Daarvan wordt **a.** de structuur (o.c.,52/88), **b.** de betekenis (o.c., 89/ 117), **c.** de verantwoording of ‘justification’ (o. c.,118/155) uiteengezet in zeer geleerde termen (logistisch).

De verrechtvaardiging van religieuze uitspraken.

1. Blinde sprong (wat enigszins aan Kierkegaard doet denken),
2. Rationalistische verantwoording (inzicht en redeneringen),
3. Inzicht,
4. Openbaring (in theïstische religies: een ‘godheid’ die zich onthult),
5. Deductivistische redenering (inzichten waaruit men deduceert),
6. Hypothese (gegevens worden vanuit de religie als hypothese ‘verklaard’). Ziedaar de reeks ‘verantwoordingen’ van religie. Voeg daaraan toe:
7. Gezagsverantwoording (via middelaars/middelaressen met ‘gezag’ gelooft men in iets hogers, b.v. God).

Bij deze laatste verantwoording staat Bochenski stil bij “de gezagscrisis” (o.c., 145/148). “In religie en in andere domeinen stoot men vaak op de kwestie van de gezagscrisis. Dit is “een proces” waarbij een subject dat tot op zeker ogenblik volkomen op gezag betrouwde, “feels doubts”, twijfels doorleeft, en tracht tot een meer” rational justification”, rationele verrechtvaardiging, te geraken. (O.c., 145f.).

Opm.: Heden twijfelt daaraan wel niemand dat onze ‘rationele’, ja, rationalistische cultuur aan gezagscrisis toe is. De rationele, ja, rationalistische religie inbegrepen.

Opm.: Merkwaardigerwijze staat Bochenski niet stil bij de verantwoordingscrisis zelf die onze rationele, ja, rationalistische cultuur “het vuur aan de schenen legt”. Want heden huldigen de deconstructionisten (verantwoordingsafbouwers) meer dan gezagscrisis: zij huldigen de afbouw van iedere mogelijkheid universeel geldende uitspraken simpelweg te ‘verrechtvaardigen’.

Opm.: Inzichtstheorie.

“De gelovige beschikt, volgens die verantwoordingstheorie, over een inzicht in de waarheid van zijn geloof. Geloof dat Bochenski ‘supernatural’ (beter ware: buiten- en/of bovennatuurlijk) heet”. “Deze theorie werd blijkbaar nooit ernstig verdedigd en verdient dus geen nader onderzoek”.

Opm.: Zeer merkwaardig!

29. Een eerste globaal contact met religie(s).

Nemen wij een boek, *M. Haugen, Oerwoud, Bantoe en ... vrouw*, Leuven, 1951, 203v..

Niettegenstaande de baluba, bakwa mputu- en basongebevolkingen reeds tamelijk gevorderd zijn inzake moderne beschaving, toch zijn zij aan zovele dingen die het kenmerk van de niet westerse beschaafde zijn, trouw gebleven,-- vooral inzake mythen en psyché. Hoewel die bevolkingen grotendeels katholiek of protestants geworden zijn, hebben noch de rozenkrans noch de Bijbel het fetisjisme, het totemisme, de invloed van de heksenmeesters en het bijgeloof eruit gekregen.

Opm.:-- M.a.w.: een archaische religie houdt grotendeels stand te midden van modernisering of Bijbelse missionering. De schrijfster legt uit.

Fetisjisme.

Er zijn nog steeds fetisjen (*opm.*: -- voorwerpen met levenskracht geladen) die het dorp of de kudde moeten voor onheil behoeden.

Taboeïsme.-- *Opm.*:-- ‘Taboe’ betekent “te mijden!”. -- Er zijn de witte hen en de witte hond die taboe zijn omdat zij levende fetisjen zijn. Er is de rode slang die “niet mag” gedood worden omdat zij fetisj is.

Amulettengeloof.-- De bevolkingen dragen nog steeds amuletten (*opm.*:-- met levenskracht geladen voorwerpen) die iedere enkeling tegen onheilen (ziekten b.v.) moeten beschermen: hoe vaak gebeurt het niet dat de negro-afrikaan - naast de medailles van ‘mompè’ (= mon père, de missionaris of zendeling) - een kikondolo, een gazellenhoortje, hangen heeft dat opgevuld is met allerhande geheimzinnige dingen (“gri-gri” geheten) die de fetisjeur (*opm.*: -- wijman, wijvrouw) erin gepropt heeft?

Totemisme.

De totems! Steeds zijn hier nog lui - vooral stamhoofden - die zich verwant met de luipaard, de panter, de gazelle, de krokodil heten.

Opm.:-- Een totem is een werkelijkheid (voorwerp, plant of dier) die geldt als ‘naamgever’ of ‘eponiem’.

Hoe dikwijls heb ik niet gezien dat - in geval van tegenspoed of van ziekte van de mfumu - eetwaren aan deze dieren (totemdieren) geofferd worden?

Manisme (voorouderverering).

Opm.:-- ‘Manes’ is de oude Romeinse term voor de zielen der voorouders.

De cultus van de overledenen wordt nog altijd in ere gehouden. -- Dit blijkt uit de verschillende ‘geestbomen’ die men in de dorpen aantreft. De bekendste zijn de volgende.

Opm.-- Let erop hoe de geslachten een hoofdrol spelen, doordat de levenskracht van een vrouw, een man of een koppel niet dezelfde is.

1.-- De kapulaiyi.

Enkel de mannen planten dit type voor de grootmoeder. Intenties: opdat de geest (*opm.:*-- ziel) van oma blijve beschermen tegen alle onheilen; opdat de vrouwen goed zouden baren; opdat de handel goed lukke.

Opm.:-- Let erop dat de sacrale handelingen en werkelijkheden er zijn om een opgave (een onheil vermijden of verwerken, gelukke baring, wellukkende handel) aan te kunnen. M.a.w.: zij zijn probleemoplossend en in die zin ‘cultuur’, waarbij ‘cultuur’ = als het geheel van alle probleemoplossingen geldt.

2.-- De muabi en de mumbu.

Zowel mannen als vrouwen planten deze soort.

3.1.-- De mulemba.

Alleen de dochter van een opperhoofd alsook de mannelijke opperhoofden planten deze boom. Hij dient vooral om een gedane mafiku (gelofte, d.i. gewijde belofte) te voldoen.

3.2.-- De malengo, de bituputupu, de nkongolo.

Deze worden enkel door vrouwen geplant.

Opm.:-- De door de mannen geplante geestbomen staan op het erf; deze der vrouwen meestal bij het water.

Opm.:-- De levenskracht der geslachten is niet zonder geheimzinnig verband met onderdelen van de biotoop.

Opm.:-- De kapulaiyi is onder al deze geestbomen de voornaamste en de ‘krachtigste’.

Opm.:-- ‘Krachtig(ste)’ slaat op de dosis en kwaliteit van de levenskracht die erin aanwezig is. Men ziet dat het geloof aan levenskracht - dynamisme geheten - van doorslaggevend belang is om dergelijke religieuze werkelijkheden te verstaan.

Zo b.v. indien de waarzegger (*opm.:*-- (mantis, in oud Grieks) zegt dat “de kapulaiyi wil dat het dorp verplaatst wordt” (een metonymische uitdrukking voor “de geest van de kapulaiyi”), dan wachten de negro-afrikanen er zich wel voor nog één dag langer ter plaatse te blijven.

Opm.:-- Hiermee beroeren wij de mantiek of waarzeggerij, een alom verspreid onderdeel van alle archaische of traditionele religies.

De geestbomen oefenen zo'n grote invloed uit doordat de bevolkingen (de baluba vooral) geloven dat de afgestorvenen te midden van de levenden vertoeven.

Opm.: De vooroudercultus staat of valt met de opvallende graad van wijsheid-en-levenskracht (wezen van iedere religie) eigen aan b.v. de grootmoeder. De grondslag is dus 'dynamistisch'. - Juist daardoor kan zij problemen helpen oplossen en meteen cultuur stichten. Zij is, om met N. Söderblom te spreken, 'Urheberin' (veroorzaakster).

***Opm.:*-- Animisme.**

'Anima' betekent 'levensbeginsel', 'ziel'. Animisme is de overtuiging dat er zielen en niet-belichaamde geesten bestaan. Manisme is er één vorm van. Geestengeloof is er een andere.

Geestengeloof

Overal en in alles zien de negro-afrikanen "de geesten". Allerlei onverklaarbare (wat opvalt) - hoewel alledaagse - gebeurtenissen worden aan "de geesten" - bakishi - toegeschreven.

Zo is dat geloof zo intens dat b.v. indien - door vreemdelingen - het tshitetela, het tshisongo, het lukuba in het dorp als taal gesproken wordt, zij tot hen zeggen: "Spreekt die taal hier niet want gij zult "de geesten" verjagen".

Wijdans

De dans, ogenschijnlijk alledaags, is in feite sacraal. Denk aan de choreia der oude Grieken.

Volle maan, bezoek, sterfgeval, geboorte in de harem van "le chef": alles kan tot dansen leiden. Heel Belgisch-Kongo danst.

1. Vrouwelijke dansen.

Deze dans is niet onstuimig (de voeten bewegen haast niet) doch wel wulps. Het is buikdans. Wel is er één dans vooral prikkelend wegens de - wat schrijfster als westerlinge heet - "brutale onkiesheid" van de gebaren en de bewegingen: de tubalesha uma lumila die de geslachtsdaad uitbeeldt.

2. Gemengde dansen

Nooit wordt door mannen en vrouwen samen gedanst. Behalve in de - door de blanken verboden - schaamteloze dansen.

Opm.:-- Letten wij op de rol der geslachten (mèt hun levenskrachttypes). Letten wij er ook op dat, voor de lokale bevolkingen, wat wij, westerlingen, aanstotelijk vinden, voor hen/ haar niet aanstotelijk is gezien hun/ haar andere cultuurvooropstellingen (die maken dat een gedeelte van onze 'beschaafde' porno voor hen/ haar wel aanstotelijk is).

3.-- Mannelijke dansen.

Bij de baluba hebben de mannen eigen dansen die onstuimig en wild zijn als archaïsche krijgsdansen. Zelfs de inwoners van het dorp dat door Mama Kusama gestuurd wordt, en die voor het merendeel gewezen soldaten zijn - dus zeker 'évolués' (*opm.*:-- verwesterst) - , zijn deze wilde dansen blijven beoefenen.

Maanreligie.

Lunaire erediensten zijn zowat overal aantrefbaar. M. Heugen, o.c., 61v., geeft als volgt weer.

1.-- Deze avond is het volle maan: zij stond nog nooit wellicht zo helder - zo monsterachtig groot - aan de hemel.

In het kabondodorp is, zoals in alle andere dorpen en vlekken van gans Kongoland, een soort razernij losgebroken. De danstrommen gonzen, gonzen,-- onophoudelijk, woest. Al de vrouwen - kusha masha - voeren de bloeddans uit die niet anders bedoeld is dan om van de maan een goede regeling van de maandstonden af te smeken.

2.-- Het is alsof een vreemde beheksing van de maan uitgaat die zowel de mensen als de natuur aangrijpt. Een onuitsprekelijke gemoedsstemming maakt zich van mij meester: een gevoel van leegheid, voosheid, doen vooral van onverklaarbare angst. Het is alsof ik betoverd ben!

Voor de eerste maal ween ik. Waarom? Ik weet het niet. Mijn man is erdoor aangedaan. Hij maakt zich echter niet boos omdat hij veel te goed mijn zielereacties begrijpt. (...). Ik ben hem er vooral dankbaar voor dat hij het bamboegordijn helemaal neerlaat.

Opm.:-- Men ziet dat wie als westerling(e) de maannachten der primitieve culturen doormaakt, op zeker ogenblik in de ban van de sfeer kan komen.

Synkretisme.

Van het antieke Grieks 'sunkrètismos', Kretenzische vorm van verbond (van twee tegenstanders tegen een derde). Vandaar: mengeling van eigenlijk tegenstrijdige leerpunten.

In de religieeler: verbinding van een vorige, onderworpene religie met een ingevoerde, overheersende religie.

In Heugen's weergave staan wij voor een syncretisme: de negro-afrikanen zijn katholiek of protestant maar blijven in de grond geloven in de 'superstitio', de getuigerest, van hun voorouderlijke religie. Zij 'combineren' wat meermaals zelfs onderling onverenigbaar is. De koloniale overheid heeft een overheersende - sterk verwesterste - Bijbelse religie ingevoerd maar de ziel der gekoloniseerden blijft grondig voorbijbels.

20. Een godsbegrip in Belgisch-Kongo.

Lezen wij *M. Haugen, Oerwoud, Bantoe en ... een vrouw*, Leuven, 1949, 82/86 (*Het Godsbegrip*). Mevrouw geeft weer als gewezen koloniale wat zij aan Opperwezen-geloof ondervonden heeft.

“Wel vereren ze de geesten, de geesten van hun overledenen, evenals de plaatsen, de gewassen waar - naar hun opvatting - die geesten vertoeven. (...). Ze vereren ook voorwerpen en beelden - de amuletten en de fetisjen - die naar hun opvatting een genezende of beschuttende kracht bezitten.(...)” (O.c., 86).

Maar “Wij hebben al die paters en presbyterianen niet nodig om God te vrezen”. Zo beweert Ali. Wellicht doordat hij als kleine jongen de Arabieren nog gekend heeft van wie hij het geloof in Allah overerfde.

“Ook vóór de komst van de Arabieren geloofden wij reeds in God” beweert Ali.-- “Ja, de Bantoe hebben een godsbegrip, hoe vaag dit ook is Zij erkennen een opperwezen”. (O.c., 84). Dat Opperwezen is én oorzaak (*opm.*-- veroorzaker) van hun bestaan en van het bestaan van alle dingen èn richtsnoer van hun leven èn rechter.

Namen.

Naar gelang van taal en plaats heten zij het Opperwezen: Ozakoma, Ymana, Kamana, Kalunga, Elima, Leza ofwel - zoals de baluba en aanverwante volkeren - Mvidi Mukulu, Mulofu, Maweja. “Mvidi Mukulu is de oude geest”. Zo zeggen zij het. “Mvidi Mukulu udi Mukalenge”: “ufukile bintu bionso” (“De oude geest is de meester die alle dingen schiep”: zo leert de overlevering).

Van in zijn kinderjaren leert de negro-afrikaan dat “de mensen geschapen zijn om God te gehoorzamen. Zoals het eten geschapen is om de mensen sterk te maken en zoals het gras er is om de hutten te bedekken”. Want “Maweja wetu mutue mupungila makuni” (God is de meester van alle mensen).

“Eet God ter ere! Indien hij de maniok niet schiep noch de maïs, wat zoudt gij dan te eten hebben?”.

“Wij weten het niet”.

Wie is God? De Bantoe weten het niet. De begrippen “godheid, natuurkrachten, noodlot, neigingen” lopen allemaal doorheen in hun geest.

Toch treft men in Kongo talrijke volksstammen aan die geloven in een ‘transcendente’ (alles overschrijdende) God die boven de wereld en de natuurkrachten staat: zij aanbidden geen zon, geen maan, geen sterren,-- geen afgoden!

Ze zijn monotheïstisch. Zij verschillen onder dat oogpunt dus bijna in niets van de joden en de christenen. “En van de mohammedanen”. Aldus beweert Ali die een fanatieker is.

Gebed

Dat beoefenen zij eveneens. Dat deden zij voordat de islam, de katholieken, de verschillende protestantse sekten hun het gebed aanleerden.

Zo b.v.: “God, Heer en Meester, Schepper van alle mensen, alles is aan u en voor u. Eet ik, ik eet te uwer ere. Te uwer ere beplant ik mijn veld. Al wat is doe, is u ter ere.

Versmiden kan ik u niet. Hier op aarde is alles aan u, mensen en dingen. Aan u, de Maweja-nangila. Er is niets dat een andere Meester erkent dan u”.

“God is te groot”.

Maar ze bidden niet alle dagen! “God is te groot dan dat men hem elke dag met woorden zou lastig vallen! Men bidt in bijzondere en grote omstandigheden: in tijden van lijden en van rampspoed.

Beeldloos.

Hun gebed richt zich in die uitzonderlijke situaties niet tot een beeld. Aan ‘God’ hebben zij geen vorm, geen stoffelijke afbeelding, gegeven. Geen materiële vorm waarin hij zou wonen of verblijven.

Ali, die soms ‘venijnig’ kan zijn, nl. wanneer het een andere godsdienst dan de zijne betreft (*opm.*:-- Ali is islamiet), oppert: “Gij, de volgelingen van Christus, zijt toch ook maar ‘fetisjisten’, want gij vereert ook beelden!”.

Opm.:-- Dat Ali niet simpelweg islamiet is, blijkt uit wat o.c., 58v. gezegd wordt.

“Hun heelal is erg beperkt. Het bestaat alleen uit wat zij zien: zon, maan, sterren,-- aarde. De zon - aldus Ali - heet ‘Diba’ en is een vuurbol.

Veel meer weet hij over ‘Ngondo’ of ‘Muenyi’, de maan, die in het leven der negro-afrikanen zo’n grote rol speelt. Ze beweren dat de maan geschapen is om goed te doen: ze versterkt de veldvruchten, doet ze rijpen; ze sterkt ook de zuigelingen, geeft de jongemannen kracht maar vooral ze maakt de vrouwen vruchtbaar.

Daarom moet de maan geëerd, bezongen en toegejuicht worden. Bij volle maan wordt er gedanst in heel Kongo (...) om de maan gunstig te stemmen: “Ditendela dia ngondo”!

21. Opperwezegeloof (theïsme. Monotheïsme. Oermonotheïsme).

Staan wij stil bij *H. Hochegger, De afrikanen en het Hoogste Wezen*, in: *P. Schebesta, red.*, Tielt/ Den Haag, 1962, 180/185.

De termen kunnen verschillen: “high god”, ‘Hochgott’, Opperwezen.

1.-- Onzichtbaar.

Toen aan de directeur van het Koninklijk Museum te Tervuren gevraagd werd of er, ander de duizenden sculpturen en plastiekjes uit Belgisch - Kongo, geen beeld van god te vinden was, moest hij ontkennend antwoorden.-- In feite bestaan er - van een losstaand geval in Togo afgezien - geen beelden of plastische voorstellingen van God in heel Negro-Afrika.

De reden.

De negro-afrikanen: “God is onzichtbaar en iets onzichtbaars kunt gij niet uitbeelden!”. Bantoe-stammen als de ngombe, de akongo, de ouambo (Z.-W.-Afrika), de batonga (N.-Rhodesië), de bakongo (W.-Zaire) sluiten zich daar uitdrukkelijk bij aan. Hamietische stammen als de galla (= oromo) (Ethiopië, Kenia), hamietoïede stammen als de lotuka, nilotische stammen als de atyoli of de lango stellen zich God als van nature onzichtbaar voor. Hetzelfde geldt vaar West-Afrika: de yoruba, de ewe, de ashenti, de fan, de akyem, de setwi.

2.-- Alomtegenwoordig.

“Verberg u voor een mens! Voor God kunt gij u niet verbergen!”. Zo zegden de bakuba. Zo de rest in negro-afrikaanse religies.

3.-- Alwetend.

Nauw verbonden met de voorstelling van Gods alomtegenwoordigheid is het geloof aan zijn alwetendheid.

Zo wordt God door Negro-Afrika als getuige aangeroepen. “God weet alles. Hij kent de geheimen van ons hart ook”. Zo zeggen de nuer.

4.-- Schepper.

In bijna heel Negro-Afrika wordt God als schepper van alle dingen beschouwd. Zijn namen getuigen ervan: maker, bewerker, schepper, bezitter, heer van alle dingen.

Over het ‘hoe’ van Gods scheppingdaad horen wij maar weinig. Aldus althans Hochegger.

Opm.:-- De schepping van de wereld wordt - meestal - niet als een historische daad gezien.

Opm.:-- In de Bijbel b.v. scheidt God “in het begin”. Wel kent de archaische mentaliteit de historische tijd (als opeenvolging van verleden, heden, toekomst). Maar, wanneer zij het heeft over de oorsprong van alle dingen, situeert zij deze in de mythische tijd. (*opm.*:-- zou beter zeggen: de eeuwigheid!)

Vanuit de eeuwigheid - “de mythische tijd” geheten door wetenschappelijk denkenden - voltrekt zich het scheppingswerk. “Van daaruit zet het zich op ieder ogenblik van de geschiedenis (*opm.*:-- de historische tijd, zoals wetenschappers zeggen) voort”.-

Opm.:-- Omdat de mythen, d i. de sacrale of gewijde verhalen der religies, vanuit die eeuwigheid denken als vanuit de altijddurende aanwezigheid van de oorsprong, heten wetenschappers dat type van ‘tijd’ of ‘duur’ “mythische tijd”.

Terloops: dat type van oorsprong die een altijd aanwezig heden is, komt ter sprake in de lofprijzing “Eer aan de vader, de Zoon, de H. Geest, zoals het was in het begin en nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen” (waarbij de term ‘eeuwen’ betekent “afgewerkte tijdperken”).

Vruchtbaarheidsreligie.

Het ‘hoe’ der schepping is dus zo dat de altijd aanwezige oorsprong van alles die God is, als kentrum dient.

Een andere kentrum van het ‘hoe’ der schepping is het veroorzakingsgeloof (N. Söderblom).

De negro-afrikanen zien in de mensheid en in de natuur het worden van ieder nieuw wezen,-- kind, dierenjong, plantenkiem. Daarin zien zij Gods scheppingskracht (levenskracht die doet ontstaan) aan het werk.

Gevolg: “Steeds weer wordt God als de Heer, de Bezitter, de Bewerker der vruchtbaarheid aangeduid” (aldus steller).

De regen als zinnebeeld.

Zinnebeeld van de vruchtbaarheid - in haar door God uitgestorte overvloed - is de regen. Zo is de titel ‘regen’ een eretitel van God.

Het ontstaan van het kind.

Seksualiteit als verwekking. van het kind is het model van de steeds doorgaande werkdadigheid van God als schepper.

Dit blijkt uit gezegden over het worden van het kind in de ‘moederschoot: “Het is Nzambi (God) die het lichaam van het kind in de moederschoot vormt en ook het bloed waarin de ziel woont” zeggen de bakongo. De banyarwanda (Burundi) noemen een kind zonder meer “een geschenk van God”, “een ding van God”.

***Opm.*:-- God is geen “deus otiosus”,**

Deus otiosus (Lat.: God met vakantie, niet-actieve God, verwaarlozende God) is God dus niet. De vadsige God (zoals er vadsige vorsten bestonden) is een begrip dat zeker in Negro-Afrika niet geldt, tenzij voor zover God zijn heelalbestuur aan zielen en geesten en dergelijke gedeeltelijk overlaat.

22. Gods eredienst.

“Waarom zouden wij een tempel bouwen voor hem die overal aanwezig is?” Zo vragen de banyarwanda zich af.

Het Opperwezen van de Bantoe is een God zonder tempel of altaar, zonder priesters of plechtigheden. De door westerse mensen als ‘offers’ beschouwde gaven ter ere van de voorouderzielen ziet de negro-afrikaan zelf als God onwaardig.

De niet erg veruiterlijkte verering van eerbied en liefde als offergave uit zich in gebeden, spontane uitroepen en gekoesterde zegswijzen. Zo lezen wij van de baluba: “Ondanks de sfeer van vrees waarin de negro-afrikaan - o.g.v. voortdurende bedreiging door sommige afgestorvenen, magiërs en occulte krachten - leeft, bewaart hij steeds een innerlijke vrede en rustige gelatenheid.

Grondslag van deze houding is het kinderlijke vertrouwen dat hij tegenover God - als tegenover een vader - aan de dag legt”. Tot daar wat de Bantoes betreft.

Deze Bantoe houding geldt niet in dezelfde mate voor West-Afrika noch voor de noordoost-Afrikaanse herdersvolkeren. Bij laatstgenoemden wordt God hier en daar in een vaste gebeds- en offercultus vereerd. Bij verscheidene West-Afrikaanse volkeren (ewe, akan) houdt men er zelfs tempels en priesters op na.

Opm.:-- Hohegger wijst erop dat het negro-Afrikaanse opperwezen geloof betrekkelijk laat ontdekt werd.

Opm.:-- De reden is o.m. het vooroordeel dat ‘wilden’, ‘natuurvolkeren’, ‘primitieven’, niet een zo hoog ontwikkeld geestesleven kunnen hebben om tot de idee van een Opperwezen te komen (dat vele westerse mensen als resultaat van abstractief verstand opvatten).

Ook valt de cultus t.e.v. het Opperwezen, vooral bij de Bantoes, minder op vergeleken met de opvallende religieuze praktijken die wij hoger even overliepen.

Opm.:-- Wij hebben in dit en vorig hoofdstukje vooral het Afrikaanse type van religie even nader bekeken. De reden: wij hebben door de kolonisering door België van Kongo, Rwanda en Burundi een nauwer contact.

Andere culturen nochtans vertonen gelijkaardige religieuze kentrekken. Beschouw dus beide kapitels als steekproeven die kunnen - hetzij veralgemeend hetzij veralgeheeld (aangevuld) worden.

23. De ethiek binnen primitief denkkader.

Daartoe nemen wij het uitstekende werk van *Pl. Tempels: La philosophie bantoue. Présence africaine*. 1949 (Bantoe-filosofie, Antwerpen, 1946. Wij volgen de hoofdlijnen o.c., 77 / 91 (*Ethique bantoue*)).

I.-- De objectieve ethiek.

‘Objectief’ betekent hier “op de werkelijkheid gesteund”.-- Wanneer een oudste, een aartsvader, een hoofd een oordeel over een feit geveld hebben, zullen de Bantoe zeggen: “i aye mwine” (Hijzelf wil het en weet waarom/ waardoor). M.a.w.: het is zijn recht maar ook zijn verantwoordelijkheid. Gezagscrisis in onze huidige zin is onbekend. -- Nochtans, indien de Bantoe grondig van hun goed recht overtuigd zijn,-- indien zij er zeker van zijn dat het oordeel onrechtvaardig is, dan zullen zij:

a. zich wel onderwerpen

b. maar zich op de schepper, het Opperwezen, beroepend zeggen: “Gij, oudste enz., zet wat jij wilt, door. Gij beschikt over de macht om mij b.v. te doden. Maar ik ben “de muntu van God” (ne muntu wa vidye). Hij zal ons beiden oordelen.

Dus is het u, aanzienlijk mens, niet toegelaten naar willekeur te oordelen over een mens want deze is niet zonder meer “uw mens” dan wel “de mens van God”.

Niet jij zijt “het recht”! Gij zijt enkel een afgevaardigde, een mandataris, van God”.

M.a.w.: de mens op deze aarde is niet de uiteindelijke norm, want God en diens scheppingsorde overstijgen hem o.g.v. een hogere levenskracht (*opm.*: heiligheid).

Opm.:-- Om het in het spoor van M. Heidegger uit te drukken: de moraal is ‘ontologisch’ d.i. steunt op al wat is voor zover het is; zij is ‘theologisch; d.i. steunt op godheid. Samengevat: zij is onto-theo-logisch.

Er is **a.** zijnsorde, **b.** op God gevestigde zijnsorde.

De muntu van God.

“In ieder ding is er een ander ding”. Op de mens toegepast: “ In

a. ieder mens (die wij zien en tasten) is er

b. een kleine mens (muntu) (die wij niet met de zintuigen zien)”.

Bij de dood b.v. houdt de levensadem op, sterven het lichaam en diens schaduw weg, maar overleeft muntu, het ‘ik’, de persoon,-- de kleine mens. Dat is de mens zelf, hij of zijzelf, aye mwine.

Opm.:-- Steeds theologisch: God is de grote muntu (persoon), d.i. grote, machtvolle levenskracht: vide i muntu mukatampe. Wij, mensen, behoren niet enkel aan de aanzienlijken toe! Uiteindelijk behoren wij aan God toe als “de mensen van God”.

Opm.:-- Wie de door God gefundeerde zijnsorde niet eerbiedigt, wordt, ja, maakt zich definitief “wa malwa”, een onheilstichtende levenskracht.

Met de rangorde binnen de maatschappij stijgen de rechten maar ook de plichten o.g.v. het begrip ‘levenskracht’ want aanzienlijken - oudsten, hoofden, de vorst (in later stadium) - stralen levenskracht uit over hun onderhorigen wier heil met het hunne samenhangt. Daarvandaan de bijzondere taboes (mijdingen) die er de heiligheid of levenskracht van afschermen.

a.-- Goed verschilt in wezen van kwaad.

“I bibi” (Dat is slecht).- Zo drukken de Bantoe hun oergrondige afwijzing van wat zij als “zondige act” afkeuren.

Het ‘zijn’ zelf, voor zover op God gesteund, van een gewetenloze daad is bedorven levenskracht. Zo zijn zwarte (= gewetenloze) magie - muloji - die onheilslot werpt,-- leugen en bedrog, -- diefstal, -- overspel, zelfs veelwijverij (ofschoon sterk verspreid) en huwelijk van onvolwassenen en andere seksuele misbruiken intrinsiek, d.i. als levenskracht, slecht en meteen onheiluitstralend.

Zoals Tempels opmerkt, kennen de heidenen die de Bantoe zijn, op hun wijze de tien geboden, die het kernstuk van het Oude testament van de Bijbelse openbaring uitmaken, zeer goed en principieel, d.i. als staande boven iedere menselijke mening terzake. Leven, waarheid, bezit, seksualiteit e.d.m. zijn hoge, onschendbare ideeën die in Gods geest en wil gefundeerd worden.

b.-- Ontotheologische wijsheid.

Een moraal op zich, los van de zijnsorde en los van God, kennen de Bantoe niet. Hun moraal is niet ‘autonoom’, los van God en zijn gebod.

Dat drukken zij niet in een westerse ‘theorie’ uit maar in wijsheid die in mythen en vooral in spreuken gekregen en doorgegeven wordt.

“Vidyé uyukile” (God weet het en hij weet ook meteen waardoor/ waarom).

“Ba-vidye”, de voorouders, en lager maar ook maatgevend de dode of nog levende oudsten “weten het en meteen weten ook waardoor/waarom.

De ‘jongsten’ weten het niet, weten meteen ook niet waardoor/waarom.

Ziedaar de gezagsorde die niet op onderjukking maar op levenskracht en uitstraling van levenskracht steunt.

Een menselijke daad zal dus, indien ontotheologisch ‘goed’, meteen ook ethisch ‘goed’ en dan ook gebeurlijk juridisch ‘goed’ heten.

Deze keten van verantwoording (verreachtvaardiging) is fundamenteel.

Opm.:-- Wat westerlingen “het stellige of positieve, d.i. door mensen ingevoerde recht” heten - inzake eigendom, grondbezit, erfenis, clanordering, interclanale verhoudingen, staat(recht), gewoonten - baadt in de kosmische en menselijke levenskracht-orde(ning).

Een geit stelen is meteen de levenskracht van haar bezitter onrecht aandoen, beschadigen.

De door westerlingen zo gevreesde palavers gaan, in de grond, over “mijn recht” want “mijn levenskracht”.

II.-- De subjectieve ethiek.

‘Subjectief’ betekent hier “wat op muntu, de persoon, als levenskracht slaat”.

De muntu, de mysterieuze persoon(lijkheid), kan of goed of slecht zijn. Dit op meer dan één wijze.

1.-- De bezonken ‘duisternis’

De ergste graad van slechtheid, d.i. van bedorven en bedervende levenskracht, is bya malwa, onheilstichtende levenskracht.

Zo’n grondig bedorven, in het wezen zelf bezonken levenskracht kan:

a. in de anorganische (een landschap), plantaardige (een aromatische plant), dierlijke (een roofdier) natuur of

b. in de muntu, de menselijke persoon(lijkheid) aanwezig zijn. Is bezonkenerwijze bedorven al wat de wortel zelf van de ontotheologische zijnsorde verstoort, deconstrueert, afbouwt.

Opm.:-- Wij heten zo’n kwaadaardigheid ‘bezonken’ omdat zij enkel na lange boosheid mogelijk is en dus resultaat, - in het wezen zelf van de levenskracht ‘bezonken’ en onderbewust geworden.

Iemand wordt, in een gemeenschap van Bantoe, veroordeeld als oorzaak (veroorzaker/ veroorzaakster) van b.v. een ziekte, een sterfgeval van een medemens. Zonder enig - volgens westerse begrippen geldig - bewijs dat op een daad of een wilsact zou gesteund zijn. Zo’n ‘onheilsfiguur’ verdedigt zich dan ook nauwelijks, onderwerpt zich aan waarzegging terzake of aan een ordalie (een krachtproef), aan het oordeel van ouderen en ‘wijzen’.

Opm.:-- Deze wijze van onthullen van het occulte wezen verraadt dat wij met zuivere ‘apocalyptiek’ te doen hebben. Wat het voor verlichte, verwesterste of westerse mensen onbegrijpelijk maakt.

Enkel sensitieven en heldergevoeligen of helderzienden bij ons gaan op dat type van “slecht mens” in, lijden eronder (net als de Bantoe), verdragen het om hetzij humanitaire hetzij Bijbelse redenen.

Model.:-- Van een mismaakte geit zeiden de Baluba: “De eigenaar zou het dier beter ombrengen want het gaat onheil uitstralen over alle kudden van het dorp”.

Merkwaardig: een bya malwa, een “porte-poisse” of onheilbreng(st)er, wanneer het een muntu, een persoon(lijkheid), is,

a. is met de beste bedoelingen bezielde,

b. en is toch ‘nefast’ (zoals occultisten in het Frans zeggen), d.i. straalt onheil rondom zich uit.

Kort: de verschijningswijze is ‘goed’, ja, stichtelijk, maar het verborgen wezen is verderfelijk.

Enkel mantisch begaafden - zien(st)ers b.v. - stellen dit dubbelhartig of tweesnedig zijnde vast en ... ook zij zijn niet zonder meer terzake onfeilbaar, zoals Tempels met de negro-afrikanen opmerkt.

Opm.:-- Zo’n mensen dragen namen als ‘evoe’ (Trilles), ‘kumo’ (Sterly), ‘Lorelei’ (Duitse romantici) e.d.m.

Opm.:-- Tempels vermeldt in dit verband in de streek van Milambwe, ten noorden van Kamina, doodden jagers een vijfpotige antilope. Geen enkele negro-afrikaan durfde ervan eten. Het dier werd - onaangeroerd - tot op de protestantse missie gedragen!

Opm.:-- Men lette hierbij op wat ‘abnormaal’ is (monsterachtig, mismakend, gehandicapt wanneer het mensen zijn), lokt al te gemakkelijk het begrip ‘onheilbreng(st)er’ uit. De Afrikaanse volksmens verwacht dan ook meermaals ‘fysisch abnormaal’ met ‘onheilbrengend’. Tempels legt daar o.i. veel te weinig nadruk op. Zijn tekst toont duidelijk aan dat hijzelf niet ziener is!

Opm.:-- Waarom gebruik en wij de term “bezonen duisternis”? Omdat die term, bij de Bantoe, de geestesverwarring, oorsprong van gewetenloos gedrag, weergeeft. De geestesverwardheid van de onheilbrengende is ‘bezonen’ d.i. tot tweede en dus onderbewuste natuur, geworden. Bezonen duisternis dus!

2.-- De bewust gewilde duisternis.

De tweede graad van erge zedelijke afwijking of bedorven muntu heet ‘buloji’, de zwart-magiër(in). Ook deze is ‘verrot’ (sic) in zijn levenskracht! Hij/ zij wil kwaad stichten eigenmachtig - bewust. Hij/ zij heet nkisani, verdorven opzet, verderfelijke voorbedachte raad. Of mfwisi, ndoki.

Opm.:-- Aangezien de zwarte of gewetenloze magie nog meermaals ter sprake komt, staan wij er hier niet verder bij stil.

3.-- De overmande duisternis.

“Mu meso mufita fututu” (De duisternis komt voor de ogen). “Bulobo bwamukwatwa” (De opgewondenheid overweldigde hem). “Nakwatwa nsungu” (Ik ben door woedeaanval gegrepen).

Uitwendige factoren veroorzaken verkeerd gedrag.

Van de zwart-magiër(in) zegt men dat hij/ zij ‘slecht’ (duister) is. Niet, zoals in het overmande geval, dat de slechtheid (duisternis) zich van hem/haar meester maakte.

M.a.w. opgewondenheid, woedeaanval, “verduistering van het oog” zijn geen moreel kwaad en dus niet misdadig (en juridisch vervolgbaar). Wel kunnen zij ertoe leiden.

In alle geval is zo’n verduistering schadelijk voor de levenskracht van medemensen,-- op haar wijze.

De herstelmethodes.

Tempels staat stil bij de wijzen waarop de schade aan de levenskracht in de vorige drie gevallen kan hersteld worden.

1.-- Bya malwa.-- Het bezonken type.

De plicht - wij zeggen wel... ‘plicht’ - om het zo diepgaand schadelijke wezen te neutraliseren neemt de vorm aan van een hele reeks ‘reinigingen’ (wasriten b.v.) en mijdingen (taboe’s). Desnoods tot en met doding. Want, overall waar de bya malwa komt, ontstaan op mysterieuze wijze misrekeningen op allerlei terreinen (kwalen, ziekten, ongelukken, falingen, ruzies enz.). Indien een misgeboorte als bya malwa aangevoeld wordt, dan wordt zij in rivier, moeras of wildernis geworpen. Om één model te vermelden.

2.-- Buloji.-- Het welbewuste type.

De gewetenloze magiër(in) staat buiten de gemeenschap o.g.v. nsikani, kwaad met voorbedachten rade. Hij/ zij is zelfs schuldig t.o.v. God, geveer van alle levenskracht.

Ook hier de plicht van wettige zelfverdediging: d.m.v. genadeloze uitschakeling (doding, verassing na de dood (want eens gestorven is de zwart-magiër/ zwart- magiërin gebeurlijk nog gevaarlijker voor de gemeenschap)) met medeleven van de hele (overigens door hem/ haar bedreigde) gemeenschap.

3.-- Het overmande kwaad.

Dit type wordt grondig anders aangepakt.- Is kufinga (een vloek) uitgesproken (in woede b.v.), dan moet ontvloeking (kufingulula) door de dader(es) geschieden. Heeft beschuldigde een lotsworp (kulowa) gepleegd, dan volgt kulobolola, ontkrachting van de lotsworp.

Is een onheil van een of andere aard gewild, dan volgt kusubula, ontkrachting van dat onheil. Werd de collectieve jacht bedreigd, dan volgt kutuia mwifyaku, herroeping van die onheilswil.

In alle vier de gevallen is kupela mata, d.m.v. uitspuwen van speeksel betekend uit zich verwijderen van het ‘opgedrongen’ kwaad plicht.

Ziedaar één steekproef in de dynamistische of levenskrachtmoraal van primitieven.

24. Fenomenologie der religie(s).

Edmund Husserl (1859/1938) is de stichter van een wijsgerige methode die 'fenomenologie' (het ter sprake brengen van het fenomeen) heet.

Het wezen ervan - tot zijn simpelste vorm herleid - bestaat erin dat, door zijn aandacht te richten (wat 'intentionaliteit' van het bewustzijn heet) op een gegeven, de mens dat gegeven doet 'verschijnen' aan zijn bewustzijn. Dat zich tonen binnen de confrontatie met onze oplettende aandacht of intentionaliteit heet 'fenomeen'.

Er zijn dus drie aspecten.

Het gegeven of object op zich, de aandacht besteed aan dat object, het zich tonen dankzij die aandacht van het object.

Zo kan 'religie' fenomenologisch omschreven worden als het feit of gegeven, nl. het heilige (hoe men dat ook verder definieert), dat zich toont (hiërofanie: 'hiëro-' (heilig) en '-fanie' (verschijnen)) aan de mens voor zover deze erop let, er rekening mee houdt.

1.-- Fenomenologische reductie.

Voor de Nederlandse theoloog Van der Leeuw (1890/1950) b.v. is het klaar dat "de fenomenologie enkel let op fenomenen, d.i. op wat zich toont. Achter wat zich toont is er niets!" Van der Leeuw 'reducert' dus wat religie is b.v. tot wat zijn bewustzijns-aandacht ervan snapt. De rest wordt 'eingeclammert' (tussen haakjes gezet), ja, als niets geduid.

2.-- Eidetische reductie.

Van der Leeuw vat de vorstelijke gewoonten in Melanesië en op Madagaskar, wat de sagas (Scandinavië) over de vorst zeggen, het getuigenis van de oudtestamentische profeet Jeremias terzake, het begrip 'Shogunaat' (Japan), het Romeinse begrip 'imperium', de rituelen die de radjah van Borneo betreffen en nog verscheidene gegevens rond de aardbol samen in het begrip "sacraal koninkdom".

I.p.v. zich te verliezen in de grenzeloze veelheid en verschillen inzake heiliging van de vorst, tracht hij het eidos, het samenvattend begrip vast te leggen in zijn fenomenologie van de sacrale vorst(en). Hij reduceert de veelheid in haar onoverzichtelijkheid tot de eenheid van de samenvatting.

Deze methode met haar reducties heeft vele aanhang(st)ers gevonden. Zo inzake religie Max Scheler (1874/1928), G. van der Leeuw, C.J. Bleeker, W.B. Kristensen, M. Eliade om er enkele te vermelden.

Goed begrepen staat deze methode als loutere beschrijving aan het begin van iedere verdere studie van de religie.

25. De religie als waardering.

Het aanvoelen van het heilige - of men dat nu definieert zoals R. Otto dat doet of anders - is en blijft een type van waarden en dus van waardevoelen.

Daarom staan wij kort stil bij *A.O. Bettermann, Psychologie und Psychopathologie des Wertens*, Meisenheim am Glan, 1949. In deel 1 komt steller tot een waarderings-typologie. Daarin vermeldt hij o.m. het 'religieuze' waarden (zoals hij dat opvat).

Steller definieert vanuit psychologisch en psychopathologisch 'standpunt' bestaan en zijnswijze van een (al of niet ziekelijke) waarderingsact. In deel 1 ontwerpt hij een typenleer inzake grondhoudingen van de mens t.o.v. waarden.

Opm.:-- Het is duidelijk dat Bettermann stelling neemt in de lijn van Herm. Lotze (1817/1881), die behalve 'positieve' (door de louter beschrijvende wetenschappen 'vaststelbare') feiten een onafhankelijk rijk der waarden, buiten, ja, boven die stellige feiten, ontwerpt als producten van de menselijke geest.

Het is ook duidelijk dat Bettermann stelling neemt eerder tegen Ed. Spranger (1882/1963), die als cultuur- en opvoedingspsycholoog een typenleer ontwierp inzake de houdingen die de mensen kunnen aannemen t.o.v. waarden als op zich geldende 'werkelijkheden', met een inhoud op zich.

Zo is er het godsdienstige type dat 'God' (wat Spranger daar ook onder mag verstaan) dient, ja, "leeft om God te dienen".

Voor Bettermann is 'waarde' al wat aanspraak maakt -- als 'transcendent' (versta: hoger dan de waarderende) - op een subject dat zich, omdat er transcendentie of "hoger zijn" meer gemoeid is, tot inzet in dienst van die aanspraak makende 'werkelijkheid' verplicht voelt.

Opm.:-- Men ziet dat Bettermann - en niet alleen hij: de meeste huidige 'axiologen' ('waardenleer' beoefenaars) - waarde zo definieert dat zij zeer dicht bij "al wat de religie 'heilig' heet", komt.

Want het heilige is altijd "hoger dan" (de religieuze mens), maakt altijd aanspraak op dienende inzet!

Opm.:-- Dit verklaart waarom axiologen 'God' en 'godheden' en al wat 'heilig' heette in de religieuze traditie, willen vervangen - als grondslag van een moderne of postmoderne samenleving, door "waarden, onder een of ander oogpunt".

B.v.: waarden als dat waarover kritisch oordelende mensen "het eens kunnen worden".

Bettermann voert een eenvoudige typenleer in die de houding t.o.v. de waarden weergeeft. Waarbij de objectieve inhoud 'eingeklammert' is.

1.-- De naïeve waardering.

Al wat zo gewaardeerd wordt, wordt op zelfzekere, probleemloze wijze naar zijn waarde geschat. Meteen wordt deze waardering van voorgang(st)ers overgeërfd (traditiegebondenheid)' zo dat het gezag van de waarde 'evident' is.

Deze houding is zeer frequent. Een kind waardeert op die wijze. Men leeft in die houding om op ondoordachte wijze in onvoorwaardelijke overgave een waarde te dienen.

2.-- De emphatische waardering.

'Emfase' is 'klem', "o.g.v. gevoelsnadruk"-- Op compromisloze, ja, irrationele wijze, "met klem" wordt de waarde gewaardeerd. Want de met volle en beredeneerde inzet gediende waarde komt over als "het centrum van de wereld". Onbewust of bewust verheft de emphatische mens tot "iets goddelijks".

Deze houding is kenmerkend voor alle ware liefde, alle ware godsdienstigheid.-- Men leeft om in volle overgave de waarde te dienen.

3.-- De taxerende waardering.

Het gewaardeerde wordt enkel "naar waar de geschat" als "dienstig tot iets anders" (instrumentele waarde). Zo b.v. fungeert de maatschappelijke positie of aanzien, het gewin als doelwaarde in dienst waarvan de andere waarden staan. Niet spontaan maar vanuit het berekenende redeneervermogen wordt gewaardeerd.

De bourgeois leeft om zich aanzien te verwerven, om het gewin waar te maken.

4.-- De afstandige waardering.

Wat naïef, emphatisch of zelfs taxerend gewaardeerd wordt, is 'nihil', niets. Wat gewaardeerd wordt, is de beleving naar aanleiding van waarden! Deze beleving wordt zo kritisch mogelijk doorleefd.

Zo de estheticus die n.a.v. iets schoons een beleving heeft. Zo de kritische intellectueel die alle waarden "in vraag stelt" (aan kritisch onderzoek onderwerpt). Zo de humorist, zeker als ironist of sarkast, die het negatieve als 'waarde' beleeft.

Opm.:-- Men zal zien dat, in de religies, alle vier de waarderingstypes voorkomen. Voor de naïeve en de emphatische waardering is dat evident.

Maar vooral voor de magiër/ magiërin binnen de religies en de aanzienlijken is de taxerende en zelfs de afstandige waardering zeer typisch.

Het 'heilige is voor meer dan één waardering vatbaar.

26. 'Nervositeit' en 'cynisme' volgens p. Diel.

Wij steunen ons op *Paul Diel* (1893/1972) Oostenrijks psycholoog-psychotherapeut die in Frankrijk school maakte), inzonderheid op zijn *Psychologie curative et médecine*, Neuchatel (CH). 1968 (onder de titel *Psychologie, psychanalyse et médecine*, Paris, 1987, uitgegeven). Steller schrijft zeer moeilijk. Wij herschrijven in een leesbare stijl.

Wezen en vormen van de ijdelheid.

O.m. o.c., 133ss .. -- De Latijnse term 'vanitas', ijdelheid, betekende gewoonlijk - aldus Diel - een kentrek eigen aan karakter - en temperamenteigenschappen als fatuïté, opgeblazenheid,-- prétention, pretentie, orgueil, hoogmoed, arrogance, aanmatiging e.a..

Opm.-- In het Nederlands betekent 'ijdel':

- a. leeg (wat op zich niets is) en
- b. zelfingenomen (wie zichzelf voor meer neemt dan hij/zij is). Maar ook
- c. wat op niets uitloopt (zo een ijdele poging).

Hier gaat het over zelfingenomenheid (eigendunk) maar niet zonder de leegheid en het op niets uitlopen.

(A). De behaviorale en verbrokkelde kijk.

Diel.-- Schijnbaar hebben genoemde trekken van het gedrag geen gemeenschappelijke oorsprong. Ja, indien men ze als van buiten uit waargenomen gedragvormen waarneemt, vertonen zij geen enkel verband met ondermaatse gedragvormen als woede(aanvallen), luiheid, schuchterheid e.d.m..

(B). De motivationele en synoptische kijk.

Diel is als psycholoog gecentreerd op de bewuste beweegredenen (motieven) en de onbewuste drijfveren en houdt de totaliteit van het gedrag in het oog.

En dit als vooral op (gezonde, kritische) introspectie (zelfwaarneming) steunend psycholoog.

Diel.-- De wezenlijkste oorzaak van psychische afwijkingen (endopsychisch) zou misschien bloot komen indien men beseft dat de ijdelheid - ver van één karaktertrek tussen andere te zijn - in feite een zieletoestand is die het geheel van het psychische leven, althans voor zover dit afwijkingen vertoont, veroorzaakt.

Definitie.-- IJdelheid is

- a. ondermaats zijn (beneden het ideaal zijn),
- b. voor zover dit het niet wil geweten hebben.

Het is een overdrijvende mening omtrent zichzelf die de werkelijke eigenschappen van zichzelf overschat.

Zo begrepen is ijdelheid het tegengestelde van de waarheid (omtrent zichzelf op de eerste maar niet enige plaats).

Kortom: Diel meent dat de ijdelheid, zoals gedefinieerd, de wortel zelf van scheefgegroeide zieletoestanden is.

De rol van de menselijke geest.

Onze geest is niet enkel het waardevattende vermogen op theoretisch gebied maar ook en uitermate op praktisch terrein.

Immers hij dient ertoe iedere begeerte afzonderlijk en alle begeerten gezamenlijk naar haar waarde(n) te beoordelen: zo b.v. de juiste plaats van de begeerte naar materieel bezit of die naar seksuele doorlevingen, op zich en binnen het geheel van het zieleleven.

Onze geest, eens aangetast door ijdelheid, schiet juist daar te kort. En wel door onder- of overschatting met als gevolg dat het hele zieleleven ontregeld geraakt.

In de mate dat de mens in zijn waardeschattende geest door ijdelheid aangetast is - en niemand is daar volledig vrij van - , is hij/ zij ertoe geneigd zijn door ijdelheid bepaalde waardeoordelen als onbetwistbare waarheden te duiden en het gedrag dat daaraan ontspringt, als onfeilbaar juist te bestempelen.

De gestoorde psyche.

Seksualiteit en materieel winstbejag worden door een aantal duid(st)ers van het gestoorde zieleleven als de oorzaken ervan aangewezen dàar waar zij - aldus Diel - er enkel de zichtbare tekens (symptomen) van zijn.

De gestoorde psyché - tot en met de zenuw- en de zielsziekte - als geheel en in haar onderdelen (psychosomatisch, psychopathisch), voor zover er sprake is van een psychogene kwaal (*opm.*: een kwaal die uit de ziel zelf voortkomt,-- niet door een lichamelijke kwetsuur of door een drug b.v.), is het gevolg van een waardeoordeel dat door ijdelheid vervalst is,-- waardeoordelen dat er de eigenlijke en geheime oorzaak van is,-- oorzaak die de meest gevarieerde vormen kan aannemen.

Ontdekbaarheid.

Dat is moeilijk bloot te trekken

a. doordat het van buiten uit waarnemen van ziek(elijk) gedrag niet zo diep doordringt,

b. maar vooral doordat de kentering bij uitstek van de ijdelheid is “te allen prijze alle bloot trekken te verhinderen”.

Introspectie.

Ijdelheid gelukt erin zich aan zelfwaarneming te onttrekken door onophoudelijk van gedaante te verwisselen.

Zo wordt een negatief waardeoordeel inzake introspectie weliswaar begrijpelijk maar niet zonder meer verrechtvaardigd.

Het onuitroeibaarste vooroordeel - aldus letterlijk Diel - uit ijdelheid bestaat erin uit ijdelheid iedere zelfwaarneming als bloot trekking van waarheid (omtrent zichzelf op de eerste plaats) onmogelijk te achten (*opm.*:-- geregelde introspectiekritiek). Wat meteen iedere mogelijkheid om de verblinding in zichzelf te genezen uitsluit.

Want - aldus steeds Diel zelf - in onze menselijke geest is er, behalve onderhevigheid aan ijdelheid, tegelijk de nood aan door de werkelijkheid gecontroleerd en gewaardeerd te worden.

Deze behoefte zet ertoe aan iedere vervalsing van de gegevens aan onderzoek te onderwerpen.- Zodat Diel's introspectieve methode hier haar fundament vindt. Zelfkennis steunt op de nood aan werkelijkheid en waarheid in onze geest.

Uitweiding.

Diel schrijft zeer theoretisch. Om wat hierboven gezegd wordt, concreter te maken het volgende.

1.-- *De School van Yale*

(J. Dollard e.a.) - 1937+ - verwoordde een soort psychologische wet: "Indien frustratie, dan agressie".

M.a.w. indien strevingsbelemmering, dan aanvalsgezindheid. Deze wet werd later (1941+) gemilderd tot "Indien frustratie, dan onder meer agressie".

Het is duidelijk dat, in Diels zienswijze, de frustratie (het falen als teleurstelling) direct met onze ijdelheid iets te zien heeft: wij hebben onze kansen tot lukken overschat! Wij waren 'onwerkkelijk'!

2. *Elisabeth Kübler-Ross, Lessen voor levenden*

(*Gesprekken met stervenden*), Bilthoven, 1970, stelt inderdaad stadia en vormen van reactie op (erge) frustratie (men wordt gewaar dat men terminaal wordt) vast.

Onze ijdelheid die onze levenskansen overschatte, ontkent ("Dat kan niet. Nu nog niet"), ergert zich ("Het is dan toch waar: waardoor nu juist ik?"(woede)), dingt ("Er zal toch nog wel een uitkomst zijn"), scheidt depressie ("Ik kan het niet meer weglachen"), aanvaardt ("Ik zal het wel verwerken").

Het zich ondermaats weten ('falen' in het aangezicht van de dood raakt direct maar subtiel heel ons zieleven maar inzonderheid onze ijdelheid die zich misrekent).

3.-- *A. Ellis/ E. Sagarin. Nymfomanie*

(*Een studie over de hyperseksuele vrouw*), Amsterdam, 1965, verwoordt het als ABC-theorie (o.c., 137v.). A is het teleurstellende gegeven; B is de persoonlijkheid die verwerkt. C is de reactie op het teleurstellend gegeven.

Om daaraan te verhelpen verkondigen Ellis/ Sagarin een “rationeel -emotieve” therapie volgens de regel “Indien ik in het verleden faal, wat kan ik er dan in de toekomst aan doen?”.(O.c., 165).

Centraal staan ‘zinnetjes: die ‘irrationele’ (versta: onwerkelijke, ‘ijdele’) vooropstellingen inhouden die de oorzaak van een emotionele stoornis blootgeven.

Zo b.v.: “Ik moet onder alle mogelijke oogpunten (b.v. in zaken en in bed) terdege bekwaam, aangepast en geslaagd zijn”. “Zo niet, word ik door mijzelf (*opm.*-- als ijdel wezen) en door de anderen (*opm.*-- zo denk ik als ijdel wezen) als niet waardevol afgeschreven”.

De term ‘zo niet’ (het tegenmodel) verwoordt de teleurstelling, het falen, het onder de maat (ideaal) blijven. Maar die maat is in meer dan een geval ‘ijdel’, onwerkelijk, tot niets tenzij teleurstelling leidend.

“Indien ik faal, dan is dat een ramp, iets afschuwelijks”. M.a.w.: ijdele overschatting van het falen. “Opdat het niet zo zou zijn, moet ik mij onophoudelijk daarom bezorgd maken (stress, faalangst)”.

Ziedaar enkele van de ‘zinnetjes’ (die stuk voor stuk waardeoordelen zijn). Zij verklaren prestatiedrang en -dwang in bed en in zaken, want dat ‘presteren’ voedt de ijdelheid, vermijdt en voorkomt het falen.

Tot daar enige illustratie om Diel’s abstracte uiteenzetting tot leven te brengen.

Diel.-- De kwalen van de geest - nervositeit (neurose) en banalisering (cynisme) - zijn in haar oorzaak beschouwd ‘ethische’ ondermaatsheden. De ‘nerveuze’ mens leidt aan moralisme. De ‘banaliserende’ mens leidt aan amoralisme.

Opm.-- ‘Ethisch’ betekent hier allereerst al wat de verwezenlijking van een (ijdele) maat of ideaal betreft.

De ‘nerveuze’ mens.

O.c., 163ss.. -- De nerveuze mens vergelijkt zich onophoudelijk (meestal onbewust) met zijn ideaal of maat. Maar kropt op, doet dat pathetisch en verinnerlijkt.

Als ondermaats koestert hij schuldgevoelens tot het scrupuleuze toe. Als ondermaats is hij of zij in zichzelf teleurgesteld en ‘wrokkig’ (ressentiment) van waaruit hij anderen - revanchistisch - aanklaagt en beschuldigt.

Maar opgelet: de innerlijke haat die de ijdele koestert t.o.v. zijn omgeving, kan zich vermommen in (overdreven en ijdelheid voedende en strelende) ‘goedheid’ uit ijdelheid. Zijn luim is aan onvoorspelbare omslagen in het tegendeel onderhevig. Tuk op wat anderen ‘lovend’ zullen zeggen, stoort de nerveuze mens zich voortdurend aan “wat anderen van hem/ haar denken”.

Opm.:-- Weinig staat Diel stil bij het somatische (lichamelijke) aspect. Wel zegt hij dat gebaren, stembuigingen o.m. de ijdelheid ‘verraden’. Zo verraadt de obsessie om steeds weer de handen te wassen het ijdele verlangen als mens ‘rein’, onberispelijk, perfect, te zijn.

Opm.:-- Wat opvalt in religies, is dat én hogere wezens én middelaars (stichters, wijmensen, zien(st)ers) o.g.v. “het hogere” dan het profane een typische ijdelheid - met - nervositeit ontwikkelen.

De cynische mens.

O.c., 162ss.. -- De nerveuze aanvaardt de maat of ideaal. Lijdt eraan. De banaliserende identificeert ze met zijn ondermaatsheid. De onvolmaaktheden die de ijdele mens vaststelt in en rondom hem/ haar, worden als feitelijk ideaal vooropgesteld.

Zo is er geen reden meer om zich te schamen in het feit dat men niet aan het ideaal beantwoordt: het bestaat gewoon niet tenzij als menselijke fictie. Angstig zijn om de eigen verleden, huidige of toekomstige ondermaatsheden is zinloos.

Een eigenaardige gemoedsrust typeert de schaamteloze of cynicus/ cynica. M.a.w.: de mens die het hogere ideaal banaliseert, is niet ‘nervus’ om reden van dat ideaal!

Het bereiken van de begeerde doeleinden (bezit, seks b.v.) geschiedt dan ook via list en gebrek aan scrupules. Het cynische ideaal bestaat erin amoreel medemensen te verschalken, terwijl men ervoor zorgt dat men de in een samenleving geldende sancties vermijdt door eraan te ontsnappen.

Deze sancties overigens zijn de enige die te vrezen zijn. Het lukken - uitwerken van begeerten - achter een goede façade is het enige doel. Wie banaliseert, is een, koel berekenend mens. Hij/ zij nihiliseert iedere maat die hem/ haar stoort.

Opm.:-- De religies creperen van ijdelheden! De hogere wezens lijden aan het ‘Geschapenheidscomplex’: zij kennen God, het Opperwezen, maar willen, ijdel als zij zijn, zich voor hem doen doorgaan. Dat is het probleem van het (oer)monotheïsme.

De religieuze middelaars/ middelaressen worden toch zo gemakkelijk ijdel (o.m. in de vorm van autoritarisme) - Religieuze mensen, gelovigen, kunnen vaak de eisen niet aan van de religie en worden ‘nervuzen’ of ‘cyniekers/ cyniekerinnen’ doordat het falen hen/ haar daartoe via de ijdelheden allerhande noopt. - Wie aan studie van religie(s) doet, stoot daar voortdurend op.

27. “Zij is erin voor altijd”.

H. Trilles, *Een vreselijke tovenaarsgeschiedenis*, in: J. Teernstra, uitg./ vert., *Schetsen en verhalen uit Afrika*, Weert, 1922, 50 / 55.

De geschiedenis toont het primitieve cynisme dat fel contrasteert met J.J. Rousseau’s “goede wilde” (“bon sauvage”).

Trilles was jarenlang missionaris in Frans Kongo. Daar vernam hij op zekere dag dat in een dorp een vrouw zwaar ziek lag. Zij was, als de vrouw van een magiër, echter zeer ontoegankelijk.

Trilles maakt van de afwezigheid van de man gebruik om de vrouw “de elementen van het christelijk geloof” bij haar te brengen en stelt voor zich te laten dopen. Waarop zij onmiddellijk instemt.

“Ik was bezig voorbereidselen te maken voor het doopsel toen de man verscheen. In één oogwenk had hij de situatie door. Zijn woede is onbeschrijfelijk: met een blinkend mes in de hand stormt hij op mij los, grijpt mij bij de schouder en heft de arm omhoog: “sterven zult gij” (brulde hij). Ik kneep de ogen dicht maar hij bedacht zich”. Trilles wordt hardhandig buiten de hut gezet.

(A).-- *Theologische informatie.*

Trilles blijft op enige afstand van de hut.

“Mijn vrouw is zeker nogal ziek?”.

“Ja, heel erg”.

“Zou zij ervan sterven?”.

“Voor zover ik kan oordelen, ja”.

“Ik, ik ben er zeker van: de geest heeft het mij gezegd. Ja, niets liever dan dat!”

“Waarom?”.

“Dat zijn mijn zaken. Maar zeg eens: waarover hadt gij het met mijn vrouw? Zeker over het middel om na de dood gelukkig te zijn?”.

“Inderdaad”.

“Dat wist ik! Gij, blanken, hebt een andere god dan wij: na de dood, indien men gewetensvol was, neemt hij u met zich mee, maar, indien men kwaad deed, dan straft hij met een eindeloze straf”.

“Ja, zoiets is zeker”.

“Goed zo! Nu ga ik naar mijn vrouw. Blijf hier even op mij wachten”. Haastig was hij weg.” Ik wachtte, onophoudelijk biddend. In de verte hoorde ik het ruisen van een waterval”.

(B).-- *De theologische informatie toegepast.*

Eén uur, twee uren gingen voorbij. Plots was de man daar terug:

“Kom, mijn vrouw wacht op u”.

Ik volg hem de donkere hut binnen. Op het bed ligt roerloos een zo goed als vormeloze massa. Op de modderige grond glijd ik uit en val.

Aan mijn witte toog veeg ik mijn handen af.-- Aan het hoofdeind stond de magiër. Bewegingsloos lag daar de vrouw. Ik noem ze bij haar naam, geen antwoord. Ik neem ze bij de hand: zij is koud! Ik buig mij over haar heen: een dolk steekt tot het gevest in haar borst.

“Morsdood is zij! Er is niets meer aan te doen”. Aldus de man. Glimlachend. Terwijl ik hem alle mogelijke verwijten maak, glimlacht hij al maar door. Eindelijk spreekt hij: “Luister eens. Deze vrouw die gij hier ziet, haatte ik. Ik kon ze niet meer luchten. Omdat zij evoe had zo dat zij het hart van mijn twee kinderen opat die ervan gestorven zijn”.

Opm.:-- ‘Evoue’ (evoue) is een afgodsbeeldje dat, indien men erover beschikt, veroorzaakt dat men ‘s nachts kan uitreden, in het lijf van anderen dringen om er het hart uit te vreten en het bloed te drinken. Aldus de uitleg van Trilles.

Terloops: dat fenomeen komt over de hele planeet voor waar men nog oog heeft en aanvoeling inzake occulte schadelijke werkingen. Op Nieuw-Guinea b.v. heet dat ‘kumo’.

De magiër: “Van dan af had ik het recht ze te doden. Maar mijn god heeft mij aangeraden hiermee te wachten tot uw komst. “Omdat - zo zei mijn god - de wraak des te zoeter zou zijn”. En antwoord mij nu eens op het volgende: zou mijn vrouw, indien gedoopt, niet in de hemel gekomen zijn?”.

“Niets zekerder dan dat”.

“Wel, ik heb ze gedood juist voordat het doopsel werd gegeven! Opdat zij eeuwig in de hel zou branden”.--

“Waarin gij u vergist, want alvorens te sterven volstaat het verlangen naar het doopsel”.

Opm.:-- De traditionele theologie der katholieke kerk onderscheidt het doopsel met water en heilige geest (het liturgische type), het doopsel met bloed en heilige geest (wanneer iemand om reden van een hoge zedelijke en/ of religieuze waarheid tot bloedgetuige of ‘martelaar’ wordt), het doopsel uit verlangen en heilige geest (wanneer iemand goed leeft en dus in Gods medewerking en vriendschap is).

“Dat wèèt ik! Heel goed weet ik het! Maar zeg eens: indien men na een moord begaan te hebben (*opm.:*-- de magiër denkt aan de occulte doding van de twee kinderen o.g.v. evoue), sterft, waarheen gaat men dan? Naar de hel? Of is daar soms één uitzondering op?”.

“Nee! Niet altijd. Alvorens te sterven kan men er berouw over hebben”.

“En indien men sterft terwijl men iemand doodt of terwijl men iemand verlangt te doden?”.

Opm.:-- De magiër denkt aan wat hij deed toen hij de dolk in de vrouw plofte.

“Dat is niet zomaar duidelijk: God is immers danig goed”.

“Luister dan naar wat ik gedaan heb.-- Mijn enigste verlangen was: die vrouw brandt eeuwig in de hel. Toen ik dus bij haar terug was, begon ik ze uit te schelden en te slaan. Eerst verdroeg zij alles gewillig. Daarna werd zij echter woedend. Toen ik ze eenmaal goed woedend zag, heb ik ze uitgelachen om haar onmacht. Daarop zocht zij zocht zij iets om mij te treffen: ik gaf haar een mes in de handen “Tref mij maar!” zei ik toen. En, uiterekend op het moment dat zij wilde toeslaan, heb ik ze doodgestoken.

Zoals gij ziet: op de slag is zij op de grond gevallen dààr waar gij uitgegleden zijt. Bekijk uw kleed maar eens”.

En echt: ik stond te midden van het halfgeronnen bloed. Mijn toog vertoonde twee rode vlekken. Dààr waar ik de handen had gereinigd.

“Wat zegt gij ervan? Is mijn wraak niet perfect gelukt? Want nu kan uw god mijn vrouw niet meer met zich meenemen!”

“Alleen God weet waar uw vrouw nu is”.

“Deze avond zal ik het ook weten. Ik zal het aan mijn god vragen en hij zal het mij zeggen”. Hij greep een andere dolk: “Maak u hier weg of...”.

Heel en al onthutst sprong ik de hut uit. Doch niet zonder aan het ontzielde lichaam een laatste zegen gegeven te hebben. Een ontziend lichaam waarvan de ziel - wie weet? - toch misschien “in de hemel” was. Want zij had tenslotte toch naar het doopsel verlangd.

Enige uren later - in een donkere nacht - hoorde ik de stem van “de vervloekte” (*opm.*:-- Trilles spreekt over zo’n magiër als over een vervloekte) voor mijn hut schreeuwen: “Zij is erin. Voor altijd. hoor! Voor altijd. Voor altijd. hoort gij het? - ... Voor altijd!.”

Opm.:-- Men ziet dat geloofsverkondiging voor meer dan één duiding vatbaar is. Deze vervloekte steunt er zich op om iemand die ‘evoe’ is, voor eeuwig in “de hel” (wat dat ook zijn mag) te werken.

Met een psychologische kennis van de gevoelsreacties van zijn vrouw die menig westers mens hem zou benijden. Men zegge dus niet te gemakkelijk dat “de primitieven” mensen zijn van “een lager cultuurniveau”.

De cynische magie.

Eén der duidingen van S. Freud inzake religie luidt dat religie een ‘neurose’ is. Wat zeker gedeeltelijk waar is (P. Diel’s psychopathologie bevestigt dat). Maar er is ook en zelfs veelmeer dan men vermoedt, cynische religie.

H. Trilles, *Chez les Fang (Quinze années de séjour au Congo français)*, Lille, 1912, 174ss., heeft het over de 'ngil', de zwart-magiër. O.c., 190 zegt hij wat volgt.

1.-- Iedere ngil vormt een opvolger die hij gewoonlijk uit zijn eigen stam kiest. Dat is een kind van ongeveer tien jaar. Van dat ogenblik af vormt hij het volgens zijn axiomata en brengt hij het de eerste geheimen bij.

Hij leert het spreken met die grafstem die a.h.w. uit het keelgat opstijgt.-- Dat kind vergezelt hem op al zijn tochten, treedt als edelknaap op en het gaat, met de 'fetisjistische' bel klingelend, voor hem uit, langs berg en dal, in de dorpen of langs de woudwegen.

Cynisme.

Dergelijke kinderen hebben voortdurend "slechte voorbeelden" voor de ogen,-- leven te midden van het afzichtelijkste zedelijk verderf,-- zijn op korte tijd tot in het merg verloederd. Want zij hebben "alles gezien", weten zich thuis in alle afgronden waarin de menselijke perversie afdaalt,- zijn tot alle misdaden bereid.

2.-- Vaak zijn dergelijke kinderen op de katholieke missie beland. Meegetrokken door een kameraadje, door de tover van het onbekende aangelokt.

a. Zij zijn er gebleven - soms tot aan het doopsel - door daarbij hun oversten te bedriegen met een vanuit de diepten van hun ziel actieve huichelarij.

Opm.:-- De mentale restrictie is één van de kentrekken bij uitstek!

b. Altijd zijn zij van dezelfde missie weggegaan nog slechter dan zij er aangekomen zijn. -- "La formation chrétienne n' a sur eux aucune emprise". De christelijke vorming heeft op hen geen enkele vat.

Opm.:-- Dat lijkt erop te wijzen dat die "christelijke vorming" als opvoedingsgrond hetzij de gezonde hetzij de 'nerveuze' mens vooropstelt, maar niet de cynische.

Deze laatste komt "onder de indruk" van heel wat anders dan de normale of de neurotische mens. Zonder dat "onder de indruk komen" voedt men dan ook de cynische mens - zij het een kind dat door zwarte magie 'gevormd' is - in het geheel niet op.

28. De onmacht van de religie geconfronteerd met het huidige cynisme.

Ernst Jünger (1895/1998) in zijn *Strahlungen*, dagboeknotities, op 29. 09.1942, in Parijs, schrijft wat volgt.

Deze avond: uiteenzetting door een mauretaniërtje (*opm.*:-- kleindenkend man) die met veel welbehagen en overigens nogal cynisch uitweidde over de propagandatechnieken inzake beïnvloeding van massa's. Dit soort mens is ongetwijfeld nieuw t.o.v. de XIX-de eeuw. Inzake echt uitstralingsvermogen weet dat type ongeveer evenveel als de man die de coïtustechniek beheerst, van echte liefde.

Maar de voorsprong die zij hebben (...) bestaat erin dat zij, nog voor ... de meeste anderen, de draaglast van de moraal van zich afwierpen,-- dat zij de wetten van de machines in samenlevingszaken invoerden.

Maar deze voorsprong wordt hun ontnomen - niet door de mens die nog moraal huldigt (...) maar - door diegenen die hun leerlingen zijn. Op de duur zegt zelfs de domste op zijn beurt: "Indien hij aan alles zijn kont veegt, waarom eist hij van de anderen dat zij hem enige eerbied bewijzen?"

De onmacht van de doorsnee religie.

Geconfronteerd met zo'n losgeslagen geweldpleging (op al wat morele aanvoeling is), is de morele mens noodzakelijk in een zwakke positie.

Het is een dwaling te hopen dat "de religie" en "de religiositeit" orde op zaken zullen stellen. Dierlijke wezens zijn aan dierlijke wetmatigheden onderworpen.

Demonische wezens worden enkel geconditioneerd op hun demonisch terrein. Wat behelst dat de haai door de achtarmige inktvis (octopus) beheersbaar is en de duivel door Beëlzeboeb

Overigens zich verontwaardigd voelen bij het zicht van het volstreekte cynisme (*opm.*:-- schaamtevrigheid) is zinloos. Dat is iets dat ik persoonlijk nog moet leren. (...).

In zo'n situatie moet men 'concreet' denken. In uzelf berekenen hoeveel spek en talgvet die botterik van een spreker inhoudt,-- hoelang zijn 'vet' zou kunnen meegaan bij verbranding ervan om kamers te verlichten of hoeveel paren laarzen men ermee zou kunnen inwrijven. Pas op deze wijze bevindt gij u op zijn cultuurniveau.

Opm.-- Wij zullen echter zien dat menige vorm van 'religie' allang op dat niveau werkzaam is. Wat Kristensen zegt over "de harmonie der tegengestelden" in de "hogere wezens" der religies, bevestigt wat Jünger hier vooropstelt.

29. Rudolf Otto: het heilige als “het gans andere”.

R. Otto (1860/1937), vooral in zijn hoofdwerk *Das Heilige* (1917), tracht het wezen van (inzonderheid de joods-christelijke) religie te ‘suggereren’ door er de psychologische indrukken van weer te geven.

1.-- *Mysterium tremendum.*

‘Het’ ‘heilige (het ‘goddelijke’) wordt als ontoegankelijk en dus mysterieus ervaren. Dat geheimzinnig karakter roept, in de psyché, de huivering op in vele varianten.

Iets dat vooral schrikwekkend is, komt over.

Zo duidt Otto b.v. “de woede van God” in de Bijbel.

Let wel: zo is God niet. Zo komt hij over.

2.1.-- *Fascinans (fascinosum).*

Het schrikwekkend mysterieuze wezen dat God is, komt tegelijk over als liefde, medelijden, welwillendheid. Weerom zo is God niet. Zo komt hij over.

2.2.-- *Augustum.*

Het schrikwekkend geheimzinnige wezen dat God is, laat zijn objectieve werkelijkheid aanvoelen in zijn verhevenheid.

Deze wordt vooral ervaarbaar in het besef van zondigheid: de zonde is het miskennen van het mysterie.

Otto zegt: “Indien ik beweer dat God goed is, dan is dat onwaar. Ik, ik ben goed. Maar God niet. Indien ik beweer dat God een wezen is dan is dit onwaar. Hij is een Wezen boven het zijn. (...). God is zonder naam, want niemand kan van hem iets zeggen of verstaan”.

Opm.:-- Er is, in de westerse theologie, een strekking die men de apofatische of ‘negatieve’ theologie of godsleer heet.

Zij onderstreept voortdurend het gans andere dat God is. Overdreven zelfs want de termen zelf “gans anders” vooronderstellen dat er iets is waarvan het gans andere verschilt.

Hoe kan men weten dat ‘iets’ - in dit geval God of het heilige (het sacrale) - gans anders is indien men dat gans andere niet te voren en afhankelijk van dat waarvan het grondig verschilt, ergens waargenomen en gedefinieerd heeft? Het verschil kan maar doorkomen indien beide, “het gans andere” en “dat waarvan het zo grondig verschilt”, elk afzonderlijk waarneembaar en tot op zekere hoogte definieerbaar zijn.

Otto’s definitie (indien men het zo mag zeggen) vergelijkt. Dat is haar basis. Wanneer één de termen onwaarneembaar is en wel als onafhankelijk van de andere, is er geen vergelijking mogelijk.

Wij spreken dan nog niet van al wat in de religies wel ‘heilig’ of zo is, maar niet de hoge God van de joods-christelijke traditie is.

30. Taboeïsme.

Onze term ‘taboe’ komt uit de Stille Zuidzee,-- van het woord ‘tapu’. Lezen wij R. Thurnwald, *Die Eingeborenen Australiens und der Südseeinseln*, Tübingen, 1927, 37ff. (*Meidungsbann* (Tapu))

Het getuigenis komt van Tregear, *The Maori Race* (1904). Wij geven een uittreksel voldoende om de betekenis te snappen.

De term ‘tapu’ (tapoe).

In de taal der Maori (N.-Zeel.) betekent ‘tapu’ “wegens heiligheid of volgens de zede (gebruik) verboden”. Tapu kan ook wel ‘heilig’ of ‘bezoedeld’ betekenen (o.g.v. metonymie).

Bepaalde dingen of personen zijn te mijden (tapu) doordat zij hogere wezens in zich bergen. Vooral vooroudergeesten. Dit doordat deze hogere wezens “met heiligheid geladen” zijn.

Opm.:-- ***Tapa.***-- Als een afzonderlijk type van tapu is het ‘tapa’ te duiden: wanneer persoonsgebonden heiligheid op een onbezield voorwerp werd overgedragen (*opm.:* door een sacrale handeling), werd het onbezielde ding naar een lichaamsgedeelte van de persoon genoemd.

Zo zei b.v. een hoge aanzienlijke man: “Deze berg is mijn ruggengraat” of “Deze kano is mijn hoofd”. Berg en kano verwierven in zo’n geval de heiligheid van het in zijn nieuwe naam uitgesproken lichaamsgedeelte.

Meermaals ook werd een berg of een stroom naar een voorouder genoemd: deze werden daardoor tapa, geheiligd.

De gevaarlijkste taboe.

Deze ontstond door de aanraking van lijken.-- In ieder dorp bevond zich gewoonlijk een man die bestendig als ‘onrein’ door de omgang met lijken gold: stil, eenzaam en met rode oker ingewreven leefde hij als een ‘melaatse’. Hij nam op een of andere wijze de slechte gezindheid van de geesten op zich.

De naam ‘is’ de persoon.

‘Is’ in de zin van “is occult in verband te brengen met de persoon die de naam draagt”.

Het uitspreken van de naam van een vooraanstaande in het profane (noa) taalgebruik was tapu. Zelfs een lettergreep ervan was het! Zo: een vooraanstaande heette ‘upokoroa’ (langhoofd). Zijn begeleiders meden de term upoko (hoofd) of gebruikten vervangtermen. Zo kon de eigenlijke naam heel en al in vergetelheid geraken!

Opm.:-- Volgens steller krioelde het maorileven van taboes zo dat men er altijd ‘overschreed’ (met de soms rampzalige gevolgen vandien).

31. *Het heilige en het eenzelveigheidsbeginsel.*

“Logica en religie”! Zij lopen veel sterker ineen dan men gewoonlijk denkt. Nemen wij het eenzelveigheids- of identiteitsbeginsel. De term luidt: “Al wat is, is”. Alle toepassingen luiden: “Al wat zo is, is zo”.

1.-- *Iedereen is het erover eens.*

Uit geen enkele zin die vooropgesteld wordt, is dat axioma van alle redeneren afleidbaar. Het is enkel door direct inzicht kenbaar.

Wat bewijst dat het voor alle redeneren ligt. Dit is: in alle waarneming voor zover deze tot onze geest doordringt.

Het is dan ook allereerst een ontologisch beginsel of axioma: “Al wat is, is”. De term ‘zijn(de)’ is én onderwerp (origineel, d.i. wat om informatie vraagt) én gezegde (model, d.i. wat informatie verschaft).

M.a.w.: voor zover er ‘zijn(de)’ is, is de enige informatie ‘zijn(de)’! Het ontologisch karakter legt uit waardoor het axioma radicaal algemeen (transcendenteel, alomvattend) is: niets dat hoe dan ook niet-niets, ‘iets’ is, ontsnapt eraan.

2.-- *Eerlijkheid.*

“Het is lente en zonnig buiten”. Indien dat zo is, dan is het zo! De toedracht - dat het lente is en zonnig buiten - is zo dat zij onze geest als geweten, d.i. als bekend met morele regels, aanspreekt.

Pas indien iemand eergevoel heeft als intellectueel-moreel wezen (d.i. over geest beschikt, ja, geest is), vat hij/ zij de absolute ernst die doorheen die louter toevallige toedracht - dat het buiten lente is en zonnig - aanspraak maakt op onze beaming, instemming. Met nl. het ‘zijnde’ dat erin bestaat dat het buiten zonnig en lente is.

3.-- *Eerbied.*

Wie beaamt, neigt zich eerbiedig voor werkelijkheid of zijnde. Zijnde dat als “zijnde daar”, als gegeven, noopt in geweten te erkennen dat het daar is, dat het gegeven is.

Iets hogers, iets absoluut onschendbaars, spreekt ons aan doorheen dat gegeven.

Wel kan het geschonden worden. Want ‘onschendbaar’ betekent enkel dat er niet mag - in geweten - geschonden worden,-- niet dat er niet kan geschonden worden.

Vrijheid van mogen verschilt van vrijheid van kunnen! De leugenaar b.v. - uit ijdelheid in de ene of andere vorm - “wil niet geweten hebben” dat “het buiten zonnig en lente is”. Maar deze loochening is dan ook oneerlijk en toont gebrek aan eerbied voor al wat is, voor zover het is. In dat axioma spreekt het heilige, beginsel van alle religie, ons aan,-- maakt op ons aanspraak.

32. M. Eliade: het profane wordt zinvol o.g.v. het heilige.

Wij verwijlen even bij een grootmeester inzake godsdienstwetenschap, M. Eliade (1907/1986).

Zijn hoofdwerk: *Traité d'histoire des religions (Morphologie du sacré)*, Paris, 1953.

Enkel al de titels der hoofdstukken zijn welsprekend: de hemel (hemelse rit en zinnebeelden) de zon en de zonnecultussen; de maan en de lunaire 'mystiek'; de wateren; de gewijde stenen; de aarde, de vrouw en de vruchtbaarheid; de plantengroei (vernieuwingsriten en -zinnebeelden); de gewijde ruimte; de heilige tijd en de mythe van de eeuwige terugkeer; de rol van de mythen; structuur van de zinnebeelden.-- Ziedaar de hoofdelementen die telkens weer terugkeren in de religies.

Traité, 39. De opgesomde elementen zijn voor combineringen vatbaar. Eliade beschrijft deze als volgt.

1.1.-- Het koppel "profaan/ heilig".

Men ziet de nawerking van R. Otto.-- Het heilige of sacrale is kwalitatief onderscheiden van het profane. Toch is het ertoe in staat zich om het even hoe en om het even waar binnen de profane wereld te 'tonen' (wat 'hiërofanie' heet) en wel zo dat om het even welk 'kosmisch' gegeven (denk aan de zon of de wateren of de stenen) dankzij een hiërofanie 'sacraal' wordt.

1.2.-- Het koppel "heilig/profaan" is universeel.

Wat zo-even gezegd is, geldt zowel voor de zgn. 'primitieve' of minder geëvolueerde (denk aan de cultus der stenen of der bomen) als voor de zgn. 'hogere' en meer geëvolueerde (denk aan de avatar in India of de menswording in de Bijbel) religies.

2.1.-- Eenzijdigheid van het evolutionisme.

Nergens stoot men enkel op 'elementaire' (lagere) hiërofanieën (zo b.v. de kratofanie of verschijning van de macht in het manisme) maar ook op 'hogere' hiërofanieën (hoogste wezens, zedenwet(decaloog), mythologieën) of althans op sporen daarvan.

2.2.-- Iedere religie is een systeem.

Overall stoot men op een samenhangend geheel waarin genoemde 'elementen' een plaats vinden. Wel is het zo dat één element overheerst: totemisme (Australië), manisme (Melanesië), manisme (vooroudereredienst) (Afrika). Ziedaar een vogelvluchtinzicht in wat Eliade 'religie' heet.

33. *Eliade omtrent de ritus (wijhandeling).*

Traité, 40s.. -- De ritus bestaat altijd in een herhaald toonbeeldig ('archetypisch') gebaar dat "in illo tempore" (in die tijd) - in het begin van de geschiedenis voltrokken werd door de voorouders (*opm.*: manisme) of door de goden.

Met dat voor ogen tracht de religieuze mens de banaalste en meest betekenisloze daden (*opm.*: die zijn dagelijks leven uitmaken) tot werkelijkheid te maken ('ontiser') door middel van de hiërofanie.

Die ritus valt samen door de herhaling met zijn toonbeeld ('archetype').

Daarbij wordt de profane tijd afgeschaft. M.a.w.: de religieuze mens woont om zo te zeggen dezelfde daad die "in illo tempore" in die tijd (*opm.*: voordat de menselijke geschiedenis begon), gesteld werd, bij. Hij woont wat voorgedaan werd door voorouders of goden op het moment van de dageraad van de kosmos, bij.

Voor Eliade is de religieuze mens wezenlijk de 'archaïsche' mens.

M.a.w.: niet enkel situeert zich het model van het leven zich voor (en boven) de dagelijkse menselijke geschiedenis; ook de 'eerste' of 'primitieve' mens staat model voor alle latere generaties.

Zo zegt Eliade: de archaïsche mens vormt alle fysiologische daden als eten of seks om tot plechtigheden. Zo overschrijdt hij "de tijd" (term die in Eliade's taalgebruik gewoonlijk de dagdagelijkse menselijke geschiedenis voor zover deze niet geheiligd wordt, betekent) en situeert hij zich in de eeuwigheid ('l' éternité').

Wanneer hij zich voedt of liefdespel pleegt, schakelt de primitieve mens zich in in een domein dat in geen geval het domein van de voeding of de seksualiteit is.

Dat toont zich in de 'aanvankelijke' ervaringen (eerstelingen der vruchten, eerste geslachtsgemeenschap) of in alle andere daden die voeding of erotiek zijn.

Een theoretisch element bij de primitief.

Zinnebeelden (symbolen) ideogrammen (tekens die begrippen aanduiden), mythen (over heelalontstaan b.v.) zijn vooropstellingen voor de archaïsche mens. Zij zijn, in zijn ogen, hiërofanieën doordat zij het heilige bloot trekken en vooral aan het profane leven dat op zichzelf nietig en betekenisloos is, tot 'iets' maken en betekenisvol maken.

Waarbij het profane een uiterst vergankelijke, ja, illusorische (on)werkelijkheid is.

34. M. Meslin: “Een wetenschap der religies”.

Wij staan nu stil bij M. Meslin, *Pour une science des religions*, Paris, 1973, en wel daar waar Meslin zich distantieert van de fenomenologie der religie (inzonderheid van Van der Leeuw en Eliade). Want dààr typeert hij zichzelf het zuiverst. O.c., 139 / 152.

Meslin vat Eliade samen. Wij geven beknopt weer.

1.-- Waar R. Otto, zich a.h.w. opsluit in één religie.

Waar Otto blijft bij de joods-christelijke (niettegenstaande zijn vertoeven in India in 1911), daar beweegt Eliade zich weliswaar in Otto's spoor, maar onderzoekt zoveel mogelijk alle religieuze fenomenen en wel in de loop van de geschiedenis der religies.

Dit om tot een typenleer te komen. Maar, zoals in Otto's geval, het object is het heilige.

2.a.-- Religie situeert zich.

De profane mens staat voor een wanordelijke wereld,-- vol illusies en voortdurend evoluerend. Hoofddruk: die profane wereld is op zich zinloos.

De religie als zingeving.

Een of andere hiërofanie (het zich tonen van het heilige) trekt de aandacht te midden van het profane bestaan. Een boven het profane, boven het illusorische, boven het verglijdend evoluerende uitreikende werkelijkheid toont zich. Die als veel werkelijker, ja, als pas de ware werkelijkheid overkomt.

In Eliade's termen: “een metahistorische werkelijkheid” rijst uit boven “de geschiedenis: die als (eerder) onwerkelijkheid ervaren wordt.

Vanuit dat heilige kan de mens een echte zin ontwerpen. Vanuit vele types van het heilige toont zich zin.

2.b.-- Religie evolueert.

Het heilige is er van in het begin der profane geschiedenis.

Meer nog: de oudste religies zijn pas de ware. Want (“de geschiedenis” - versta:) de culturen desacraliseren (ontheiligen, verwereldlijken, seculariseren) de werkelijkheid voor zover gefundeerd in het heilige.

“De geschiedenis” ontnemt mettertijd de zingevende rol aan de (archaische) religies.

Zodat wij heden nog enkel getuigenresten van de oerreligie of oerreligies ervaren kunnen. Zodat wij heden in het zinloze van het louter profane verzingen.

Blijft voor Eliade dat het heilige - doorheen de getuigenresten - bereikbaar is en blijft voor een fenomenologie van het heilige in de religies te midden van de geschiedenis der religies en de culturen.

35. Meslin's stellingname.

Zoals hijzelf zegt, is deze drieledig.

1. Eliade is meer fenomenoloog dan historicus.

Met 'fenomenoloog' wil Meslin zeggen "eidetisch-fenomenoloog": hij herleidt - aldus Meslin - de religieuze ervaring tot iets 'metahistorisch', tot een invariant, het heilige, dat in de veelheid der hiërofanieën identisch is.

M.a.w.: indien ooit de spreuk "stat sacrum dum volvitur saeculum" "stabiel rijst het heilige uit terwijl de wereld verder rolt", waar is dan van (Eliade's theorie inzake) het heilige.

Opm.: Meslin, o.c., 144, ridiculiseert Van der Leeuw als volgt.

"Van der Leeuw stelt in eenzelfde analyse naast elkander - alsof het om gelijke en identische termen ging - de vorstelijke gewoonten van Melanesië en Madagaskar, het getuigenis der Scandinavische sagas en dat van de profeet Jeremias, het Japanse begrip 'shogunaat' en het begrip "imperium romanum" (het Romeinse rijk), de rituelen van de radja van Borneo, het opperhoofd der natchez, de plechtigheden aan het Frankische hof en die van de Engelse monarchie onder Karel II, de opvatting omtrent de macht van de monarch in het hellenistische tijdvak en die van het Heilige Roomse Rijk, de psalmen en Confucius om tenslotte te eindigen met het begrip "rijk Gods". Wij bereiken daarmee de grens van de absurdheid van de fenomenologische reductie (*opm.:*-- de eidetische reductie) tot de kleinste gemene deler.

Opm.:-- Wanneer wij echter *G. van der Leeuw, Phänomenologie der Religion*, Tübingen, 1956-2, 114/133 (*Macht und Wille im Menschen: der König*), lezen, dan komen wij tot een andere conclusie.

Van der Leeuw zegt daar letterlijk: "Macht en wil verenigen zich niet zoals voor ons (*opm.:*-- gedesacraliseerden) tot een 'persoonlijkheid', een karakter (*opm.:*-- een koning die aanvaardbaar is binnen een seculaire samenleving o.g.v. louter profane eigenschappen) maar tot een ambt dat door een mens uitgeoefend wordt.

Onze uitdrukking "Zijne Majesteit" drukt nog die onpersoonlijke waardigheid uit eigen aan de macht die de mens opgelegd wordt en met zijn wil samenvloeit".(O.c., 114).

Dat is één. En nu twee. "Die 'macht' werd "von anderswoher" (van ergens elders) gedacht en zo doorleefd". "De koning is in de primitieve wereld 'machtdrager', 'heiland'!". (Ibid.).

M.a.w.: hij is sacraal. In het heilige gesitueerd. Dàt is in alle dergelijke gevallen identisch.

M.a.w.: Van der Leeuw wil zeggen dat in de archaische samenlevingen wie koning (in de brede zin) wordt, dit steeds wordt o.g.v. een heiligheid die hem eigen is,-- dat later, bij cultuurevolutie naar secularisme toe, resten van die heiligheid naleven, waarbij dus het begrip ‘heilig’ de kleinste gemene deler (versta: het altijd aanwezige kenmerk of eidos) is.

Wie veralgemeent, doet dit logischerwijze noodzakelijk. Ook wanneer Meslin ergens veralgemeent, gaat hij op identische wijze te werk. Maar blijkbaar bij hem is dat dan niet het benaderen van de grens der absurdheid!

Meslin.-- Meslin parafraseert: “Enkel dat metahistorisch heilige laat - volgens Eliade - toe te ontsnappen aan de illusie van “de geschiedenis” die bovendien als een onomkeerbaar proces van secularisering geduid wordt. Als godsdientthistoricus trekt dus Eliade bloot wat nog rest van het sacrale verleden waaruit de moderne mens niet loskomt doordat hij er het product van is”.

2.1.-- De tweeledigheid “heilig/ profaan” bij Eliade.

Eliade zegt dat de tweeledigheid “heilig/ profaan” alle religie verklaart en dat het profane enkel het ontheiligde heilige is.

Waarop Meslin.-- De gegevens der geschiedenis vertonen die tweeledigheid niet. Er is niet de tegenstelling “ofwel heilig ofwel profaan”.

Humanisme.

Meslin: “De mens beslist over die tweedeling. Het heilige is een element van mens zijn, maar enkel doorheen ervaringen die werkelijk als hiërofanieën doorkomen volgens het oordeel van de mens. “De mens is de maat van de heiligheid van de wezens en de dingen”.

Opm.:-- Men hoort de variante op Protagoras van Abdera, de humanist van de Griekse oudheid die de mens “de maat” d.i. de beoordelende instantie, van alle dingen heette.

Indien m.a.w. het heilige op zich zou bestaan, dan heeft de mens nog het laatste woord omtrent het doorkomen ervan in het keiharde domein van het profane.

M.a.w.: het accent verplaatst zich van het heilige op zich in de ervaringen ervan naar de ervaringen zelf en wel deze in haar veelheid en verscheidenheid.

2.2.-- Eliade huldigt een cyclische tijdsopvatting.

Nauwkeuriger: hij beweert dat telkens weer oorspronkelijke (van in den beginne aanwezige archetypes (archaische toonbeelden)) terugkeren in het gedrag der religieuze mensen.

Deze perspectief gaat gepaard met een andere tijdsopvatting, nl. dat naarmate de tijd (“de geschiedenis” der culturen) vordert, de ontheiliging (secularisering) vooruitgang maakt.

a. Cyclische historiologie.

De archaische culturen weigeren “de geschiedenis” niet zozeer o.g.v. conservatisme (bewaarzucht) als wel o.g.v. de collectieve wil om alle daden te regelen volgens een toonbeeld dat zich “in de oertijd” (“in illo tempore”) situeert - de voorouders of de godheden hebben iets gedaan dat als toonbeeld geldt en dat op mythische wijze vernomen wordt - en redt uit de profane zinloosheid.

b. Lineaire historiologie.

Volgens Eliade geven de lineaire, onomkeerbaarheid vertonende religies die dus de menselijke geschiedenis op zich zinvol vinden, de indruk het heilige te verraden.

De echtste religies zouden dus gesitueerd zijn in het verste verleden van de mensheid,-- mensheid die het dichtst bij “de oertijd” staat,-- oertijd waarnaar de mens, de religieuze mens, zijn daden - de geschiedenis regelt en zinvol maakt.

Meslin: het christendom heeft de absolute rol van de (heidense) archetypen of sacrale modellen achter zich gelaten. Indien men volgens Eliade redeneert, dan is het christendom de religie van de ‘historische’ (versta: in de zinvolheid van de profane geschiedenis gelovende) mens en dus o.m. van de moderne mens die radicaal lineair en progressistisch denkt en leeft.

Maar meteen is dat christendom een verraad aan de rol van het heilige dat de werkelijkheid bij uitstek is, “want enkel het heilige is op absolute wijze, gaat doeltreffend te werk en waarborgt de duur de dingen” (*M. Eliade, Le mythe de l’ éternel retour*, Paris, 1949, 29).

Meslin: “Het is niet zeker dat - zelfs in het kader van de archaische maatschappijen - de mens “de doorleefde tijd” enkel opvat als een eeuwige herhaling van de mythische toonbeelden en dat hij zich niet zelf (*opm.:*-- als mens thuis in de zinvolheid van het profane op zich) voor zijn geschiedenis verantwoordelijk weet”.(Meslin, o.c., 149s.).

De mens vindt rituelen uit om de ruimte en de tijd waarin hij leeft, optimaal te organiseren. Zo o.m. door magisch te werk te gaan zo dat het leven doeltreffender verloopt.

Niet zozeer om, los van iedere profane situatie, mordicus “het heilige” uit de oertijd waar te maken als wel om de grootst mogelijke doeltreffendheid voor zijn toekomstige daden zeker te stellen, sacraliseert de (primitieve) mens.

Meslin.-- O.c., 1505s. -- In sommige meer geëvolueerde religies regelt de gelovige zijn daden (“de geschiedenis”) volgens de liturgische kalender die hem eraan herinnert dat een aantal heilige gebeurtenissen als toonbeelden gelden voor zijn leven. Maar daarom ziet die mens nog niet af van zijn ‘historisch’ (*opm.*:-- profaan) leven om te vluchten in een ander, gesacraliseerder leven.

Het is het hem eigene leven dat hij zo meer kan sacraliseren en niemand kan de religieuze waarde van een leven dat vrijwillig en algeheel de ‘historische’ lotsbestemming op zich neemt, loochenen.

“Het lijkt mij ondoenlijk de menselijke geschiedenis met “het profane” gelijk te stellen daar waar die geschiedenis het instrument en het middel kan zijn om het heilige te ervaren! -- Aldus letterlijk Meslin.

Opm.:-- Meslin lijkt ons te worstelen met zichzelf: hij wil de volle het heilige duidelijk aflijnende macht van de fenomenologie maar ondergedompeld in de vele, vele gegevens van de geschiedkundige feiten.

Hij verwijt Eliade fenomenologie maar vergeet dat Eliade dit juist wil! Eliade sluit nergens uit dat men bij de varianten kan stilstaan en de ène essentie, het heilige, tussen haakjes zetten en historicus zijn.

Alleen wil Eliade er zich niet in verliezen, in al dat ‘historische’. Dat Eliade eenzijdig “het oergebeuren” vooropstelt, lijkt ons zeker. Er is én neergang (desacralisering) én ook opgang inzake het heilige en diens hiërofanieën.

Er zijn b.v. de sterk seculaire religievormen die verre van de mythen leven. Er zijn nieuwe mythen die opduiken lang na het oerbegin. Het heilige is eeuwig, in het begin en nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen.

Wat opvalt, is dat én Eliade én Meslin het demonische en duale in het heilige zelf eerder verwaarlozen.

Wat ons aan W.B. Kristensen en diens theorie over “het kosmische, sacrale leven” mèt zijn opgang en zijn neergang, mèt zijn gewetensvol en zijn gewetenloos gedrag der godheden en entiteiten èn ... gelovigen doet denken. Waarover in een ander hoofdstuk.

Het profane is in feite vaak demonisch en/ of dual en dus onderhevig aan sacralisering maar dan niet weer een demonische of duale.

36. Het begrip ‘goddelijk’.

Om even te laten voelen hoe moeilijk het is een ware definitie te vinden van “het goddelijke” (dat vaak met het heilige verwisseld wordt), staan wij stil bij *Ludw. Feuerbach* (1804/1872) die in 1841 *Das Wesen des Christentums* publiceerde, een werk dat groot succes kende.

Feuerbach is op dat ogenblik radicaal ‘humanist’, d.i. voor hem is “de mens” het ware wezen van de hoogste werkelijkheid. In die overtuiging schrijft hij over “het wezen van het christendom” dat hij onderwerpt aan een “intellectuele (het aandeel waarheid opzoekende) en morele (het gewetensvolle gehalte bedoelende) kritiek.

1.-- “De ware atheïst (godloochenaar).

Deze is niet diegene die God loochent. Het is diegene die de attributen (wezenlijke kentrekken) der godheid - liefde, wijsheid, gerechtigheid ...- niets acht”.

De term ‘attribuut’ moet hier strikt geduid worden: als de niet-toevallige kentrekken van wat God als God onderscheidbaar maakt van al wat niet God is. Door te zeggen dat de ware atheïst diegene is voor wie eigenschappen als liefde, wijsheid, gerechtigheid ‘niets’ zijn, definieert Feuerbach onrechtstreeks het “ware atheïsme” als nihilisme. Immers in het Latijn betekent ‘nihil’ (soms samengetrokken tot ‘nil’) ‘niets: niet-zijnde, onwerkelijkheid.

Gevolg.-- Er zijn duidelijk voor Feuerbach twee graden van ontheiliging, beter: ontgoddelijking (‘Entgötterung’), van de mens en de wereld.

a. Het ‘gewone’ atheïsme.

Deze loochent wel God maar blijft geloven in eigenschappen als liefde, wijsheid, gerechtigheid. Hij maakt deze kentrekken los van het begrip ‘god(heid)’ en beschouwt ze als ‘waarden’ op zich bestaande, los van ieder religieus - zeg maar: goddelijk - fundament.

b. Het radicale ‘atheïsme’

Voor de radicale ‘ontgoding’ beogende denker behelst het loochenen van God meteen het op losse schroeven zetten van genoemde ‘attributen’. Heten wij dat, met anderen, nihilisme.

2. - Enkel de mens is goddelijk, niet God.

“Niet de God van het christendom is ‘goddelijk’, maar “de mens” is goddelijk.

Om “de mens” te kunnen als hoogste werkelijkheid huldigen heeft Feuerbach het begrip ‘goddelijk’ nodig. Hij wil dus wel atheïst zijn in de mindere graad maar geen nihilist.

37. Een ‘seculaire’ (en dus paradoxale) definitie van het heilige.

Dat, in ons tijdsgewricht, “God dood” is, belet niet dat er een aantal mensen zijn die, te midden van onze ‘geloofsafval: zoals een welomschreven christelijke traditie zulks heet, toch “een rest” aan heiligheid of sacraliteit trachten te ‘redden’.

Zo *Luc Ferry* in zijn *L’ Homme-Dieu ou le sens de la vie* (Grasset). In een vraaggesprek met A. Bosshard (*Luc Ferry: le divin sans Dieu*, in: *Journal de Genève/ Gazette de Lausanne* 11/ 12. 05. 1996) vat steller de hoofdstelling bevattelijk samen.

De huidige achtergrond.

Gegeven: de mens gaat regelrecht, al levend, naar de dood. Gevraagd: welke zin geven aan zo’n structuur?

1. De ‘hemel’ zegt niets. 2. de media hebben niets te bieden, de denkers zwijgen, de kerken zijn leeg.

Opm.:-- Merken wij op dat Ferry niets schijnt te weten van de religieuze heropbloei, o.m. in de vorm van New Age. M.a.w.: hij kiest zijn informatie uit een geheel dat meer dan dat omvat. In een vrije, westerse democratie is dit toegelaten, natuurlijk. Want Ferry is uitdrukkelijk: hij is agnosticus, d.i. inzake al wat deze aarde te buiten en te boven gaat, “weet hij niets”.

De verlichting.

Sedert John Locke (1632/1704), de Angelsaksische baanbreker van the Enlighthenment (Lumières, Aufklärung), is, zoals Ferry zeer nadrukkelijk zegt, het heilige louter een kwestie van “l’ individuel et l’ intime”, het individueel-intieme, van de moderne en postmoderne mens.

1. Voor de Verlichting golden de theologie en de metafysiek (ontologie) en de eraan aansluitende moraal als algemeen geldende denkbeelden, die ‘dogmatisch’ (in Ferry’s taalgebruik betekent dat “voor geen enkele discussie vatbaar”) voorgeschreven werden.

2. De rationalistische XVIII- de eeuw zet de cultuurrevolutie van de verlichte geesten door: alles wordt geseclariseerd (verwereldlijkt, gedesacraliseerd) en gelaïciseerd (in de handen van leken i.p.v. kerkelijken gelegd), waarbij vrij onderzoek en vrije discussie over alles beslissen.

Dat deze rationalistische geest danig onze huidige cultuur, ook de katholieke, beheerst, leidt Ferry o.m. daaruit af dat, volgens een opiniepeiling, enkel 8% van de katholieken de pauselijke boodschappen onvoorwaardelijk als leefregel nemen.

M.a.w.: de vrijzinnigheid der XVIII-d’ eeuwse rationalisten beheerst onze cultuur.

38. Het 'heilige' volgens Ferry.

De vraag is tweevoudig:

a. Bestaan heden, in onze vrijzinnige context, nog “sporen of resten van het heilige”?

b. Indien ja, welke zijnswijze moeten zij vertonen om verenigbaar te zijn met het axioma van de onbeperkte bediscussieerbaarheid (‘gewetensvrijheid’ heet Ferry dat), de grondslag bij uitstek van onze samenleving?

M.a.w.: de metafysische of ontologische vraag: existentie (“Bestaat het heilige nog?”) en essentie (“Hoe bestaat het heilige nog?”) van het heilige. Of:

a. hoe werkelijk is het heilige nog en

b. hoe is het werkelijk? Door zo te redeneren bewijst Ferry dat hij werkelijk wijsgeer is.

De verdeeldheid der vrijzinnigheid.

Uit het hele vraaggesprek is duidelijk dat Ferry afrekent met één gedeelte van zijn denkgenoten.

(A).-- De reductieve vrijzinnigen.

‘Reductief’ betekent hier (niet zoals in de husserliaanse fenomenologie maar in rationalistische zin) “wat tot iets anders herleidt”. In casu: die meningen die het heilige (doordat het eigenlijk een illusie, een ‘niets’, is) tot iets anders dan het heilige herleiden of ‘reduceren’. Waartegen Ferry stelling neemt.- De menswetenschappen spelen hier een hoofdrol.

1.-- De biologische reductie.

Een aantal biologen, darwinisten inbegrepen (Ferry vernoemt J.-P. Changeux), ‘verklaren’ wat Ferry ‘transcendentie’ (het heilige) heet, als herleidbaar tot een aantal biologische mechanismen.

Opm.:-- Verdere uitleg wordt in het interview niet gegeven. Het komt echt er hierop neer dat, voor de biologist inzake religie, de traditionele religies met haar ‘sacraliteiten’ o.g.v. evolutionair te verklaren mechanismen of processen een illusie aanbidden.

2.-- De psychologische (o.m. psychanalytische) reductie.

Voor een aantal psychologen, resp. psychanalisten (S. Freud) is wat Ferry ‘transcendent’ heet, enkel (“niets meer dan”) “een onbewust element” in onze psyché of ziel.

Zo is “de duivel” herleidbaar tot een projectie (een afbeelding van wat in ons ‘zieleleven ‘duivels’ is, buiten onze ziel gesitueerd),-- een projectie van ons vermogen ‘fantasmen’ te produceren.

3.--De sociologische reductie.

Voor een aantal sociologen is wat Ferry ‘transcendent’ heet enkel (“niets anders dan”) een verkeerd begrepen sociaal gegeven.

‘Fetisjisme’ zeggen K. Marx en Durkheim: wat ‘heilig’ heet, is de sacralisering (‘heiligverklaring’) van een op zich niet heilig gegeven! Zoals een fetisj een doodgewoon voorwerp is, waaraan naïeven ‘krachten’ toeschrijven en ‘heiligheid’, zo is het hele heilige al wat doodgewoon is, maar o.g.v. de druk van een niet-geëvolueerd maatschappij ‘heilig’ verklaard wordt. Meer niet.

(B).-- De instauratieve vrijzinnigen.

Wat Ferry voorstaat, is wat gaandeweg meer vrijzinnigen aanvoelen, nl. de “grote leegte” die het wegvallen - rationalistisch wegedeneren - van het traditionele heilige schept.

Opm.-- Hegel, het toppunt van westers rationalisme, zei ooit dat “een ontwikkeld volk zonder ‘metafysiek’ (*opm.*-- de religie en de traditionele metafysiek of ontologie als de verantwoording van de religie) neerkwam op een voor het overige zeer versierde tempel zonder ‘Allerheiligste’.

W.G. Hocking (1873/1966; Amerikaans denker) schreef in 1922 dat “de oordelen van zijn tijd over religie een eigenaardige tegenspraak of contradictie vertoonden : enerzijds kon zijn tijd niet zonder religie; anderzijds wist hij niet hoe religie in leven houden”.

Welnu, een Ferry, blijkbaar, lijdt aan de door Hegel en Hocking verwaarde ‘contradictie’

1.-- Ferry’s definitie van het transcendent of heilige.

Om al wat sacraal is, te kunnen definiëren, vertrekt Ferry van Fr. Nietzsche’s definitie.

Voor Nietzsche was “het leven” (biologisch-materialistisch) “de werkelijkheid zonder meer. ‘Heilig’ heet hij al wat inzake waarden “hoger dan” het leven gewaardeerd wordt .

Het offer.

Het offer is het prijsgeven van het leven in dienst van ‘iets’. Daardoor wordt het offer het uitwendig waarneembaar teken van (het geloof in) het heilige.

Wanneer m.a.w. iemand zich opoffert, dan toont hij dat hij iets transcendent, iets dat het leven te boven gaat, vooropstelt. Zo niet zou hij/ zij er zich niet voor opofferen.

Mentaliteitsevolutie.

De duidingen van dat ‘transcendent’ evolueren.

1.-- Vroeger, enkele jaren geleden, offerde men zich op voor b.v. het vaderland (wereldoorlogen 1914/1918 en 1940/1945) of voor de revolutie (de leninistische revolutie in 1917 b.v.).

2.-- “Heden zijn mijn studenten er niet meer toe bereid zich “voor al zo’n dingen” op te offeren’. Aldus letterlijk Ferry.

Opm.-- M.a.w.: binnen onze op vrijzinnigheid gestelde maatschappijen evolueert “het transcendent” tamelijk snel! M.a.w.: waarvoor wil men nu nog zijn leven geven?

2.-- Ferry over het ‘overleven’ van het heilige.

“De enige ‘zaak’ waarvoor wij heden nog bereid zijn ons leven te geven, zijn medemensen”. Onder ‘medemensen’ verstaat Ferry niet de mens zonder meer maar onze naastbestaanden of degenen die humanitaire acties willen helpen.

Dat bestempelt hij als “het goddelijke dat er nog steeds is maar enkel in de mens zelf”. Dat betekent de titel van zijn werk: “*L’homme-Dieu*”. Daarin ligt “de zin van het leven”.

Opm.:-- - Dit is een typisch humanistische definitie van het heilige: eigenlijk situeert het het leven overstijgende of transcendent zich in de mens (althans in een gedeelte ervan). Reeds Feuerbach, verleden eeuw, dacht in die zin.

“Heel dicht bij de christelijke naastenliefde”.

Hier voelt men de wil om de grote leemte die het wegvallen van de religie(s) schiep, te dichten! Schakel de traditionele religies uit maar behoud het humanistisch houdbare.

Opm.:-- Iets waarmee b.v. J.-P. Sartre niet akkoord ging: voor hem was het uitschakelen van God als persoonlijk wezen meteen het ondergraven van iedere hogere zingeving.

Ferry.-- Het grote verschil met het christendom ligt in het feit dat “het goddelijke” (transcendente, heilige) in het menselijke is,-- dat de liefde, zoals zo-even omschreven, de manier is om zich voor het goddelijke in de mens, de medemens, open te stellen, dat dit een louter menselijke ervaring is en geen goddelijke openbaring die de naastenliefde als het tweede gedeelte van het hoofdbebod van het christendom als absolute eis oplegt “van buiten uit en van boven af”.

Ferry’s waarneming a.h.w. van het heilige.

Behalve de humanitaire bezorgdheid is er dus die om onze naasten.

Welnu, dat de vergoddelijking van het menselijke - zo zegt Ferry het letterlijk - dat goddelijke uitgerekend waarneembaar maakt, blijkt o.m. uit “het uitzonderlijke fenomeen (in Europa waarneembaar) van het moderne gezin en de moderne huwelijksliefde, nl. in Europa trouwt men uit liefde”.

Bewijsvoering.

De mentaliteitsgeschiedenis leert ons dat het huwelijk, tot aan de XVIII -de eeuw, gevestigd werd op economische noodwendigheden, op de “toekomst van het huis” op de voortzetting van de stamboom. Niet op “le sentiment” het gevoel.

Immers het huwelijk, net als de religie, werd aan de enkelingen “van buiten uit” opgelegd.

Vanaf de XVIII-de eeuw

Dan echter - de eeuw van het zich doorzettend modern rationalisme met zijn accent op de enkeling en diens innerlijk leven (“le sens intime” van Descartes, de vader van het moderne denken) - vestigt men “de allerkostbaarste verhoudingen tussen mensen” niet meer op de traditie of het gewicht der gemeenschappen maar op “les sentiments” de gevoelens, of de “vrije partnerkeuze”.

Ferry ziet van die cultuurrevolutie b.v. één opvallend teken in het feit dat M. Montaigne (1533/1592), bekend om zijn Essays (1595) - “om enkel hem te vermelden” (aldus Ferry) - “niet eens het juiste aantal van zijn eigen kinderen kende”. Wat nu, volgens Ferry, nu niet meer mode is of zo.

Opm.:- Op te merken zij dat J.-J. Rousseau, nochtans een der verlichte geesten bij uitstek, ook niet het juiste aantal van zijn kinderen zo nauw nam (zoals blijkt uit de geschiedenis van zijn privé leven).

Meer nog: of Montaigne nu het voorbeeld van prerationalisme is, kan sterk betwijfeld worden: als radicaal sceptisch gezind denker trok hij zowel de gegevens van “le sens commun” (het gemene verstand) als van de filosofische systemen in twijfel. Als dusdanig behoort hij veel meer tot de XVIII - d’ eeuwse cultuurrevolutie dan tot de traditie. Wat hem niet belet, de ‘heiligheid’ van het huwelijk niet zo nauw te nemen!

Besluit.

Voor Ferry staat het vast: “Het enige heilige is dat heilige dat in de menselijke liefde zichtbaar wordt”.

Opm.:- Ferry spreekt niet over een wending in de menswetenschappen die van die van de boven vermelde sterk verschilt: een *A.D. Hirschmann*, prof aan het Institute for Advanced study, Princeton (als economist), in zijn essay *Morality and the Social Sciences (A durable Tension)*, overschrijdt ‘emfatisch’ het louter positieve analyseren der feiten en mengt “moraal’ en zo in zijn studiearbeid ... mèt een verwijzing naar S. Kierkegaard, de vader van het christelijk existentialisme.

39. Een fundamenteelontologische theorie: kumo.

J. Sterly, *Kumo (Hexer und Hexen in Neu-Guinea)*, München, 1987, 348ff. laat een man aan het woord die zich specialiseert in ethnogeneeskunde en die vijf jaar lang een gedeelte van Nieuw-Guinea (tussen Mount Wilhelm en Kundiawa) onderzocht op planten en vooral op de kumo of heksenpraktijk aldaar.

Van achtergrond is hij aanhanger van M. Heidegger (1889/1976; existentieel denker), die de “hele westerse ontologie van Platon tot Nietzsche” op losse schroeven stelt en de grondslagen (de ‘fundamenten’) van die ontologie, in een ‘Fundamental-ontologie’ zoekt te herstichten.

In 1971 verneemt Sterly voor het eerst iets over de “ongelooflijke vermogens” van de met kumo begaafde mensen. Pas wanneer hij later zelf de nachtelijke lichtfenomenen van “vliegende heksen” (versta: met hun ziel uitgetreden magiërs) met eigen ogen zag, begon hij zich met het hele fenomeen bezig te houden. Dat was in de zomer van 1980.

“Ik wist niet heel goed wat ik moest geloven, wat ik als werkelijk moest aannemen. Ondertussen weet ik dat “onze werkelijkheid” een begrensd gebied is en dat wij geen benul hebben van wat “buiten deze, onze beperktheid” geschiedt”.

Deze uitspraak typeert het hele boek dat bestaat uit schijnbaar losse steekproeven,- zo nauwkeurig mogelijk bij de ongeduide gegevens blijvend. Wat zeker is, is dat de moderne wetenschap en haar pretenties voor deze heideggeriaan afgeschreven zijn.

De heks Mayugl.

Op 29.11.1983 stoot Sterly bij een politiekantoor op een groep mensen in een grote kring. In het midden zat een vrouw van ongeveer veertig jaar op een taboeret. Aan haar verschijningswijze viel niets op.

Op tien meter van haar was een kip vastgebonden. Deze zat er rustig bij. Ook de vrouw was rustig maar staarde vóór zich uit. Achter haar, Mayugl, stonden twee agenten en verscheidene aanzienlijken der giglkane (een stam der simbu). Niemand zei iets. Nauwelijks werd er gefluisterd.

Muglua, iemand die Sterly kende, zei: “Ambu kumo” (d.i. ambu = vrouwelijk, kumo = heks).

De kumo (of door magie) gedode kip.

De kip zat met ingetrokken hals op de grond. Na enkele minuten begon zij te sidderen.

Zij trachtte zich op te richten en met de vleugels te slaan. Dan tuimelde zij en viel neer. Bleef liggen. Scheen dood.

Eén der agenten raapte ze op: “De kip is dood” zei hij. Daarop sneed een numbulsi (een stam) de kip open. De mensen verdrongen zich om naderbij te geraken maar vermeden het dicht bij de kumo vrouw te komen.

“Ye konduagl demkane bolkwa” (Zij heeft de ingewanden van de kip in stukken gesneden). Waarop een agent de vrouw ondervraagt: “Zij zegt dat zij drie keren ‘geschoten’ heeft” zei hij.

“Dat is waar want de lever (*opm.*:- die het binnenste van de kip vertegenwoordigt) vertoont drie scheuren”. “Het volstaat” zei een ander agent. “Werp de kip weg”. Zij werd door iemand weggeworpen.

Opm.:- “Dat heksen over “het kwade oog” beschikken,-- dat zij levende wezens door “haar blik” kunnen schade toebréngen en doden, lijkt uit verslagen van de politie omtrent de toetsing van twee heksen (1982/1985) te blijken. Aldus Sterly, o.c., 133.

Opm.:- Een dubbelganger die er als een dier uitziet, die het eigenlijke kumo is (*opm.*:- het vermogen om in uitgetreden gedaante in het mikpunt te trekken en te beschadigen, resp. te doden), zou uit de heks/ heksers trekken en ‘s nachts (*opm.*:- maar blijkbaar ook overdag) grote afstanden afleggen. Aldus steller, o.c., 51.

Opm.:- Het kumo zou zich in het hoofd der heksers en heksen nestelen, achter het voorhoofd tussen de ogen, hoe groot het ook mag zijn eens dät het te voorschijn komt. Aldus steller, o.c., 101. Tot zover iets over de boze blik en het heksendier.

Opm.:- Kumo treedt uit de heks(er) en trekt in het mikpunt (slachtoffer) om “het binnenste” (*opm.*: de levenskracht, meestal samengebald tot één gedeelte van de fysiologie (b.v. de lever)) op te eten, te ‘vreten’ (o.c., 48).

Hier is het kumo van de vrouw in de kip getrokken en heeft het binnenste, de levenskracht of zielestof, van de kip ‘gevreten’. Wat enigszins toetsbaar wordt doordat - bij het openen van het (fysiologische) binnenste - scheuren of zo vaststelbaar zijn. Zoals hier in het geval van de kip.

Ziedaar ‘iets’ over het mysterieuze mechanisme der doding der kip.

Sterly’s navraag.

Ik vroeg Muglua wie die kumo vrouw was. “Het is een komkane (een stam). Zij heet Mayugl en was met de numbulsi Ginbogl gehuwd die verleden week gestorven is. Zij heeft hem met kumo getroffen en gedood”.

“Hoe weet gij dat?”. “Een heks van de kuglkane uit onze clan die met een man der siambuglakane gehuwd is, heeft het uitgebracht. En mayugl heeft het toegegeven”. Men heeft Mayugl naar de clan van haar vader teruggestuurd.

Tot daar Sterly's eerste tekst.

Opm.:-- Men ziet dat Sterly allereerst grondig of zo grondig mogelijk de inlanders beluisterd. Zelf komt hij als fenomenoloog zo weinig mogelijk tussen: een fenomenoloog beschrijft. Zonder meer.

Wat verklaringen betreft, beluistert hij de inlanders. Alsof er een afgrond bestond tussen hem, de man, etnomedisch specialist uit Hamburg die hij is met zijn westerse achtergrond, en de mensen in Nieuw-Guinea. Hij gaat het heksen - en hekserswezen na. Het 'wezen', in heideggeriaanse taal, is dat wat zich toont o.m. buiten onze westerse vooroordelen om.

Buiten ieder vooroordeel om. “Das Sein sein lassen”. Het zijn laten zijn. Sterly gaat in op wat de inlanders zelf met die heksertoetsing bedoelen.

Zijn methode getrouw heeft hij het over wat de numbulsi zelf willen wanneer zij de politie te Gembogl vragen om te toetsen.

1.-- Wilden zij voor het gerecht rechtvaardig beoordeeld worden?

Neen! Zeker niet! Want dan hadden zij zich tot het plaatselijk gerecht moeten wenden.

Wilden zij iets dat boven de natuur uitging, bewijzen? Neen!

Wilden zij een psychokinetische ervaring opzetten? Neen.

Een parapsychologisch bewijs zoeken voor het feit dat de mens met zijn psyché (psycho-) een materieel lichaam, een kip, b.v. kan treffen (-kinetisch), wilden zij niet.

2.-- Wat zij wel wilden, was een geval van kumo doding publiek maken.

Zij wilden aantonen dat kumo methode hun leven in gevaar brengt. Want, zoals kumo lieden kippen, honden, varkens kunnen doden, zo doden zij ook mensen. “Kumo si golkwa” (De macht van de heks(er) slaat en doodt).

De nieuwsgierigheid van de blanke naar hoe dat ‘functioneert’ interesseert hen niet. Voor de simbu is kumo iets dat slecht is. Dat in de (individuele) ‘natuur’ van sommige mensen als aanleg aanwezig is. Meteen iets onguurs en overmachtigs dat hun schrik inboezemt.

Wat missionarissen, vreemde functionarissen, geleerden denken, geldt niet voor hen. Het feit dat kumo er is en dat het uitermate machtvol is, dat geldt.

40. *Nina kulagina doodt een kikker.*

O.c., 349f .. -- “Wat zou ik, J. Sterly, als blanke die tegelijk “een broeder van de kugelkane” ben, daarvan zeggen? Noch met de stellingen der verlichte (= ‘aufgeklärte: rationalistische’) missionarissen noch met de theorieën der etnologen of de hypothesen der parapsychologen ben ik het eens”. (O.c., 349).-

Opm.:-- Dit is natuurlijk een ‘massieve’ stellingname die wij nu - gezien haar draagwijdte voor de hele cursus - gaan preciseren. Want op S. 183 zegt Sterly het duidelijk: “Onze voorstellingen omgeven ons als een schild waarachter wij enkel waarnemen wat wij met onze ‘Vernunft’, versta: de (moderne, althans westerse) rede, kunnen verklaren”.

M.a.w.: onze axiomata beperken onze waarneming tot wat onze axiomata aankunnen. De rest valt daarbuiten. Heideggeriaans: niet het zijn van b.v. kumo maar wat er van kumo o.g.v. onze westerse rede kan begrepen worden. Maar dat is “het zijn van kumo niet laten zijn wat het is”. De verklaring bepaalt de waarneming. En niet omgekeerd.

Nina Kulagina.

In *A. Stelter, Parapsychologie und Medizin*, München 1985, 105, leest Sterly dat het bemaamde Russische medium (‘medium’ betekent paranormaal begaafd) ertoe in staat was dankzij psychische concentratie het hart van een kikker (door het gecontroleerd) tot stilstand te brengen. Pogingen om het diertje weer tot leven te brengen waren vruchteloos. De kikker werd ‘psychokinetisch’ gedood. Dit experiment werd geleid door Dr. Sergeiev.

Sterly over parapsychologie.

Parapsychologie is

- a. zo streng wetenschappelijk (op zijn westers natuurlijk) mogelijk
- b. maar riskeert zich op het terrein van de wetenschappelijk zeer moeilijk te controleren fenomenen, die daarom de naam ‘para.normaal’ dragen.

Sterly. -- Parapsychologen voeren reeksen experimenten in met namen als ‘psi’ (voor paranormale fenomenen), ‘PK’ (psychokinese), ‘LD’ (levende doelen) en dergelijke meer.

Zij willen de indruk wekken dat het in dergelijke fenomenen gaat om ‘objectief’ (**opm.:**-- wetenschappelijk vaststelbaar) gegeven dankzij experimenten toetsbare processen.

Dat het begrip ‘object’ waarmee zij werken, het ‘verstehen’ (het ontologisch begrijpen) van paranormale processen onmogelijk maakt, weten zij niet.

Zij verwarren ‘Anwesenheit’ (vooroordeellos gegeven zijn) met ‘Objektivität’, objectiviteit, d.i. wat onze westerse, inzonderheid wetenschappelijke mentaliteit “objectief gegeven zijn” heet.

De parapsychologen - dat toont het experiment met Nina Kulagina - leven in dezelfde wereld als de heksen/ heksers “doch schijnen daarover niet na te denken” (o.c., 350).

Opm.:-- M.a.w.: Sterly geeft toe dat het object der paranormologie (een betere naam dan parapsychologie, want paranormale fenomenen zijn meer dan louter psychisch) minstens gedeeltelijk identisch is met dat wat hij als weernemer in N.-Guinea vaststelt inzake religie en inzonderheid heksery of zwarte magie.

In beginsel dus zou zo'n paranormologie geldig zijn en “het zijn van b.v. kumo” bloot trekken. Maar Sterly stelt vast dat het hele en gave fenomeen ‘kumo’ nooit in zijn heilheid en gaafheid in de wetenschappelijke methode kan doorkomen gezien de westerse vooroordelen.

Dat kan wel in Sterly's fenomenologie die “zu den sachen selbst” naar de gegevens zelf, gaat.

Opm.:-- *Occultisme.*

Over occultisme, dat uiteraard paranormale dingen kent en beoefent, is Sterly zeer zwijgzaam. Occultisme is geen paranormologie: occultisme beperkt zich niet tot de axiomata van de westerse wetenschap in de strenge zin van dat woord. Zelfs wanneer het zich - ten onrechte - als ‘wetenschap’ betitelt.

Mantiek (paranormale kennis) en magie (paranormale veroorzaking) zijn schering en inslag in occultisme.

Terloops: de term ‘occult’ betekent enkel “wat voor de meeste mensen duister blijft”.

Sterly over de verlichting (modern rationalisme).

O.c., 14f .. - Daar zijn nu eenmaal de verlichte geesten.

Opm.:-- Die denkers die sedert het einde der middeleeuwen de liefst zo wetenschappelijk mogelijke rede als absolute norm van denken en zijn vooropstellen.

M.a.w.: wat niet ‘rationeel’ (liefst op wetenschappelijke wijze) is, is niet en is niet eens denkbaar.

Sterly.-- Zij loochenen het bestaan van heksen/ heksers zonder meer. Hun beweegredenen zijn ofwel ‘christelijk’ (*opm.:*-- het gaat om een rationalistisch christendom) ofwel humanitair.

Zij geloven in de vooruitgang en de wetenschap. Of “zijn simpelweg modernistisch” (*opm.:*-- wat telkens weer met het nieuwe meegaat om ‘modern’ te zijn).

41. “Heksen in het atoombijperk!”

De strijd der verlicht(st)ers richt zich tegen “de duisternis” “het bijgeloof “ “het occulte”.

Vele vorsers nemen in hun ‘ijver’ de houding van de inquisitoren (*opm.*:-- de kerkelijke rechters - vervolgers der heksen/ heksers) over: zelfs als sprookjesfiguren mogen de heksen niet meer optreden! Heksen zijn ofwel arme, verblinde dwalenden wanneer zij zelf in haar hekserijen geloven ofwel onschuldige slachtoffers van laster. Wie ze dus vreest, is op zijn middeneeuws ‘bijgelovig’, slachtoffer van ‘heksenwaan’.

Wij ontmoeten dergelijke opvatting in wat missionarissen en zendelingen over kumo beweren. Weliswaar in een genuanceerde vorm want de kerkelijke ‘duivel’ was bekend.

Opm.:-- Inderdaad: Sterly stelt vast dat de meeste missionarissen en zendelingen eigenlijk een rationalistische duiding huldigen terzake.

Opm.:-- Uit dit alles blijkt dat Sterly - zonder het te zeggen - eigenlijk het moderne denken in zijn vooringenomenheden afgezworen heeft en dus postmodern denkt. In Heideggers spoor overigens.

De ‘voorgestelde’ heks(er).

O.c., 13ff .. -- Met de vooruitschrijdende verlichting in de XVIII- de eeuw begon men de ervaring der heksen als waanvoorstellingen te duiden. Onder ‘heksenwaan’ verstond men in de XIX- de eeuw twee dingen:

1. de ‘dromen’ en ‘inbeeldingen’ van zagezegde heksen/ heksers en de laster die vrouwen als heksen bestempelde,

2. de voorstellingen inzake beheksing en het bedrijf der heksenbanners (bestrijders). De ‘voorgestelde’ heks d.i. de heks voor zover zij in onze (westerse) voorstellingen bestaat - hier te lande, d.i. het beeld dat men zich van haar maakt, trekt de aandacht naar het buitengewone en wekt zodoende belangstelling doch verbergt de heks zoals zij is.

Wat wel waar is, is dat wij meteen beschikken over informatie niet omtrent de heks maar omtrent de denkwijze der heksenvorsers!

Waarbij Sterly o.m. *J.p. Müller, Ueber die phantastischen Gesichterscheinungen*, Koblenz, 1826 (Nachdruck 1967) aanhaalt, die de seksuele omgang van de heks met de duivel totaal naar het rijk der inbeeldingen verwijst. Daarbij is de heks het product van degenen die heksenjacht ernstig nemen: omdat men het bestraft, gelooft zij er zelf in!

42. Sterly en de etnologie (volkenkunde).

O.c., 16f .. -- De vooringenomen gedachte dat men van zichzelf een heks(er) kan maken,-- de voorstelling dat sjamanisme (*opm.*-- een noord Siberisch fenomeen) en heksenwezen ‘maakbaar’ zijn, is absurd. Deze stelt voorop dat er niets is dat wij niet kunnen verklaren en ons eigen maken.

Zo ziet men in sjamanen en heksen niets anders dan (*opm.*-- reductief denken) “objecten van wetenschappelijk onderzoek” die onder “algemeen geldende begrippen en gemeenplaatsen” vallen. Zonder waar te nemen dat zich hier ‘afgronden’ voordoen die wij nooit zullen begrijpen. Men ziet “de rationaliteit in de waan” zoals een historicus der hysterie de heksenvervolgingen betitelt (*opm.*-- G. Schwerhoff, *Rationalität im Wahn (Zum gelehrten Diskurs über die Hexen in de frühen Zeit)*, in: *Saeculum* 37 (1986):1, 43 / 82).

Maar men ziet niet de nonsens van onze rationaliteit. Het heksenwezen (*opm.*-- de heideggeriaanse term voor “dat wat de heksen zijn wanneer men ze laat zijn wat zij zijn”) wordt (in de etnologie) opgedeeld in zijn ‘bestanddelen’ - vegetatiecultussen, priesterschap, kruidenkunde, rol van de vrouw, sociale laag, duivelsvoorstellingen, psychosomatisch complex - zonder dat “das wesen der hexe” (het wezen der heks zoals zij is,-- niet zoals zij in de wetenschappelijke ‘bestanddelen’ voorgesteld wordt) te voorschijn komt.

Hoe moeten mensen die niet kunnen weten dat zij zichzelf niet verstaan, andere mensen - Sterly bedoelt inzonderheid de heksen/ heksers - verstaan?

Opm.-- Tot daar wat Sterly zegt over paranormologie, rationalisme en etnologie voor zover deze binnen westerse voorstellingen blijven hangen. Wij staan er bij stil omdat wij in het hele vervolg van deze cursus zullen af te rekenen hebben met de ‘voorgestelde’ religie en niet met het wezen der religie zoals zij is wanneer men ze laat zijn wat zij is.

Opm.-- Voor de actuele vrouwen die zich als ‘heksen’ aanstellen veelal in feministische zin -- geldt, volgens Sterly, dat zij wellicht niet weten wat een heks is.

Zij leven van een voorgestelde heks die enkel in haar geest bestaat. De ware heks - zegt hij - stelt zich niet aan: “geen enkele heks zou van zichzelf beweren dat zij een heks is”. Geen heks zou het nodig hebben als feministe op te treden!

43. Te weinig van heel nabij onderzocht.

J. Sterly, Kumo (Hexer und Hexen in Neu-Guinea), München, 1987, 29 (Sanguma), toont ons heel nauwkeurig hoe zelfs missionarissen, doordat zij 'kumo' als "heidens bijgeloof", als "waandenkbeeld van onwetende, ruwe mensen" (in de geest der rationalisten) afdoen,-- doordat zij enkel op hun missiepost leven en niet eens overnachten bij de mensen, zelf in waandenkbeelden vervallen.

J. Nilles, Kuman, in: English Dictionary, Kundiawa (N. -G.), 1969, 145, beweert dat kumo hetzelfde is als sanguma. Hij was een katholiek missionaris die in 1937 in het simbu-gebied arriveerde.

Sterly.-- De simbu weten zeer goed wat "zwarte magie" is, want de naburige bundi of de kustbewoners beoefenen ziekte- en doodsmagie.

Wel heeft Sterly gezien dat in het brongebied van de simbu (rivier) waar bundi-vrouwen gehuwd zijn, soms magie met kimagl (kimaru), d.i. afval van het lichaam (haren, nagels e.d.m.), gepleegd wordt. Maar nooit is dit met kumo gelijkgesteld.

Sanguma.

Dit is een pidgin term, afkomstig van de noordkust van Nieuw-Guinea. Het is een soort rituele overval met dodelijke afloop. Het mikpunt wordt in het geheim overvallen, onder een soort hypnose gebracht en meteen bewusteloos gemaakt. Dan brengt men het inwendige kwetsuren toe. Zo b.v. dunne naalden van bamboe in het achterwerk gestoken.

Zo: wervels die verzwikt worden. Eens weer tot bewustzijn gebracht zendt men het naar huis zonder dat het weet wat hem overkomen is. Na enkele dagen sterft het slachtoffer.

Sterly stelt vast dat er tot op heden (1987) getuigenissen beschikbaar zijn, afkomstig van de noordkust, Sepik, het oostelijk hoogland van Nieuw-Guinea en van andere gebieden in Melanesië. Niet echter van het centrale en westelijke hoogland waar men enkel kumo vreest.

Ook H. Aufenanger, missionaris en etnoloog, heeft nooit horen beweren dat sanguma als kumo bestempeld werd. Ook in het oosten van Nieuw-Guinea, waar rituele moorden nevens hekserij gepleegd worden, onderscheidt men beide.

Opm.:-- Meteen weten wij dat "de goede wilde" van J.-J. Rousseau, de sentimentele rationalist, misschien zijn 'voorstelling' was. Zeker niet te veralgemenen.

44. Verraderlijke vrouwelijkheid.

De inzet van ieder gelukt leven - zowel op deze aarde als in de andere wereld - is de levenskracht (gr.: *dunamis*; lat.: *virtus*). Dat wat ieder echt boosaardig wezen - mens op deze aarde,-- entiteit in de andere wereld - als mikpunt kiest om iemand te 'kelderen' in zijn tijdelijk en eeuwig geluk, is de levenskracht.

Als middel daartoe is, voor een waarlijk boosaardig wezen, "alles toegelaten" indien het maar de begeerde levenskracht ontnemt - steelt - en naar de begerige overdraagt.

Eén van de verraderlijkste types daarvan wordt in - wat de Duitsers heten - de lorelei aangetroffen.

Opm.: -- De 'Lure' is een (gevaarlijke) vrouwelijke elf of natuurgeest. De 'Lei' is de rotssteen. Zodat 'Lurelei' (Lorelei) eigenlijk betekent: "aan een rotsgesteente verbonden vrouwelijke natuurgeest".

Joseph von Eichendorff (1788/1857) heeft ons één van de mooiste gedichten terzake bezorgd. Wij geven het in een zo letterlijk mogelijke vertaling.

"Het is reeds laat. Het is reeds koud. Wat rijdt gij eenzaam door het woud?
Het woud is uitgestrekt. Gij: gij zijt alleen. Gij, mooie bruid: ik leid u naar huis".
"Groot is der mannen bedrog en list! Van smart is mijn hart gebroken.
Wel dwaalt de waldhoorn heen en weer.-- Vlucht! gij weet niet wie ik ben!".
"Zo rijk versierd is ros en vrouw! Zo wondermooi het jonge lijf!-
Nu ken ik u: God, sta mij bij! gij zijt de heks lorelei!".
"Gij kent mij wel! Van omhoog kijkt mijn slot diep in de Rijn.
Het is reeds laat. Het is reeds koud. Gij komt nooit meer uit dit woud".

Opm.:-- Men ziet het de heks Lorelei projecteert h  r boosaardigheid in de ridder die zij ontmoet in het woud. "Der mannen bedrog en list" is h  r bedrog en list. Zo culpabiliseert zij de ontmoete en op de slag verliefde ridder. Maar iets in haar verplicht haar ertoe te verwittigen, nl. het kat-en-muisspel dat zij speelt, want zij weet al wat hij - die nog steeds aan haar charme kleeft - nog niet beseft, nl. "Gij komt hier nooit meer uit!".

Opm.:-- Louter seculair is dit het zoveelste banale voorbeeld van wederzijdse verleiding, typisch voor alle erotiek. Maar sacraal komt het hierop neer: zij ontnemt door haar vrouwelijke aantrekkelijkheid zijn levenskracht zo dat zijn levensgeluk meteen weggezogen wordt en h  r toegemeten.

Wat tenslotte het wezen van de “zwarte (gewetenloze) magie” is. De Lorelei is dan ook terecht ‘heks’ geheten, d.i. een vrouw die de levenskracht der wezens ‘manipuleert’, d.i. naar haar zin zet,-- zo dat h  r leven een gelukt leven wordt.

De manipuleerbaarheid van de levenskracht (als een soort fijne of ijle stof) is de vooropstelling bij uitstek van magie of ‘hekserij’.

Door iemand erotisch te maken opent de heks diens of dier levenskracht en zuigt ze letterlijk naar zich toe op een vlotte manier want de aandacht van de leeggezogene gaat naar de aantrekkelijkheid van de magiërin en niet naar haar magie!-

Opm.:-- Het woud als een gesloten ruimte waarin zij de slachtoffers ‘vangt’, is een metafoor voor haar werkterrein dat haar als een aura of uitstralingssfeer omgeeft.

Een vergelijking.

Van Eichendorff maakte een tweede gedicht waar in de heks centraal staat als levenskrachtdievegge. Maar weerom metaforisch.

Die Waldfrauen.

Net als de ‘Waldmann’ (Adalbert von Chamisso (1781/1838) is de ‘Waldfrau’ een (vrouwelijke) natuurgeest maar te situeren in het woud.

En waar geen trekker ooit gegaan is,-- hoog boven jager en ros, hangen de rotsen in het avondrood. Als een slot (kasteel) in de wolken.

D  r tussen de tinnen en de spitsen - van mooie anjelieren in bloei omgeven - zitten de mooie woudvrouwen en zingen in de wind haar lied.

De jager kijkt naar het slot omhoog. “Die daarboven is mijn geliefde!”. Hij sprong van het opgeschrikte ros. Niemand weet waar hij gebleven is.

Opm.:-- Het spoorloze verdwijnen is metafoor voor “zonder levenskracht” en dus reddeloos prijsgegeven aan de wilde lotsmachten; geen geluk meer hebben.

Opm.:-- *Terloops*: het hoge slot is een gemeenplaats.- Heinrich Heine (1797/ 1856), in zijn Die Lorelei, situeert de Lorelei 132 meter boven de Rijn (st. Goarshausen) en laat de Lorelei ook zingen,-- verleidelijk zingen (magisch zingen) zo dat de naïve visser omhoogkijkend en meegesleept in de Rijnstroom ‘vergaat’.

De dichter Immanuel in zijn Lorelei zegt: “De Lorelei, de Lorelei: toverliederen zingt zij op hoge toon. (...). De schippers lokt het gezang. Zij keren nooit weer”.

Opm.:-- Er zij ook verwezen naar een oude ballade “Die Nonne”, waarin “de jongste non” van het klooster in feite een Lorelei is.

45. Demonische schoonheid.

W.B. Kristensen, *Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 122.

(A).-- De mythe van pandora.

Volgens *Hesiodos, Theog.* 571, is Pandora (letterlijk: allesgeefster) de eerste vrouw.

Prometheus ontroofd “het goddelijk vuur” aan de godheden. De mensen beschikken dus over een uitstekend cultuurgoed, het vuur. Maar de godheden wreken zich. Onder meer door Pandora te sturen.

De god Hefaistos maakt het beeld van een mooie vrouw, samen met Athena. De andere godheden schenken haar elk haar gave. Maar Hermes legt de verschalking in haar ziel,-- brengt haar naar de aarde. Blij onthalen ze de mensen: uit haar kruik, bakermat van alle kwalen, ontsnappen de onheilen. Voortaan kennen de mensen onheil en dood. Enkel de hoop restte hun nog.

(b).-- De duiding.

De mythe beschrijft het ‘goddelijke’ - versta: demonische - wezen dezer aardgodin. “de schoonheid van het leven der aarde is goddelijk bedrog” (aldus Kristensen). Kora (Kore).

Kora, beter: Persefonè, wordt door Hades, de onderwereldgod, geroofd.

De jonge Kora speelt met andere meisjes op het veld. Allerlei bloemen groeien er: krokussen, hyacinten, viooltjes, lelies, rozen. Ook de wonderschone narcis. die Gaia - volgens Zeus’ raadsbesluit en volgens de wil van Hades - ‘veroorzaakte’. Tot vreugde van godheden en mensen. Zij zou voor de jonge Kora ‘dolos’, valstrik, worden: zij wou de mooie bloem plukken maar “de aarde” (*opm.*:-- de onderaardse godheid) opende zich. Hades steeg op en voerde ze mee de onderwereld in (neergang). Niemand hoorde de kreten van de ongelukkige (*opm.*:-- volgens één de vele versies althans).

Kristensen: “Het mooie product van de aarde onthulde zich - in de mythe - als noodlottig bedrog”. Gaia onder de leiding van Zeus en Hades (de hemel- en de aardgoden) had het ‘veroorzaakt!

Opm.:-- Deze mythe ‘onthult’ letterlijk, d.i. trekt bloot, het ware demonische wezen van de hemel - en aardgoden, resp. -godinnen, die, volgens de Bijbel (*Gen. 2:17* (de kennis van goed-en-kwaad), *3:5* (de godheden thuis in goed-en-kwaad) én goed én kwaad bergen.

46. De 'goddelijke' bedrieg(st)er.

W.B. Kristensen, *Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 103/124 (*De goddelijke bedrieger*), leert ons hoe "al wat heilig, resp. goddelijk is" buiten de strikt geduide Bijbel die Kristensen zelf misduidt) met de grootste omzichtigheid. moet benaderd worden. Immers de hoofddruk - door de ervaringen bevestigd - is: onbetrouwbaarheid, onvoorspelbaarheid, verraderlijkheid e.d.m ..

Kristensen begint zijn hoofdstukje als volgt.

In verschillende antieke godsdiensten treffen wij de merkwaardige voorstelling aan van een 'goddelijke' bedrieger:

1. hij heeft de mensen bedrogen met noodlottig gevolg voor alle tijden;
2. Toch werd hij - in de meeste gevallen - niet als een vijand van de mensen beschouwd! Hij behoorde tot de hoogste en meest vereerde goden en was, volgens de oudste opvatting zelfs de bijzondere heer der mensheid.

Tot daar letterlijk steller.

Hermes.

Het bekendste voorbeeld van dit type 'godheid' is wel Hermes, de listige bedrieger en dief, de vriend der donkere nachten.

- Hermes
1. die zegen en overvloed onder de mensen brengt
 2. maar die ze ook bedriegt en ze eens voor goed bedrogen heeft.

Opm. -- Kristensen heet dat harmonie (ineenvoeging) der tegengestelden.

In de Babylonische religie is dat Ea, in de vedische religie is dat Varuna, in de Egyptische religie is dat Set en de slang Apap. In de Bijbelse religie is dat de slang.

Kristensen:

a. niemand beweert dat deze bedrieversfiguren historisch verwant zijn, - een gemeenschappelijke oorsprong hebben,-- intercultureel verbonden zijn.

b. Toch is de overeenkomst niet toevallig, niet zonder wezenlijk belang. In ideële zin zijn zij verwant. De 'idee' luidt: "Door hun goddelijke heer zijn de mensen bedrogen".

Hermes de goede.

O.c., 140vv., geeft Kristensen een beeld dat wij samenvatten.

Hermes beheerst het geheim of 'mysterie' van het dodenrijk of onderwereld van waaruit hij de 'goddelijke' zegen - denk aan Pandora, die hem vertegenwoordigt - onder de mensen brengt

Hij leidt de drie Chariten, de zegenbrengsters, "uit de grot" (versta: onderwereld) om de zegen der aarde tot de mensen te brengen.

Hij is de psuchopompos, degene die de zielen der doden naar de onderwereld (en met de toverstaf uit de andere wereld) leidde.

Met de naam ‘fotalmios’, verwekker, de god die het plantenleven doet verrijzen, wordt hij in de mysteriën (*opm.*: mysteriereligie) op Samothrake vermeld.

Als bemiddelaar tussen de andere wereld en deze wereld onthulde hij de wil der godheden. Hij was de goddelijke heraut. Als ‘logios’, welbespraakte, was hij de god van de welsprekendheid. Bezat hij de gave van het toverwoord.

Hermes de boze.

Hij is ook de verschalker, de dief. Op vele plaatsen wordt hij zo geschetst. Zo o.m. in de derde Homerische hymne.

Geen projectie.

Een stel kenners zien daarin het feit dat de archaïsche mensheid haar eigen moraliteit ‘projecteert’ (afbeeldt) in de goddelijke moraliteit zodat wij via de godheden eigenlijk leren wat de mensen zijn.

Kristensen wijst deze duiding af: de antieke gelovige en vrome Griek - of hij tot het ongeletterde volk behoorde ofwel b.v. dichter was - heeft Hermes objectief, zonder de omweg van de projectie, als bedrieger geduid.

Pausanias 7:27, 1 vertelt dat te Pellene in oostelijk Achaia een beeld van Hermes staat die daar als dolios, “de bedrieger” vereerd werd. Hij voegt er bij: “maar hij is bereid tot het verhoren van de gebeden der mensen”!

Kristensen: “Wij mogen wel aannemen dat deze bedrieger een andere is dan de menselijke bedrieger die zeker niet geneigd is de wensen van anderen te vervullen” (o.c., 118v.).

Hermes de chthonische god.

Met zekerheid is Hermes aardgod. De bijnaam ‘chthonios’, die van de aarde is, of ‘eri.chthonios’ (‘eri-’ betekende ‘zeer’) is zeer frequent. Hij had, in die kwaliteit, de gedaante van een slang en werd in het Erechtheion vereerd.

De ‘ithyfalle’ steenzuilen met het hoofd van Hermes stellen hem voor als de god die het leven der aarde in de vorm van plantengroei doet opgaan.

Waarbij ‘ithus’ ‘recht’, ‘rechttop’, ‘opgericht’ betekent. ‘Ithu.fallos’ betekent “met de fallus in erectie”. Daardoor heet hij ook “dotèr eanon”, gever van goede dingen, en ‘charidotes’, schenker van gunsten. Hij wordt dan ook met de drie Charites: zegenbrengsters, afgebeeld die hij uit “de grot”, het huis der aarde leidt. Maia, de aardmoeder, baarde hem daar.

Als aardgod of chtoniër doet hij het leven uit de onderwereld opgaan: in die rol leidt hij Kore, Kora, uit het rijk van de god Hades wanneer zij, in het voorjaar, met al haar geschenken (de graanoogst b.v.) hier, bij ons, op aarde, terugkeert.

Maar hij leidt dezelfde Kore terug wanneer zij, in het najaar naar de onderwereld terugkeert.

De mythe van Pandora.

Via haar heeft Hermes de mensen op bedrieglijke wijze - hij nam “ze beet bij hun naïeve bewondering voor al wat schoon is - de dood ingelokt.

Waarbij Kristensen opmerkt dat niet de vrouw als verleidster of zo, maar Pandora als wezenlijk dezelfde als Ge, de Aarde, of Kore, d.i. als godin, door de mythe bedoeld werd.

“Er is maar één Pandora, nl. de godin der aarde. Haar bedrieglijke natuur (versta: gedragswijze) is niet door een vrouwenhater verzonnen (en in Pandora ‘geprojecteerd’) maar behoort tot haar wezen als godin der aarde”. (O.c., 121).

Om met Heidegger te spreken: niet de voorgestelde (in een (moderne of verlichte) voorstelling verzonnene) maar de ‘zijnde’ Pandora wordt in de echte mythe ter sprake gebracht. Haar ‘wezen’, d.i. Pandora die is wat zij is, laat de mythe zijn!

Kristensen over Hermes én Pandora.

Pandora en Hermes zijn verwante figuren. Haar bedrog is zijn bedrog. De antieke gelovigen hebben de tweesnedigheid van het mysterie van de aardgod(in) ingezien en aanvaard.

De overeenstemming tussen bedrog en diefstal.

Ook als dief werd Hermes vereerd én door dieven en oneerlijke kooplui (in die zin is hij de god van de mammon (oneerlijk verdiend geld) in het evangelie) èn door de grote menigte van gelovigen die blijkbaar heel goed wisten: dat Hermes als “goddelijke dief” een waarlijk goddelijke figuur was.

Ploutarchos vertelt dat bij het offer t.e.v. Hermes op Samos aan “Hermes Charidotes” (de gever van gunsten) -- iedereen mocht stelen en roven! Dit was één der ‘heilige’ of ‘sacrale’ handelingen bij het offer: zij beeldden de natuur van de god uit als een eredienst.

Zoals de mythe zijn ‘wezen’ (en niet de voorstelling ervan in de geest van rationalistisch redenerenden) ‘uitbeelde’. Door zo cultueel te handelen, overigens, werd de god zichtbaar tegenwoordig gesteld èn tot het verlenen van gunsten van die aard ‘overreed’ (retoriek).

Op die achtergrond begrijpen wij de bekendste diefstal van Hermes de roof der runderen (Hadesrunderen, “de onsterfelijke runderen der goden”) die hij de goden als offer bracht (O.c., 147), als de vertegenwoordiger der gelovigen.

Als dief zou hij zich rijkdom verwerven (zo verzekerde zijn moeder in de grot). Hij is nl. de god van de rijkdom en de winst. De ‘grot’ (onderwereld, aarde) waar Acheloös met de horen van de overvloed woont, stelt de schatkamer der aarde voor waaruit Hermes de rijkdom haalt. Hij is immers aardgod.

‘Kleptein’.

De term betekende behalve stelen allereerst “iemand tij de zwakke plek nemen”, verschalken.

Appl. model.

Orestes vermoordt zijn moeder. Geraakt daardoor in de macht der Erinyen (wraakgodinnen). Maar Apollon, de lichtgod, en Hermes, de aardgod, redden hem. Door een ‘heilige’ handeling geneest Apollon hem van de waanzin die de Erinyen Orestes aandeden (om hem “iemand van de andere wereld te maken”) (wat catharsis, reiniging, heet). Hermes brengt hem onder de levenden terug.

De Erinyen zijn razend: “Gij, Apollon en Hermes, hebt ons de moordenaar ‘gestolen’ (ek.kleptein)” d.i. op geheime (occulte) wijze, door reiniging, is Orestes uit “de dood” teruggebracht. Dat is ‘diefstal’.

Zo ook wat volgt.

Ares vermoordt Adonis. Daarvoor brengt hij dertien maanden “in een metalen vat” (het dodenrijk) geboeid door. Om er te bezwijken.

Hermes echter ‘ex.eklepsen’, ontstal hem door zijn geheime, occulte, vaardigheid.

Kristensen: “Weer de voorstelling: wat tot “de dood” behoort, kan alleen door ‘diefstal’ tot leven gebracht worden” (o.c., 123v.) .

Opm.:- Men ziet het schema “neergang (dood van het kosmische leven) / opgang (leven eigen aan het kosmische leven”) Of: de harmonie der tegengestelden binnen dat éne, eeuwig op- en neergaande ‘goddelijk’ (kosmisch, ‘absoluut ‘) leven dat het zijn van de antieke religies uitmaakt.

‘Zijn’ dat niet met onze westerse, rationele’ (versta: rationalistisch verlichte) ‘voorstellingen’ (= denkbeelden) overeenstemt. Maar dat - het begrip “kosmisch leven” dat enkel occult te begrijpen is - is de grondgedachte der mysteriereligies, zoals Kristensen, o.c., 314, zegt.

Zo is ook de rijkdom der aarde (veelal de boze mammon) in zijn wezen, d.i. wat hij is, niet voor westerse, rationalistische ‘voorstellingen’ vatbaar.

De 'soevereine' (autonome) lotsbepaling.

De term 'soverein' betekent hier "wat zich van de (Bijbelse) God en zijn Tien geboden niets aantrekt", ofschoon het gebonden is door het "eeuwig verbond" (*Is. 24:1/6*).

Kort gezegd: is soverein al wat ervan uitgaat dat God dood is en de decaloog dode letter.

Lezen wij nu *W. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis van de antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 231 / 290 (*Kringloop en totaliteit*).

1.-- Deel 1.

Handelt over de rituele kringloop.

Heet 'kringloop' (antiek Grieks: *periodos*) de rondtrekkende beweging waarvan het einde met een nieuw begin samenvalt.

Kristensen's hoofdthema is het "*onvergankelijke leven*" (hij zegt ook "het absolute leven" of "het goddelijke (in de niet-Bijbelse zin) leven") dat in de kosmos en in de mensheid vaststelbaar is en dat het wezen van de religies uitmaakt. Welnu, dat absolute leven wordt afgebeeld in de kringloop doordat het bestaat uit ondergang (vernieling, dood) èn opgang (schepping, verrijzenis).

Deze tegenstelling heten de ouden 'totaliteit' (o.c., 243), d.i. harmonie (ineenvoeging) der tegengestelden.

De lotsbepalers.

De 'veroorzakers' van deze structuur zijn de hogere wezens - Kristensen heet ze meestal 'goden' - die de totaliteit der tegengestelden zo willen. Soverein.

De beschikbare energie in het absolute leven van het heelal zoals zij dat organiseren, vertoont neergang en opgang doordat zij de ondergang tot voorwaarde van de opgang 'maakten' (veroorzaakten).

Terloops: de godheden van de onderwereld spelen daarin - volgens Kristensen - een hoofdrol.

Opm.:-- Het offer - Kristensen zegt het niet zo duidelijk - heet de neergaande fase waaruit het kosmische leven ergens zijn kracht tot opgang en verrijzenis haalt. Dat ligt aan de levenskracht van het slachtoffer, dat in die zin de rol van 'oorzaak-door-onderwerping' speelt, waarin de onderwerping de vernieling behelst.

Demonisch.

De wezens die het lot zo regelen, houden met de rationaliteit en het geweten geen rekening (althans zoals wij dat opvatten). Zij scheppen een irrationele (bizarre) en gewetenloze orde. Daarom bestempelt Kristensen ze als 'demonisch' (in de goddelijke zin). De feitelijke religies, indien grondig onderzocht, zijn demonisch.

2.-- Deel 2.

De totaliteit.-- Kristensen vat eerst samen.-- De kringloop, in tijd en ruimte, drukt het begrip 'onvergankelijkheid' uit.

Opm.:-- Let wel: de term 'onvergankelijkheid' in Kristensen's taalgebruik betekent het feit dat wij - tot nog toe - het leven in kosmos en mensheid niet zien vergaan: "Deze onvergankelijkheid betekent - voor het godsdienstig bewustzijn der ouden - niet een gelijkmatig, eentonig voortbestaan: zij omvatte ondergang en opgang en haar wezen was zelfvernieuwing, verrijzend leven".

Opm.:-- Kristensen denkt zo het 'soevereine' leven.

1. Deze 'mystieke' werkelijkheid werd in mythen en rituelen uitgedrukt, in de ring aanschouwelijk gemaakt.

2. De andere formulering ervan treffen wij aan in het begrip 'totaliteit', Het wordt aangetroffen in de meeste ons bekende antieke godsdiensten. De Babylonisch-Assyrische gegevens zijn daarbij bijzonder talrijk en grotendeels ook heel duidelijk.-- Aldus Kristensen o.c., 267.

Anu, de oppergod.

Wij bevinden ons in volle polytheïsme.-- Anu, de Babylonische god van het heelal, behelste alle - totaliteit - goddelijke energieën: heil maar ook onheil ging van hem uit.

"Zijn natuur (*opm.:* -- ethische keuze) was demonisch in de godsdienstige zin van het woord, d.w.z. ondoorgrondelijk en onberekenbaar". (O.c., 272).

Opm.:-- De Zevengoden.

'Zeven' (aldus steller) betekende 'totaliteit'. -- De Zevengoden - zij worden als één ononderscheidbaar complex genoemd - waren de Babylonische orakelgoden en goddelijke rechters.

Maar deze Zevengoden waren niet te scheiden van de bekende "Zeven boze goden". Zij zijn de Zevengoden voor zover deze boosaardig, vernielend zijn.

In rang staan zij met de hoogste goden gelijk.-- Anu is "de vader der zevengoden": zij zijn even demonisch als hun Vader!

Veralgemening.

Dit type van 'god' was bij de meeste antieke volkeren bekend: de Griekse Zeus, de dubbele Fortuna in Rome, de Indische Varuna, zelfs de Perzische Ahura Mazda voor zover hij de beide hemelgeesten omvat heeft: alle vertonen als soevereine lotsbepalers de 'natuur' van de Babylonische Anu.

Aldus steller die er ook Jahweh in het Boek Job aan toevoegt. Waarop moet gezegd worden dat, volgens de Bijbel zelf, Jahweh die demonie duldde zonder zelf demonisch te zijn. Wel integendeel: hij onderhield zelf zijn Tien geboden. Wat Kristensen niet lijkt te beseffen.

Demonistische en dualistische duiding van 'soevereine' religie.

Wij lezen verder in *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 273 2 75.

Kristensen stelt vast.

De soevereine godheden leggen de mensheid (met hun aanhang(st)ers) hun wet op.

Twee maten en twee gewichten.

Van hun aanhang(st)ers eisen zij absolute gehoorzaamheid. Zelf onderhouden zij diezelfde wet niet voor zover het in hun kraam past.

De Bijbel terzake.

Van meet af aan neemt de Bijbel klaar stelling want *Gen. 2:17* vermeldt dat te midden van het aards paradijs “de boom der kennis van goed-en-kwaad” stond. Let wel: ‘kennis’ in de Bijbel betekent theoretische kennis maar vooral “zich thuis weten bij het gekende”, Hier “zich thuis weten in goed én in kwaad”.

Gen. 3:5 de slang - vertegenwoordigster van de soevereine leefwijze - tot Eva zegt dat, indien zij van de boom der kennis van goed - en - kwaad eet, zij dan zal zijn als godheden die goed-en-kwaad kennen.-- De slang, later als Satan geduid, negeert God en zijn gebod,-- is soeverein.

1.-- De vrome mens.

Kristensen zegt dat de vrome mens in de oudheid wel zijn eigen rationeel-gewetensvolle duiding van begrippen als rechtvaardigheid of wijsheid had,-- basisbegrippen van alle ethiek. Maar, zodra het de godheden en de feitelijke kosmische gang van zaken betrof, wijzigde diezelfde vrome mens diezelfde begrippen tot ‘goddelijke’ (‘kosmische’) begrippen,-- versta: demonische begrippen.-- Hij was zich van die tegenstrijdigheid bewust.

Ten bewijze: de Babylonische klaagliederen, de mythe van de Gebonden Prometheus,-- op zijn Bijbelse wijze het Boek Job. In diepe nederigheid hebben de stellers ervan ondanks alle bezwaren de demonische werkelijkheid aanvaard. Zonder twijfel was dat ook de houding van de grote menigte.

2.-- De verlichte mens.

Rationeel-ethische mensen als Plutarchos van Chaironeia (45/125) - “en zijn geestverwanten in alle tijden” (Kristensen) - hebben dit type van vroomheid - blinde onderwerping - als minderwaardige religie afgekeurd.

Opm.:-- Zoals de Bijbel trouwens.

3.-- De dualistische mens.

1. De demonistische godheidsduiding stelt dat alle godheden “harmonie der tegengestelden” zijn.

2. De dualistische echter ziet dit anders: enerzijds zijn er goede godheden en anderzijds zijn er gewetenloze

Zoals er - onloochenbaar - op deze aarde goede en boze mensen zijn.-- Deze oplossing van het raadsel van de demonische godheid komt vooral tot uiting - aldus Kristensen - in de magie. De Babylonische magie biedt er talloze voorbeelden van.

“Herhaaldelijk worden de boze goden door aanroeping van andere, gunstig gezinde goden bezworen”. (O.c., 274).

Opm.:-- Het is dus in de bezwering of exorcisme dat die duale duiding naar voren komt: niet verwonderlijk want wie kwaad ondergaat, verdeelt spontaan de werkelijkheid in twee gebieden en zoekt dekking bij gunstig gezinde wezens! Niet de gehele magie dus komt daarvoor in aanmerking.

Meissner, Babylonien und Assyrien, is daarvan de woordvoerder: hij stelt het dualisme voorop als hoofdkentrek van de Babylonische religie.

Kristensen's kritiek.

1. Magische teksten en praktijken zijn altijd troebele bronnen voor onze kennis van het godsdienstig geloof.

Opm.:-- Steller geeft daarvan geen enkel begin van bewijs.

2.a. De religies (met haar mythen, erediensten, symbolen) zijn onderling zeer verscheiden doordat zij onderdelen zijn van even verscheiden culturen.

2.b. Maar de magie is overal en altijd dezelfde: de magische praktijken en bezweringen ter afwering van boze geesten en gevaarlijke invloeden zijn overal ter wereld opvallend gelijk. Dermate zelfs dat er van een Babylonische of Griekse of Egyptische of hedendaagse magie nauwelijks kan gesproken worden.

Gevolg.:-- Magische gegevens kunnen niet als bewijzen dienen t.v.v. een dualistische opvatting bij de Babyloniërs. Wel integendeel: het feit dat zowel de boze als de goede goden “kinderen van Anu” zijn èn tezamen de wil van de hoogste wereldleider (Anu) uitvoeren, bewijst dat het dualisme in deze godsdienst niet principieel was.

Met name: de boze goden waren voor het Babylonisch godsdienstig gevoel niet vijanden zonder meer - evenals hun Vader Anu - heilanden, d.i. redders uit het onheil dat zij zelf veroorzaakt hadden.

Opm.:-- Dat Kristensen gelijk heeft met zijn demonistische duiding voor Babylonië, is duidelijk. Maar dat de magie overal en altijd dezelfde is, is nergens bewijsbaar: zij weerspiegelt evenzeer de variëteiten inzake cultuur waarin zij zich situeert.

En: in Babylonië gold meer dan juist één duiding! Er waren ook dualisten! Vooral in de middens van het exorcisme, natuurlijk.

Het beginsel van reden of grond volgens twee maten en gewichten.

Het axioma van (noodzakelijke en liefst voldoende) reden of grond luidt: “Alwat is, heeft hetzij in zich hetzij buiten zich een reden of grond” (die begrijpelijk maakt dat het is zoals het is). Men kan het dus het zinnigheidaxioma heten.

Twee maten en twee gewichten

De demonische heelal machten vooral huldigen voor zich de mentale restrictie inzake haar axioma's of spelregels terwijl zij voor de rest van het heelal allereerst kijken naar de axioma's die een wezen huldigt.

Wij illustreren.-- Terloops: dit is slechts één toepassing van Kristensen's stelling inzake demonie.

De gnosis van princeton.

'Gnosis' is een antiek woord voor 'occultisme'.-- De term “Gnosis van Princeton” slaat op een stel Amerikaanse intellectuelen van hoog (inzonderheid universitair) niveau die ofschoon wetenschappelijk gevormd toch geloven in een occulte zijde van het heelal.

Het Eleusiskaartspel.

Om in een praktisch model duidelijk te maken hoe, volgens hen, het heelal 'bestuurd' wordt, hebben zij een kaartspel ontworpen. Eén van de vier spelers stelt, voor zichzelf en in alle geheim, een stel spelregels (axioma's) op. De drie anderen moeten al spelend de spelregels ontdekken. Zo trekken zij de voldoende reden of grond van het gedrag van de regelopsteller bloot.

Het heelalkaartspel.

De princetonognostiekers zijn ervan overtuigd dat het heelal - met inbegrip van ons leven - beheerst wordt door instanties (wezens, energieën) die het Eleusiskaartspel als model hebben: zij kiezen, autonoom, de axioma's - zonder ons te verwittigen - die het heelal, onze omvattende biotoop, en meteen ons lot beheersen.

Zodat wij, al levend, hun mentale restricties moeten ontdekken. Want wat zij bij ons, armzalige aardse stervelingen, het eerst nagaan en toetsen wanneer zij ons contacteren en leiden, nl. de vooropstellingen van theoretische en praktische - vooral onze ethische vooropstellingen (zij toetsen allereerst onze gewetensvolheid of gewetenloosheid) - aard, dat verbergen zij wat henzelf/ haarzelf betreft.

Opm.-- Dit verklaart waardoor moderne, rationele,-- al of niet gewetensvolle wetenschappen (paranormologie inbegrepen) nooit wegwijs worden inzake religies en occulte fenomenen.

Spiritisme met voorbehoud.

Definiëren wij 'spiritisme' als "de methode om onzichtbare wezens - velen denken daarbij aan "dierbare doden" - te contacteren". Het fameuze oui-jabord (of zelfs een omgekeerd drinkglas) dienen daarbij als 'infrastructuur' en minstens één daartoe begaafd 'medium' of 'channel' ('kanaal') als oproep- en doorgavepersoon is noodzakelijk. Jeugdbewegingen, kappersscholen bij ons 'amuseren' zich met 'spiritisme! Dermate is het ingeburgerd, niettegenstaande kerk en rationalisme..

Uw individuele vooropstellingen.

Gina Govina. The Ouijabook. London, 1979, is het werk van een Amerikaanse die, zich steunend op een traditie die beweert dat reeds de paleopythagoreeërs (Pyagoras van Samos (-580/-500" aan spiritisme deden, strijdt voor een "openminded skepticism, a critical optimism"(o.c.,22).

Want zij beseft, dankzij ervaringen blijkbaar, dat de gecontacteerde entiteiten (die terloops gezegd lang niet altijd "dierbare doden" zijn) harmonie der tegengestelden zijn.

"Let op! De door u opgeroepen entiteiten zullen u bij uw individuele vooropstellingen nemen! Zij zullen u gebeurlijk misleiden, indien uw vooropstellingen - bewuste maar vooral onbewuste - niet met de objectieve werkelijkheid stroken. O.m. indien zij niet met Gods vooropstellingen stroken".(O.c., 22).- Aldus letterlijk een geroutineerde spiritiste met haar denkgenotes!

"Voordat wij kunnen vragen waarvandaan de antwoorden van het ouija-bord komen, moeten wij vragen waarvandaan onze vragen komen. (...). Uw drijfveren, uw verwachtingen zullen afgebeeld worden in de antwoorden!" (O.c., 21).

M.a.w.: zichzelf situeren in de occulte wereld vooraleer zich in die occulte wereld te riskeren! Govina is formeel "your hidden assumptions", uw voor uzelf verborgen (onbewuste) vooropstellingen, zullen zich afbeelden in de aan de entiteit(en) gestelde vragen en meteen in de gegeven antwoorden.

Daarbij is duidelijk dat sommige entiteiten - niet alle - u bij uw zwakke plekken - waaronder uw ijdelheid in al haar vormen - zullen nemen. Want zij plegen mentaal voorbehoud (zeggen niet wie en wat zij zijn) maar nemen u bij uw ware, d.i. occulte wezen dat vaak zeer zwak uitvalt. Zoals de feitelijke geschiedenissen van vele spiritisten aantonen.

Astrologie is geen astronomie.

Staan wij eerst stil bij *Rianne van der Smitte-Groenendiik, Als het licht duisternis is... (Een aangrijpend getuigenis en onthullende feiten over new-age en occultisme)*, Hoornaar, 1989, 91 / 93 (Astrologie).

Schrijfster zegt over zichzelf: “Ik heb vroeger (*opm.*: toen zij nog volop New-Age was) mensen in mijn praktijk gehad die zo naar hun horoscoop leefden dat zij elke beslissing uitstelden als zij “slechte aspecten” (*opm.*: lijnen van planeet naar planeet) hadden.

Pas als de horoscoop ‘veilig’ aangaf, kochten zij een huis, gingen zij op vakantie, namen zij een nieuwe loopbaan aan”.

Opm.:-- M.a.w.: wij hebben hier niet een rationaliste of een wetenschappelijke die enkel steunt op oppervlakkige argumentatie en afwezigheid van ernstig onderzoek. Wij hebben hier iemand “van het vak” maar die achteraf, om reden van balladeske ervaringen, in een protestantse versie van de Bijbel terzake (d.i. afwijzing) beland is.

Die dus geen vooroordelen koestert inzake astrologie die astrologie a.h.w. verabsoluteren. Wel integendeel.

Definitie.

Astrologie is sterrenwichelarij.-- O.g.v. constellatie (onderlinge positie van hemellichamen) meent deze vorm van waarzeggen het menselijk lot op deze aarde (o.m. op gezondheidsgebied) te kunnen doorlichten.

Maar de constellatie bij de geboorte is enkel een infrastructuur (onderbouw): de constellatie moet geduid worden door een medium of paranormaal begaafde. Pas de twee samen (geboortecconstellatie èn channeling) geven echte sterrenwichelarij.

De horoscooptekening.

Deze verschilt van individu tot individu. De dierenriem (twaalf tekens) en de ‘planeten’ (tien van zon tot Pluto) zijn het grondkader. Binnen de horoscoopcirkel situeren zich twaalf ‘huizen’ (‘sectoren’ of ‘partjes’ geheten). De ‘planeten’ worden onderling verbonden door ‘aspecten’, (lijnen van planeet tot planeet).

De duiding slaat o.g.v. of liever n.a.v. deze tekening op:

- a. temperament en karakter van de enkeling en
- b. diens lotgevallen. Zodat men b.v. het toekomstige lot kan ‘voorafschouwen’ vanuit de geboortetekening.

Opm.:-- Op computer gemaakte horoscoopberekeningen geven aan het wichelen of waarzeggen “een wetenschappelijker uitzicht”(O.c.,91). Meer niet.

De paradox van de (professionele) astrologie.

‘Professioneel’ staat tegenover “kranten- en tijdschriftengebonden”. Deze laatste laten wij voor wat zij is: een schijnbaar onschuldige melding inzake karakter en lot. -- Hier gaat het om de beroepsastrologie.

1.-- Radicaal onwetenschappelijk.

Astrologen die wijzen op de invloed van de maan op eb en vloed, vergissen zich: het is louter een kwestie van wetenschappelijk vaststelbare aantrekking.

De sterrenwicheelaar/ sterrenwicheelaars werkt met de schijnbare banen der hemellichamen,-- niet met de wetenschappelijk controleerbare banen en betrekkingen.

“Bovendien is het zo dat de tekens van de dierenriem waarmee de astroloog werkt, al lang niet meer zo staan zoals aan gegeven in de astrologie”. (O.c., 92).

Immers door een astronomisch fenomeen, nl. de precessie, zijn zij uit de samenhang met de astrologische kalenders geschoven. Oorspronkelijk, overigens, wisten de astrologen niets van een later ontdekte planeet (Pluto b.v.). En toch werkten zij met “de planeten”!

“Bovendien is het geocentrische beeld waarbij de aarde als middenpunt van het heelal fungeert, - beeld dat in de astrologie nog steeds opgeld doet, al eeuwen geleden opgegeven”. (Ibid.).

M.a.w.: astrologie is, louter de constellaties betreffend, door en door onderscheidbaar en te onderscheiden van de wetenschappelijke astronomie.

2.-- Radicaal mediumniek.

“Opmerkelijk is echter dat - al klopt de achtergrondinformatie (*opm.*-- wetenschappelijk gesproken) van de astrologie niet met wat zich werkelijk (*opm.*-- in de wetenschappelijke zin) afspeelt aan het firmament, de astroloog toch verbluffende conclusies kan trekken uit de horoscooptekening.

Maar dit is geen conclusie vanuit de wetenschap (...) maar het is een conclusie die tot stand komt met behulp van een paranormaal talent. De astroloog heeft een paranormale begaafdheid nodig om de horoscoop te kunnen duiden. (....) Een ‘invoelend vermogen’, (o.c., 92).

Opm.-- M.a.w.: astrologie is afhankelijk van de entiteiten die karakter en lot mede (nooit alleen) bepalen, -- entiteiten die, als demonische “harmonie der tegengestelden” seksueel-magisch en niet in het minst misarchisch (anarchisch) zijn.

Grondlagenkrisis der astrologie.

R. van der Smitte-Groenendijk, *Als het licht duisternis is ...*, Hoornaar, 1989, 92, zegt: “Naast de gewone astrologie - de karakter - en lotsanalyses - kan de beroepsastroloog/ beroepsastrologe zich specialiseren. Zo o.m. in de medische astrologie

In de alternatieve geneeskunde wordt deze vorm van diagnose stellen veel gebruikt: vele mensen komen tegenwoordig ook bij irisscopisten, magnetiseurs en voetreflexologen terecht die - om een diagnose te stellen - ook astrologie bedrijven.

Uit de horoscoop is dan op te maken welke ziekten er spelen, de oorzaak ervan en welke ziekten eventueel nog zullen komen”.

De grondlagenkrisis.

Dat medische horoscopen degelijke resultaten boekt, staat buiten twijfel. Dat - niet enkel naïefheid of bijgeloof is er de oorzaak van dat zij een degelijke cliënteel heeft.- De hele vraag is: “Op welke axiomata steunt zich de medisch astroloog?”.

Dr Margaret Millard. Gevallen uit de praktijk van een medisch astroloog, Amsterdam, Schors, 1984.-- Dr Millard is kindercardiologe. Zij stelt de axioma's der traditionele astrologie voorop en toetst ze aan de gevestigde, streng wetenschappelijke medische wetenschap. Dit in actieve samenwerking met het hele medische korps van de kliniek waar zij werkt.

Gebeurlijk verbetert zij de axioma's. Wat erop wijst dat er een grondlagen of axiomatacrisis aan de gang is,-- ook bij een overtuigde astrologe als Millard.

J.M. Addey, in de inleiding van Millard's werk (o.c., 7/9), samen met een stel astrologen, meent: te veel twijfelachtigheden, te veel vertekeningen bederven de traditionele astrologie!

Gevolg: “Wij beginnen weerom van voren af. Nemen niets als vanzelfsprekend aan. Toetsen alle vooropstellingen op haar verifieerbaarheid”.

Addey: “Een drastische herwaardering en fundamenteel onderzoek” (o.c., 8).

Opm.:-- Als men weet dat astrologie (ook de medische) een kwestie van waarzeggen is, dan hebben de axiomata niet zoveel belang.

Pas indien men er een (pseudo)wetenschap wil van maken, begint men de axioma's ernstig op te nemen.

De kosmische geesten (binnen de aarde, rondom de aarde, in de atmosfeer, in de siderale of astrologische wereld, ja, in de extrasiderale sfeer (het heelal is eindig) gaan door met hun ingevingen als men maar in hun gunst staat.

Apokalyptiek (openbarings- of onthullingswijsheid).

'Apo.kalupsis', in antiek Grieks, is 'bloottrekking' (onthulling, openbaring).

Apokalyptiek is de literatuur die de onthullingen bevat van wat 'verborgen' (ononthuld, mysterieus, geheim(gehouden)) is. Het archaïsch-religieuze begrip 'wijsheid' staat of valt met het onthullen van het 'occulte' of 'verborgene', d.i. dat wat voor de meeste mensen (totaal) raadselachtig blijft maar via waarzegging (mantië, godsspraak of orakel) kenbaar wordt.

Al wat religie is in de ware zin van dat woord behelst apokalyptiek. En wel wezenlijk, d.i. als doorslaggevend element zonder hetwelk er van religie geen sprake meer is. Daarom staan wij stil bij *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 275/278 (*De Grote Goden als mysterie-goden*).

Steller begint met te zeggen dat een mysterie d.i. een religie die frontaal en uitdrukkelijk ofschoon in zeer gesloten kring (om reden van het onbegrip der meeste mensen) plaats heeft, het mysterie van het blijvend (absoluut, demonisch) leven als harmonie van ondergang en opgang, dood en leven, gevaar en uitredding, tot mikpunt heeft.

De waarzegster te Delphi.

De pythia of waarzegster in het antieke Griekenland werd door zelfs de meest aanzienlijken geraadpleegd of zij nu politiciërs of intellectuelen of wat ook waren. Zelfs de zeer rationele en ethische denkers (neem b.v. Socrates of Platon) schatten de pythia zeer hoog. Haar gezag duurde eeuwen en eeuwen. Laat ons dit even met Kristensen van naderbij bekijken.

Situatie.

Op de kritieke (alle mogelijkheden open latende) momenten van het leven - b.v. dreigend gevaar, groot onheil e.d.m. - wist de antieke vrome gelovige dat Themis, die de Godin Aarde vertegenwoordigde, die de ondergang (dood enz.) brengt als lotsbepaling, aan het werk (aan het 'veroorzaken') was.

Uitweg.

Diezelfde antieke mens, in alle vroomheid, wist ook dat de uitredding kwam van dezelfde godin aarde (ge, gaia) die redt uit de ondergang die zij zelf als lot had bepaald' en kon geraadpleegd worden via de pythia of een andere waarzegger/ waarzegster.

Waarzegging.-- Mantië is het (kunnen en mogen) onthullen van de voor de doorsnee mens verborgen (occulte) lotsbepalingen der godheden.

Opm.:-- Kristensen's duiding wordt klaar en duidelijk bevestigd in *C.A. Meier, Antike Inkubation und moderne Psychotherapie, Zürich, 1949, 17*: "De goddelijke genezer (...) is én ziekte én geneesmiddel. Van deze god geldt het orakel van Apollon "Ho trosas iasetai", degene die kwetst, geneest ook".

Opm.:-- Dat ook joden dat heidens en dus soeverein axioma kenden, blijkt uit *Matth. 12: 24*. Jezus geneest een blinde en stomme bezetene. Waarop de Farizeeën - met minachtende bedoelingen - zeggen: "Hij daar drijft enkel de duivel uit door Beëlzeboel, de vorst der duivels".

Opm.:-- Daardoor werd Jezus door zijn aartsvijanden tot 'heidens' verklaard: de soevereine god Beëlzeboel (Baal) als soeverein god, was ertoe genoopt het kwaad dat hij zelf veroorzaakte, ook zelf - autonoom, soeverein - te herstellen! Men is soeverein of men is het niet!

De Babylonische wijsheid.

Onder de Babylonische godheden der totaliteit (harmonie van goed en kwaad) worden vooral de grote goden met nadruk mysteriegoden geheten.

De "Grote goden" - zeven, soms twee of drie - zijn samen met de Zevengoden (waarover hoger) "kinderen van Anu, de oppergod". Soms zelfs worden zij met Anu geheel gelijkgesteld: de ziektedemone Labartu heet in dezelfde tekst "de dochter van Anu" en "de dochter van de Grote goden".

In alle gevallen treden zij op als soevereine, demonische goden die zegen brengen maar ook de Zevengoden helpen bij vernieling.

Het mysterie van het leven.

In het oud Babylonisch: piristu ilani rabuti.

1. Normaal wordt met "mysterie van het leven" de waarzegging bedoeld, de vaardigheid die mensen van de godheden leren.

2. Maar waarzegging is allereerst onthulling van de gang van zaken (het lot, het noodlot) in kosmos en mensheid zoals godheden hem bepalen.

In het orakel (godsspraak, goddelijke onthulling) tonen de godheden zich als ilani dajjane, rechters, die de wet (gedragscode) die kosmos en mensheid beheerst, bepalen en handhaven. Wet die staat of valt met het mysterie van het leven dat, zoals wij zagen, doorheen ondergang en opgang 'eeuwig' leven is.

Zodat dezelfde uitdrukking én de zaak zelf en de onthulling in het orakel weergeeft.

Opm.:-- Men ziet dat de obscure werkelijkheid belicht wordt via waarzegging.

Dit verklaart waardoor b.v. moderne wetenschappers nooit inzicht krijgen in de juiste werking van waarzegging.

Als model kan gelden de natuurwetenschappelijke theorie omtrent de deterministische chaos of wanorde: ofschoon de rook van een sigaret volgens keiharde deterministische wetmatigheden verloopt, toch blijft het nauwkeurig verloop ervan ‘onvoorspelbaar’ volgens wetenschappelijke methodes doordat men over te weinig gegevens beschikt.

Evenzo de waarzeggingsinhoud: de godheden houden te veel factoren van het lot geheim zodat, ofschoon zij streng logisch te werk gaan (volgens hun axioma’s natuurlijk die demonistisch zijn), hun lotsbepaling louter modern-wetenschappelijk ondoorgrondelijk en onvoorspelbaar, want onbeheersbaar is en blijft en dus enkel via waarzegging, d.i. door geëigende informatiemethode toegankelijk is en blijft.

Wat godheden e.d.m. willen onthullen via een medium (waarzegger/ waarzegster) dat bij hen/ haar “genade vindt” (dat is de juiste uitdrukking), dat enkel komt men van de geheime structuur van een lot(sbepaling) te weten.

Gilgamesj.

Gilgamesj is de ‘held’ van een kringloop van mythen in Mesopotamië (daterend van de soemerische tijden: -4000 /-3000).

Kristensen neemt hem als toepassing van zijn demonistische theorie.

Noodlot.

Gilgamesj ziet zijn vriend sterven. Hij geraakt daardoor in dreigend levensgevaar.

Uitweg.

Hij doet alle moeite (verre reizen b.v.) om te vernemen hoe hij aan de dood kan ontsnappen en het eeuwig leven bereiken. Hij begeeft zich naar Utnapisjtjm, de held uit de zondvloed: deze geraakte in doodsgevaar (noodsituatie) maar werd gered en was onsterfelijk geworden (uitweg).

Utnapisjtjm: “Ik zal u onthullen wat verborgen is en het mysterie der goden (grote goden) onthullen”. Want zijn redding was het “mysterie der Grote goden”. Maar kijk: Utnapisjtjm zegt: “Het kwam in het hart der Grote goden op om een zondvloed te veroorzaken”.

M.a.w.: de Grote goden zijn ‘totaliteit’, d.i. harmonie (ineenvoeging,-- demonisch) van ondergang en opgang van Utnapisjtjm’s leven. Deze keerde niet meer naar de aarde terug maar werd onder de onsterfelijke en eeuwig levende goden opgenomen.

Opm.:-- Men ziet dat Kristensen waarheid zegt wanneer hij de Babylonische “hogere wezens” demonie toeschrijft.

Utnapisjtım, de verheven wijze.

Dat verklaart waardoor Utnapisjtım “de hoog-wijze” geheten wordt, ‘atrahasis’. Want het inzicht in het mysterie (op- en neergangstructuur) is de wijsheid.-- De oorsprong van dat type van wijsheid dat ware religie verwekt, had hij doorgerekregen van Ea, de god van alle wijsheid (ook: de bijzondere beschermer der mensen), in de vorm van een droom onmiddellijk voor de zondvloed.

Ea had hem “het mysterie der goden” onthuld, nl. dat een zondvloed algemene dood (ondergang) over de wereld zou brengen, maar dat een ark het leven daaruit weer kon doen opgaan (verrijzenis). Dat inzicht was Utnapisjtım’s wijsheid.

Opm.!-- Ea was de god van de onderwereld (zijn biotoop waren de wateren) waarin het heelalbestuur reeds “voor de schepping” (aldus Kristensen), d.i. “in den beginne” aanwezig was. Onder alle goden was hij daardoor “de eerste inzake wijsheid”.

Opm.!-- Het valt op dat in meer dan één religie uitgerekend de hogere wezens uit de onderwereld over de mysteriënwijsheid beschikken. Meteen is duidelijk dat waarzeggers/ waarzegsters (zieners/ ziensters) geïnspireerd worden door wezens uit de onderwereld. Dezen kunnen dus de veroorzakers/ veroorzaaksters van de ‘wijsheid’ inzake de lotgevallen binnen de kosmos en de mensheid zijn, nevens de ‘hemelse’ hogere wezens.

Opm.!-- Herakleitos van Efesos (-535/-465), een der ‘duisterste’ denkers bij de antieke Grieken, met als bijnaam “de duistere” wordt door Kristensen geduid als op de hoogte van de mysteriën. Hij verraadt dit in enkele fragmenten die wij nog van hem bezitten.

Zo *Fr. 51*: “Het tegenstrijdige is in harmonie met zichzelf”. Wat de demonische totaliteit uitdrukt. Maar vooral *Fr. 102*: “Bij god is alles schoon en goed en rechtvaardig maar de mensen vatten het ene als onrechtvaardig het andere als rechtvaardig op” spreekt boekdelen.

M.a.w.: de godheden, wanneer het erop aan komt, begaan het kwaad om hun doel te bereiken, zonder scrupels: zij zijn, zoals Genesis zegt, “thuis in goed en niet-goed”, terwijl zij de mensen het onderscheid tussen goed en niet-goed op rationele en ethische manier laten uitwerken en denken.

Ook andere Griekse denkers worden door Kristensen als door de mysteriënwijsheid beïnvloed geduid: zo Puthagoras van Samos (-580 /-500).

Demonisme (satanisme) axiomatisch bezien.

Hoe grillig ook demonische (waaronder de satanische van de Bijbel) wezens huldigen vooropstellingen (axioma's, 'principes'). Deze komen bloot wanneer wij de waarden die hun/ haar doen en laten beheersen, nagaan.

1.1.-- *Misarchie.*

Fr. Nietzsche liet ons de term 'mis.archisch' na. Hij betekent (radicale) afwijzing en verachting (mis-) inzake vooropstellingen (van hogere aard) (-archisch).

Zichzelf uitleven, zichzelf uitwerken, hoe dan ook, is de hoogste, ja, enige waarde van een type van demonische (satanische) wezens. Zij erkennen noch gezag (anarchie) noch hogere ideeën, idealen en waarden (nihilisme).

2.1.-- *Harmonie der tegengestelden.*

Het beheersen van het eigen lot en dat van de anderen (die tweedeling is typisch) is de hoogste, ja, enige waarde. Hier betekent de term 'waarde' eigenlijk nog iets hogers, behalve waar het gaat om de absolute voorrang van het eigen lot voor dat van alle andere wezens in de kosmos (daarin gelijken zij op de misarchen).

Het 'absolute' of 'kosmische' leven - zoals W.B. Kristensen dit heet - is het domein dat dergelijke demonische (satanische) wezens interesseert. Daarin scheppen zij, voor zover zij daarin niet door God, het Opperwezen, gehinderd worden, een 'dialectische', tegengestelden behelzende orde(ning): dat is de "harmonie der tegengestelden" van W.B. Kristensen. Waarover in een ander hoofdstukje.

2.2.-- *Seksuele magie.*

Dit type van demonie (satanie) stelt als axioma voorop het houden van liefdespelen als middel tot verwerving van levenskracht (energie). Hoe grillig ook deze wezens ons overkomen - zo b.v. in de vruchtbaarheidsreligies waar de sacrale seks centraal staat - , zij huldigen 'waarde'. Behalve waar zij misarchisch te werk gaan.

2.3.-- *Offermagie.*

Deze demonie (Satanie) huldigt het axioma "vernietigen als offergave van levenskracht", -- desnoods door doding van wat leeft (plant, dier, mens),-- in alle geval door vernietiging van anorganische materies) om een doel te bereiken".

Deze laatste axiomatiek toont zich schrijnend duidelijk in de alom verspreide praxis van de mensenoffers. Wij zeggen wel 'alom verspreid' want zulks is veel meer verspreid dan heel wat 'deskundigen' willen toegeven (om zeer diverse redenen).

De pot en de ketel.

Demonie, resp. satanie pleegt een tactiek die wij nu kort schetsen. ‘Satan’ in het Hebreeuws betekende ‘tegenstander’ inzake schuld (op een gerecht b.v.) en dus ‘aanklager’ (cfr 2 Sam. 19: 23; 1 Kon. 11: 14; -Ps. 109 (108): 6). In Job 1:6 en 2:1 behoort een satan tot de godszonen (hogere wezens die God nabij zijn in zijn heealbestuur als ‘hofraad’) maar met alle kentrekken van het demonisme in de godsdiensthistorische zin.

Mettertijd gold de slang in Gen. 3:1/24 als satan-in-den-beginne als typisch ‘demonisch’ wezen praktiseert de slang (satan) de volgende tactiek.

1.-- De pot veroorzaakt dat de ketel zwart ziet.

Godszoon als satan is maar demonisch, misbruikt hij zijn aandeel in Gods heealbestuur om cynisch te verleiden en zo ‘zwart’, d.i. met satan medeplichtig, medeschuldig, te maken.

Dierlijkerwijze spiegelt de slang (satan) Eva en Adam, de mensheid als collectief, het ‘kennen’ (Hebreeuws: thuis zijn) inzake goed en kwaad (Gen. 2:9; 2:17; 3:5; 3:21), als God, resp. de godheden (van demonische aard), voor.

Zij neemt de mensheid bij haar zeer zwakke plek, de ijdelheid (cfr P. Diel). Met als gevolg: medeplichtigheid en medeschuldigheid. “De pot veroorzaakt dat de ketel zwart ziet” (de originelen van deze modellen zijn Satan en de mensheid). Dat is de tactiek der verleiding.

2.-- De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet.

De veroorzaking verandert nu van tactiek: zij veroorzaakt nl., schuldgevoel als aanklacht voor Gods gerecht. Deze omslag in het tegendeel is typisch “harmonie der tegengestelde tactieken”! Dat komt neer op de tactiek der kulpabilisering.

Dierlijkerwijze zet de slang (satan) de mensheid die zich laat verleiden, schuldgevoelens aan. Cynisch. Met als gevolg - het duidelijkst bij ‘nerveuzen’ (neurotiekers) - onuitroeibare schuldcomplexen die psychotherapeuten, psychiaters e.a. dagdagelijks ondervinden: “Ik heb misdaan. Ik ben wezenlijk schuldig. Ik verdien gestraft te worden. Men zal mij met de vinger wijzen. Ik zie geen vergiffenis” e.d.m..

De biechtstoel was ‘indertijd’ de plaats waar de “zwartzienden” te recht kwamen. Nu weet men er nergens weg mee en is iedere naaste die een beetje wil luisteren, tot ‘klaagmuur’ geworden!

Satanisme.

Een klein woordje over satanisme (luciferisme).

Toen in ons land, in augustus 1996, de zaak Dutroux een vorm van agressief-cynische pedofilie aan het licht bracht, onderging al wat dat vernam, over de hele planeet, en bovendien nog een laatste rest van geweten bewaard had, een schokgolf die maandenlang bleef duren.

Er was klaarblijkelijk in die kinderen - opvallend veel meer meisjes dan jongens - iets heiligs, iets onschendbaars (*opm.*:-- in de zin van “wat niet mag geschonden worden maar wel kan: geschonden worden) misbruikt. Wat heilig is, is voorwerp van taxerende en afstandig-cynische ‘waardering’! In dienst van zelfuitleving in seks en in dienst van winstbejag.

1.-- De onenigheid in de intelligentsia.

Mèt de zaak Dutroux kwam aan het licht dat dat type pedofilie wel eens met satanisme uitstaans kon hebben. Zo werd Abrasax, een vereniging die ervoor uitkomt aan satanisme te doen, aan de tand gevoeld door middel van huiszoeking e.d.m. (volgens kenners/ kensters veel te laat want Abrasax was goed ingelicht vooraf, al was het maar doordat zelfs mensen van de politie lid waren (geweest)).

Zo zouden de spuurwerken in Jumet voor een deel ingegeven zijn door ‘verhalen’ (*opm.*:-- de term ‘verhalen’ duikt telkens weer op) omtrent kinderen die, in satanische kringen, opzettelijk verwekt worden om ze aan Satan als offers aan te bieden.

De reacties der intellectuelen.

Sinds jaren wordt heen en weer gediscussieerd. -- Psychotherapeuten, politie - en rijkswachtmensen e.d.m. - die stuk voor stuk beweren ermee geconfronteerd te zijn geworden - zijn overtuigd van het feitelijke bestaan van satanische erediensden met inbegrip van seksmisbruik en mensenoffers.-

Anderen beweren dat zo’n ‘verhalen’ producten zijn van verwarde verbeeldingen.

“Het gerecht vond nooit bewijzen”.

Met de regelmaat van een klok wordt het ons ingeprent: “Nooit is enig juridisch bewijs gevonden”.--

(1) Indien men goed nagaat hoe een “juridisch bewijs” geconstrueerd wordt,

dan weet men dat veel ‘feiten’ (ook onloochenbare) aan zo’n bewijsvoering ontsnappen. Immers de methode, met haar axioma’s (vooropstellingen), is zo dat heel wat gegevens niet in haar denkkader passen.

M.a.w.: dat een gerecht geen bewijzen vindt is geen bewijs van het niet bestaan van satanistische kinderoffers.

(2) Daartegenover staat ...

Dat in de VSA, Canada, Nederland en elders er een aantal mensen zijn - inzonderheid - therapeuten en mensen van de politie of rijkswacht - die o.g.v. directere contacten hetzij met slachtoffers hetzij met getuigeresten die onmiskenbaar in de richting van o.m. kindermisbruik en dergelijke wijzen, ervan overtuigd zijn dat de 'verhalen' een minimale en essentiële grond van waarheid bevatten.

Maar telkens weer wijzen dezen erop dat

a. satanisten perfect weten wat hun te doen staat "om alles te doen verdwijnen" en juridische bewijsvoering ondoenlijk te maken (zij zijn absoluut niet de intelligentieel minderbegaafden waarvoor rationelen ze willen doen doorgaan),

b. dat satanisten blijkbaar op bescherming en doofpot kunnen rekenen tot in zeer hoge kringen toe.

Opm.:-- Wie daarover een werk wil raadplegen dat de moeite waard is, leze *D. Cellura, Les cultes de l'enfer*, Paris, 1993 (waarin vooral toestanden in de VSA ter sprake komen).

2.-- Een toepassing van wat de intelligentsia doet.

Torey Hayden, L'enfant qui ne parlait pas, Paris, 1992 (// *Ghost Girl* (1991)) is het werk van een psychologe met wereldfaam, die in Canada een Jade, een meisje dat de tekens van satanistische praktijken vertoonde, behandelde.-

Ofschoon intellectuele is Hayden eerlijk. Wat uit het hele boek blijkt maar o.m. uit o.c., 219 heel duidelijk naar voren komt.

1. Als rationaliste gelooft zij niet in occulte fenomenen. Meteen bekend zij - wat P.Feyerabend bij zovele intellectuelen vaststelde - dat zij zich niet ingelicht heeft inzake occultisme, o.m. inzake satanisme waarmee zij bekend geconfronteerd te zijn.

2. Zij bekent "un certain aveuglement" (een zekere verblinding) want "ik had de gewoonte alle gedrag te duiden in termen van wetenschappelijk gevestigde psychologie en psychiatrie: "je ne voulais pas voir" (ik wilde niet zien). Letterlijk: o.c., 219.

3. "Aangezien ik nog jong was in mijn carrière kwetsbaar, onderging ik de druk van het 'professionalisme': het leek gevaarlijk mijn statuut van specialiste op het spel te zetten door denkbeelden die als zonderling (*opm.:*-- in rationele en rationalistische middens) doorgaan, au sérieux te nemen".

Aldus letterlijk Hayden! Niet verwonderlijk dat zij bewust een onmiskenbaar gedeelte der feiten verwaarloosde!